

PETŐFI UJABB RELIQUIÁI.

1838—1849.

GYŰJTÖTTE

BARÓTI LAJOS.

KIADJA A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1887.

F… NYOMDÁJA.

ELŐSZÓ.

E gyűjtemény Petőfi újabb reliquiáit foglalja magában. Nagyrészt megjelentek már az utóbb lefolyt nyolcz év alatt, de van közöttük nehány kiadatlan is, mint históriai jegyzetei, az erdélyi út leírása, több apróság s levél, miket itt vesz először az olvasó.

A históriai jegyzetek 1848—49-ből s az erdélyi út leírása Petőfi hátrahagyott iratai közt találtattak, melyek öcscse halála után a nemzeti múzeum birtokába kerültek. A történeti jegyzetek mintegy kiegészítik Petőfi naplóját, mely egy íven jelent meg 1848-ban, kevéssel a márcziusi napok után s úgyszólva nem egyéb, mint e napok története, melyekben Petőfi oly nevezetes szerepet játszott. E töredékes jegyzetek úgy látszik nem voltak a közönség elébe szánva. Petőfi mintegy magának írta az események közvetlen benyomása alatt s a közvetlenség, mely érdeket kölcsönöz ez apró följegyzéseknek, meglátszik szaggatott, egyenetlen stiljökön is. Gondosabb és kerekdedebb az erdélyi

út leírása. Petőfi 1848 őszén a lantot karddal cserélve föl, a honvédek sorába állott. Századosul neveztetett ki a 28. zászlóaljhoz, mely Debreczenben állomásozott. De tétlenségre levén kárhoztatva, elégedetlen volt helyzetével. A harcz mezejére vágyott, tettleg akarta szolgálni hazáját, azért Bem első győzelmeinek hírére 1849 elején az erdélyi hadsereghez tétette magát, mert az akkori körülmények között «csak Bem alatt szolgálni nem tartotta gyalázatnak», mint Kossuthhoz intézett levelében, tán nem igazságtalanság nélkül mondja. E levelét 1849 január 13. írta, áthelyeztetését kérve az erdélyi táborba, s nehány nappal utóbb már útban is volt Erdély felé.

Nyilt levelét 1848 junius végén intézte a kiskúnokhoz, midőn a szabadszállási kerületben képviselőjelöltül lépett föl. A választás eredménye ismeretes. Petőfit a félrevezetett szabadszállási nép a városból kikergette, párthíveit sem engedték szavazni s így történt, hogy ellenfele, Nagy Károly, egyhangulag választatott meg követté. Petőfi pártja a nemzetgyűléshez fordult s a választás megsemmisítését kérte. A nemzetgyűlés julius 8-án tartott ülésében tárgyalta az ügyet, kiváló figyelmet tanusítva az ifjú költő, «a nemzet kitünő dísze» iránt, mint Petőfit az ülés folyamában egyik szónok, Kazinczy Gábor nevezte. Vizsgálatot rendeltek el s e czélból kiküldték Asztalos Pál, Besze János és Bónis Sámuel

követeket. Petőfi a törvénytelen választás megsemmisítését hitte s meg volt győződve, hogy a másodszori választásnál csakugyan ő lesz a követ. E reményben intézte levelét a szabadszállásiakhoz, baráti kezet nyujtva nekik, kik vele oly erőszakosan és méltatlanul bántak s a nemsokára bekövetkezendő új választásra figyelmeztetve őket. Azonban a vizsgálat az idők mind nehezebbre fordultával későbbre lett halasztva, sőt végkép elmaradt s így Petőfi ellenfele megmaradt képviselőnek.

A Szathmármegye alispánjához intézett levél másolata Szathmár városa levéltárában őriztetik. 1848 szeptember végső napjaiban, midőn Kossuth az alföldre indult, hogy szónoklata hatalmával a népet fölkelésre bírja a fővároshoz közeledő horvátok ellen, s a nemzetgyűlés tagjait példája követésére buzdítá, Petőfi is (önszántából-e vagy az egyenlőségi társulat megbizása folytán?) a Székelyföldre akart utazni, de útközben Nagybányáról az oláh lázadás miatt visszafordulni volt kénytelen. A levelében elmondottakat Petőfi a *Pesti Hirlap*ban is közölte egy levélben, mely a Halasi Aladár által gyűjtött Petőfi-reliquiák közt olvasható.* A Szathmármegye alispánjához írt levél másolatára Petőfi nehány sort írt, fegyverre szólítva min-

* Lásd *Petőfi reliquiák.* 1841—1849. Gyűjtötte Halasi Aladár. Budapest, Franklin-társulat. 1878. 32. l.

denkit, ki azokat olvassa. Nemcsak költeményei s hirlapi czikkeiben, más úton is izgătott szerencsétlen hazája érdekében.

E gyűjteménybe Petőfi néhány költői művét is fölvettem, melyek nyomtatásban megjelentek ugyan, de Petőfi összes költeményeinek újabb kiadásaiból kimaradtak. Első helyen áll a *Búcsúbeszéd,* melyet Petőfi aszódi tanulókorában az 1838. tanév végén tartott. Petőfi három éven át (1835—1838) járt Aszódon iskolába, mint a grammatika felsőbb osztálya s a syntaxis tanulója. E három év tanulópályájának legnevezetesebb szakát képezi. Itt veté meg alapját tudományos műveltségének, itt ismerkedett meg először a magyar irodalommal s szíve első szerelemre gyulva, itt nyilatkozott először költői tehetsége is. «Búcsúbeszéd»-e legrégibb fönmaradt költeménye Petőfinek. Nemcsak ez okból érdekes, de azért is, mert élénk világot vet szellemi fejlődésére. Gyermeki kedély nyilatkozik benne, mely az iskola rideg falai közűl a szülők szerető karjaiba vágyódik s a szülők körét és a pusztát többre becsüli «a múzsák társaságánál s Pallas kertjénél». Tanulmányait és kedvencz foglalkozásait is megismerjük belőle. Nem idegenkedett ugyan a játéktól, de szabad óráit mégis inkább olvasással tölté. Kiválóan a történetirók s költők művei érdekelték. A géniusz már ébredezett a gyermekifiúban és táplálékot

keresve, oly könyvekhez vonzá, melyek kedvencz olvasmányát képezték később a meglett férfiúnak is. A Petrics Somához írt verset Petőfi e rokona és barátja közölte először Petőfire vonatkozó nagybecsű közleményében, mely a *Budapesti Szemle* 1879. évfolyamában jelent meg *Adatok Petőfi életéhez* czím alatt. Orlay e helyt elmondja e költemény keletkezése történetét s többi közt fölemlíti, mint haragudott meg egyszer rá Petőfi, mert Orlay egy látogatóba jött kisasszony, T. Róza előtt, ki iránt Petőfi érdeklődött, guitarre kisérete mellett énekelni merészelt. E leányra vonatkoznak a *Töredékek* is. A Török Gyulához írt tréfás emléksorokat nem azért vettem föl e gyűjteménybe, mintha különös æsthetikai értéket tulajdonítanék nekik, hanem mert keltjök több más adat összevetésével kétségtelenné teszi, hogy Petőfi 1841 tavaszán a katonaságtól visszatérve, Sopronból először Pápára ment, mint Orlay is állítja Szeberényi ellenében, s innen indult nehány hét mulva Pozsonyba Szeberényi s más barátjai fölkeresésére. Neumann Károly Petőfi iskola- s lakótársa volt Aszódon, mert Petőfi Neumann özvegy anyjánál volt koszton és szálláson. *A gyüldei ifjakhoz* czimű költemény Petőfi összes költeményeinek újabb kiadásaiban meg van ugyan, de a társadalom egyik osztálya ellen intézett heves kifakadás miatt nem közöltetett teljesen. Petőfi életében e

költemény nem jelent meg sehol, csak kéziratban terjedt el s ily kéziratról másoltatott le, mely alá Petőfi nevét írta, mintegy igazolva hitelességét. E kézirat a Petőfi-társaság tulajdonát képezi. A *Sírvers* Petőfi egyetlen költeménye, mely mintegy megrendelésre készült. Mint igazi költő, Petőfi csak önsugallatát követve írt s büszke volt arra, hogy «soha lantjának egy hangját, tollának egy vonását nem adta bérbe senkinek». E költeményt özv. Szabó Ferenczné úrnő kérelmére írta, ki 1848 nyarán feljött Pestre Kalocsáról, hogy férjének szép sírkövet vegyen s arra még szebb verset szerezzen. Mint Petőfi csodálója, fölkereste ismeretlen létére és könyezve előadta kérését. Petőfi szabadkozott, de a kesergő nő ismételt esdeklésének végre is engedett. Legterjedelmesebb az itt közlött költői művek között a drámai töredék, melyet már Gyulai Pál akart fölvenni *Petőfi vegyes művei* közé, de az akkori sajtóviszonyok miatt nem tehette. Czím nélküli, úgylátszik Karaffa és az eperjesi vértörvényszék képezte volna tárgyát. Csak az első felvonás első jelenete s a második kezdete van meg. 1849-ben írta Petőfi, kevéssel halála előtt. A népjelenetek élénkek, a korrajz is elég hű, de a jellemek rajza gyönge s túlzott a bizarrságig. Aligha lett volna Petőfi sikerült műve, mint többi drámái sem: a *Zöld Marczi* (1845), melyet megsemmisített és a *Tigris és hiéna* (1846),

melyet a drámabiráló választmány elfogadott s a nemzeti szinház igazgatósága előadásra kitűzött, de melyet a költő maga visszavett, mert bérletfolyamban akarták adni. (Lásd utóbbira nézve Petőfi nyilatkozatát: «Legyen az ember drámairó» 62. l.) Goethét kivéve, még nem volt nagy lyrikus, ki a drámában is kitünt volna. Az erős alanyiság, mely a lyra főforrását képezi, úgyszólva lehetetlenné teszi a drámai jellemfestést, mely szigorú objektivitást kíván, a lyrai hév és áradó lelkesűlés pedig a drámai szerkezet tömörségét gátolja.

A *Köszönet a pápai képzőtársulathoz* a *Pesti Divatlap*-ban jelent meg. Petőfi a pápai képzőtársulat egyik legbuzgóbb tagja volt 1841—42-ben, midőn katonáskodása miatt félbeszakadt iskolai pályáját Pápán egy évig folytatta. Évek multával a társulat tagjainak érdemkönyvbe iktatott műveiből *Tavasz* czím alatt egy zsebkönyvet adott ki, melybe fölvették Petőfi nehány ifjukori költeményét is későbbi neve alatt, anélkül, hogy Petőfit ez iránt megkérdezték volna. E gyöngédtelenség Petőfit nagyon bántotta, annál inkább, mert a közlött költeményeket ő maga gyöngeségük miatt versei első gyüjteményéből kihagyta volt. Petőfi könyveinek jegyzékét szerencsés véletlen folytán találta meg az országos levéltárban Kendelényi Ferencz, allevéltárnok. Petőfi könyv-

tára a forradalom utáni időben tudvalevőleg elkoboztatott. A lefoglalt könyvekről a kiküldött birósági tisztviselő jegyzéket készített, mely később egyéb törvénykezési iratokkal az országos levéltárba került. E jegyzék mutatja, mennyire iparkodott Petőfi ismereteit önképzés útján kibővíteni. Különösen a francia és angol irodalom jelesebb költői műveit találjuk itt fölsorolva, melyeket Petőfi eredetiben olvasott. Azonban e jegyzék nem foglalja magában Petőfi valamennyi könyvének czímét 1848 május havában, midőn a lázongó nemzetiségek elleni harczra készülve, az első önkénytes csapatokat állították föl, Petőfi árverés útján eladá könyvtára egy részét s a begyült nem csekély összeget a haza oltárára szentelé. Az eladott könyvek között lehettek különösen magyar és német költői művek, melyek föltünően kevés számmal vannak képviselve a közlött jegyzékben s melyeket Petőfi, minthogy könnyen megszerezhetők, inkább nélkülözhetett is. Petőfi könyvtárából csak igen kevés könyv maradt meg, azok is úgy, hogy Petőfi 1848 őszén, vagy az orosz betöréskor, 1849 julius elején elhagyva a fővárost, nehányat kedvencz könyveiből magával vitt. E könyvek, melyeknek jegyzékét szintén érdekesnek tartottam közleni, jelenleg a múzeumban vannak, hova Török Károly ajándéka folytán kerültek. Török azokat barátjától, Petőfi Zoltántól kapta volt. Van ezek közt egy elfeledt régi

költő (Sebestyén Gábor) versgyűjteménye s nehány népies költemény, melyeket, úgy látszik, Arany ajándékozott Petőfinek. Az elsőre legalább, melyet írójuk: «Azoknak, egyedül csak azoknak ajánlott, kik az ilyenekben gyönyörködnek», ezt írta Arany: «Petőfi Sándornak, mint az ilyenekben gyönyörködőnek Arany János». A különféle franczia és angol könyvek jegyzéke Petőfi kéziratai közt találtatott. Mindegyikhez az ár is oda van írva, nyilván azért, mert Petőfi e könyveket megvenni szándékozott. E jegyzék is mutatja, mennyire érdekelte Petőfit a franczia forradalom, melynek történetét oly buzgón olvasta.

A levelek jobbára mind közölve voltak már. Újak csak a Bem tábornokhoz, Kovács Pálhoz, Kubinyi Rudolfhoz és Térey Mari kisasszonyhoz írottak. Petőfinek Kovács Pálhoz írt nyolcz levelét a taval elhalt író családja volt szíves e gyűjtemény számára átengedni. E levelek közül a másodikat és harmadikat némi kihagyásokkal maga Kovács Pál tette volt közzé évekkel ezelőtt a *Képes Ujság*-ban (1859. 4. sz.), s így kerültek későbben Halasi gyűjteményébe is. Itt újra s minden kihagyás nélkül közlöm e leveleket, hozzájok csatolva Petőfinek Kovács Pálhoz intézett hat kiadatlan levelét is. Térey Mari kisasszony Szendrey Julia barátnője, kinek némi része volt Petőfi házassága létrejöttében. Hozzá írta Petőfi az «Emléksorok T. M. kisasszonynak»

és a «T. M. kisasszonyhoz» czímű költeményeket. Sass Károly Petőfi egykori iskolatársának, dr. Sass Istvánnak öcscse, Petőfi barátja volt. Azon időben, midőn Petőfi Szendrey Juliával megismerkedett, Sass az erdődi várban lakott, mint uradalmi írnok. Petőfinek nem lévén megengedve, hogy Juliával levelezzen, titokban Sass közvetítésével tevé ezt. Kedveséhez intézett leveleit rendesen Sass Károlyhoz czímzett borítékba tette, melynek belsejére nehány sort írt barátjához is. Sass a költő esküvőjének is tanuja volt. Arany Jánoshoz írt levelét Petőfinek Tompa Mihály éveken át drága ereklye gyanánt őrzé. Tompa ugyanis a forradalom napjaiban összezördülvén Petőfivel, haragja első föllobbanásában Petőfinek hozzá írt számos levelét elégette. Később megbánta hirtelenkedését s kérte Aranyt: adna neki legalább egy levelet korán elhunyt barátjától emlékül. Arany gyöngéden ép azt adta, melyet Tompa és Petőfi együtt írtak hozzá Bejéből, midőn Petőfi nehány napra Tompa vendége volt. A «fülöpszállási barátjához» írt levél a múzeum birtokában van. Kihez volt tulajdonkép intézve, nem tudhatni. A levél szövegében nincs név említve, a boríték pedig elveszett. A Bem tábornokhoz, franczia nyelven írt levél fogalmazványa Petőfi iratai közt találtatott. Itt fordításban közlöm, de közlöm magát az eredetit is, mint Petőfi franczia nyelvismeretének

érdekes bizonyítékát. A Klapka tábornokhoz intézett lemondás és levél előzményeit részletesen leírta Gyulai Pál a Halasi Aladár által gyűjtött Petőfi-reliquiák előszavában; maga Petőfi is elmondta Bemhez írt egyik levelében, mely szintén az említett gyűjteményben olvasható. Itt csak röviden érintjük. Petőfi ugyanis 1849 május elején, miután Bem őrnagygyá nevezte ki, odahagyta a Temesvárt ostromló erdélyi hadsereget, részint megromlott egészsége helyreállítása, részint szétdúlt családi ügyei rendezése végett. Debreczenbe érkezve, átadta Kossuthnak Bem jelentéseit s kérte őrnagyi kinevezése jóváhagyását. Kossuth hidegen fogadta és Klapkához utasítá, az ideiglenes hadügyminiszterhez. Még mielőtt jelentkezett volna nála, vette Klapka rendeletét, hogy jelenjen meg előtte. Klapka még hidegebben fogadta, mint Kossuth. Kérdőre vonta: hogy merte közölni a *Honvéd* czímű lapban Bem levelét, melyet az Vécsey tábornok ügyében a honvédelmi bizottmányhoz intézett volt és mivel nem akarta elhinni Petőfinek, hogy Bem parancsából tette, kényszeríteni akarta, hogy Bem válasza megérkeztéig Debreczenben maradjon. Petőfit e méltatlan bánásmód fölötte sérté. Rögtön beadta lemondását és elutazott Pestre. Útközben Szolnokról írta levelét Klapkához, melynek oly kellemetlen következménye volt Petőfire nézve. A tábornok ugyanis külö-

nösen sértve érezvén magát Petőfi levelének kíméletlen bevezetése s azon vakmerő követelés által, hogy tőle mintegy bocsánatot kérve, erősítse meg őt őrnagyi rangjában, azonnal jelentést tett Görgeynek s a hadi fegyelem tekintetéből példás elégtételt kívánt. «Petőfi» — mondja jelentésében — «már két ízben sérté meg nyilvános lapokban elöljárói iránt tartozó tiszteletét és nem átallá szintoly módon tisztelettel megőszült volt hadügyminiszterünk, Mészáros altábornagy úrra egy gúnyos költeményt közrebocsátani... Méltatlanság volna bűnhődés nélkül ily kíméletlen módon megtámadhatni egy oly férfiu becsületét, ki hazájáért küzd, s kinek nincs is más óhajtása, mint hona szabadsága és függetlenségeért élni-halni.» Nehány nappal utóbb Klapka az ostromműveletek megtekintése végett Budára rándult s ott megpillantván Petőfit Görgey főhadi-szállásán, letartóztatta. Petőfi barátainak, Várady Antal és Egressy Gábornak sikerült megnyerniök Görgey közbenjárását, minek folytán Petőfi még az nap szabadon bocsáttatott. Azonban a rajta elkövetett sérelmet Klapkának nem tudta megbocsátani s *A goromba tábornokhoz* czímű költeménynyel bosszulta meg magát.

Gyűjteményemhez toldalékul csatoltam a Petőfi-irodalmat, melynek összeállításánál részint id. Szinnyey József repertoriumait, részint saját

jegyzeteimet használtam. Azon adatokat, melyekre már Halasi utalt többször említett gyűjteményében, természetesen nem vettem föl s így a két gyűjtemény e tekintetbeu is kiegészíti egymást.

Budapest, 1886. szeptember havában.

Baróti Lajos.

VEGYES DOLGOZATOK.

NAPLÓTÖREDÉKEK.

I. HISTÓRIAI JEGYZETEK.*

(1848—1849.)

1848. márczius 15-én egész nap esett az eső… Az ég a megszületett szabadságot keresztelte. Szekrényesi városkapitány azt kérdezte Landerertől: «Kell-e katonaság?» Landerer azt felelte: «Nem.» Délután a városház-teremben Nyáry és Klauzál táblabiráskodtak: «a rend, a rend!» volt minden második szavuk. Az a hír terjed, hogy katonaság jön. Senki sem ijed meg. Azt kiabálják: fegyverre! A helytartótanács előtt Klauzál szónokolt; a forradalom küldte s oly alázatosan és reszketve hebegett, mint tanítója előtt az iskolás fiú; ha lenn az udvaron és utczán 20,000 ember nem kurjogat, kidobták volna, azt gondolván, hogy talán kéregető armer Reisender. Tancsicsot a színházba vitték, onnan jött a városházához s köszönetet rebegett.

* Petőfi hátrahagyott kézirataiból.

A helytartó-tanácshoz küldött választmány állandóan megmarad. Másnap, 16-án Irányi ezt forradalmi választmánynak találja mondani. Nyáry hevesen, csaknem dühösen protestál minden «forradalom» szó ellen, tagadja, hogy az forradalom. 16-án a város kivilágítva. Rendkivüli néptömeg. Példátlan rend és öröm.

***

1848. julius 5-én a nemzetgyűlés megnyitása. Gyönyörű felhőtlen nyári reggel. Minden utczán néptenger. A Dunaparton sorkatonaság és nemzetőrség. A karzatok tömve, a követek nagy része ünnepi ruhában, de nem ünnepélyes arczczal. A teremben, háttal a Duna felé az elnöki szék, ez alkalomra fölfejkötőzve bíbor menyezettel István főherczeg számára. Az elnök-szék előtt alantabb a tribune, homlokán Magyarország czimere a koronával. 12-kor megdördültek az ágyuk, jött István herczeg, «Magyarország regeneratora», mint a Pesti Hirlap állította. Mikor a miniszterek lépegettek a terembe, az éljenezni kezdőket lepisszegték, csak Kossuth beléptével harsant meg az éljen. Szemere Bertalan öltözete legczifrább, Deáké legegyszerűbb. Mikor István jött a hídon, a nemzetőrök a «Gott erhalte»-t muzsikálták.

***

Több század óta feledve volt a hely, hova hajdan a királyokat temették Székes-Fehérvárott. 1848 vége felé meglelék a sírboltot s benne két Árpád-király csontjait. Ez csak egy évvel is előbb nemzeti ünnep lett volna, most egy pár régiségkedvelő tudóst kivéve, senkit sem érdekelt. A nemzet épen a királyok elleni harczát vívta. Mintha azért jöttek volna ki e holt királyok a sírból, hogy élő utódaikat lehíjják magukhoz a trónról a porba.

***

1849. A koronát a vasúton el akarták lopni. Szolnok helyett Váczra indult a vonat, hol Simunicsot lenni hallották. Palota táján vette észre egy utazó, hogy Váczra mennek s így fordították viszsza a vonatot. Éjfél volt, a vonal ablakai a hidegtől be voltak fagyva. A debreczeni útban felfordult a szekér, mely a koronát hozta.

***

A követek Pesttől Debreczenig mindig kártyáztak s itt, a kikkel legelőször találkoztam, arról értekeztek füleim hallatára, hogy a ferblit sántával vagy sánta nélkül jobb-e játszani? Azon pillanatban, midőn a Pest melletti eldöntő csata hírét vártuk, midőn a nemzet az élet-halál perczeket élte! Ilyen elaljasodást alig mutat a világtörténet.

***

1849. január 12-én a képviselők conferentiája. Nyáry azt nyilatkoztatta, hogy Magyarország el van veszve.

II. ERDÉLYI ÚT.*

(1849.)

1849 január közepén indultam Debreczenből Bem tábornokhoz, kinek seregébe tétettem át magamat a honvéd-bizottmány által. Hideg téli reggel mentem át a Királyhágón. Bús elandalodással néztem a tájat, mely nyáron oly gyönyörűen szép, de most szépségeit csak képzelni, találgatni kellett, mint a megvénült asszony eltünt ifjuságának bájait. Feketetón túl kezdődtek az oláh dúlások nyomdokai, melyek Kolozsvár felé egészen föl Beszterczéig tartanak. Kirablott, fölgyujtott, félig s néhol egészen lerombolt házak. Csucsa és Sebes közt csatatér, hol a mult év vége felé Riczkó vezér alatt a mieink megverték a császáriakat, kik közül Saint-Quentin őrnagy is elesett s épen ezáltal lett részünkről a csata megnyerve. Útitársam megmutatta a helyet, hol Saint-Quentint lelőtte egy közemberünk. Kolozsvárról Torda, Balásfalva felé akartam táborunkba menni, mely Szelindeken

* Petőfi hátrahagyott kézirataiból.

feküdt, de az oláhok miatt az az út nem lévén biztos, sőt igen veszélyes lévén, föl kellett kanyarodnom Deézs, Beszterczе felé, onnan le Szász-Régen, Marosvásárhely és Medgyesnek. Éjjel értem Szász-Régenbe, melyet a mult évben a székelyek kirabolták és fölgyujtottak. Rettenetes látvány! Úgy álltak az ajtó és ablaktalan nagy házak, mint valami óriás koponyák, kisértetiesen bámulva üres szemgödreikkel. Szászrégenen túl egy pár óranyira Petele, kis szász város, melyet szinte a székelyek dultak föl, de annyira, hogy csak imitt-amott látszik egy-egy darabka fal. Marosvásárhelyt találkoztam a szebeni csatában megsebesülteinket hozó szekerekkel. Egy pár utitársam a látványra jónak találta ott helyben maradni, míg táborunkról «bizonyos hírek nem jőnek», a mi hegedű-szóban annyi volt, hogy «míg Szebent be nem veszik». Pedig katonák voltak. Én tovább mentem s Gálfalván háltam, hol nehány nappal előbb azon szerencsés csatánk volt, melyben az ellenséget példátlanul megfuttattuk. E csatában történt, hogy midőn attaqueot fujtak, egy huszár sóhajtva mondta: «Isten segíts!» — mire egy másik huszár azt felelte: «Ne segítsen biz az Isten, se nekünk, se az ellenségnek, csak nézze, hogy mit csinálunk!»

NYILT LEVÉL „A KIS-KÚNOKHOZ." *

(Junius 1848.)

Polgártársaim és hazámfiai! Hazámfiai nemcsak mint magyarok, hanem úgy is mint kúnok, mert Kis-Kúnságban születtem. Úgy hiszem, emlékeztek még arra az alacsony, köpczös mészárosra, ki egykor a félegyházi, szabad-szállási és szentmiklósi mészárszékeket árendálta. Az az én apám. Nem gondolnám, hogy őtet egészen elfelejtettétek volna, mert hiszen akkor, míg itt lakott, minden becsületes ember szerette őt közületek, minthogy a becsületes emberek szeretik egymást. De én rám nehezen fogtok emlékezni; én még gyermekkoromban elszakadtam közületek s azóta csak nagyon ritkán juthattam ahhoz az örömhöz, hogy szülőföldemet meglátogathassam. Ennélfogva nem mervén bizvást remélleni, hogy köztetek szószólóm akad, magam vagyok kénytelen szószóló lenni magamért.

Igazság szerint nem is magamért, hanem itt értetek szólok, legalább azon jó szándékból, hogy előmozdítsam a javatokat. Én szerszámnak ajánlom magamat a ti kezeitekbe, semmi másnak.

* Először a «Nemere» czimű lapban jelent meg; ez után közölte a «Koszorú» 1881. VI. kötet, 269—274. l.

Magyarország az utóbbi időkben sokat tett, de még korán sem tett eleget arra, hogy boldog és szabad legyen... Mert minden nemzetnek az a két főczélja: boldogság és szabadság. Magyarország eddig egy nyers fenyőfa volt, most már le van vágva és föl van deszkákra fürészelve, de még nincsen ám meggyalulva, pedig előbb meg kell gyalulni, hogy asztal készüljön belőle, — az a dicső asztal, melyhez majd odaül vendégeskedni a két földi istenség: a boldogság és a szabadság.

Amint mondám, Magyarország gyalulatlan deszka, ti meg akarjátok gyalulni; jól van, én ajánlom magamat a ti kezeitekbe egyik gyalunak. Annyit jó lélekkel mondhatok, hogy én már kipróbált gyalu vagyok. Meggyalultam sok faragatlan tuskót és nem esett rajtam csorba. Ennek a czifra beszédnek egyszerű értelme az, hogy közeledik az országgyűlés, az országgyűléskor követeket kell választani... Ha engem megválasztotok követnek, én azt dicsőségemnek fogom tartani, — ti pedig, úgy hiszem, nem valltok velem sem kárt, sem szégyent.

Ez elég világosan van mondva, minden ember megértheti, sőt némelyek azt fogják rá mondani, hogy nagyon világos. Meglehet, de nem tehetek róla. Már az a jó vagy rossz szokásom megvan, — amint vesszük, — hogy mindig őszintén és hímezés-hámozás nélkül szoktam beszélni.

Abban a pillanatban vágnám ki nyelvemet, a melyben nem úgy szólna, mint érez szívem. Egyébiránt, ha az őszinteség hiba, úgy az nem az én hibám, hanem az egész magyar nemzeté, mely őszinte volt a világ teremtése óta és én megvallom, nem akarok jobb lenni nemzetemnél; azt akarom, hogy legyenek meg bennem a magyar nemzet jó és rossz szokásai egyaránt, legyek tetőtől talpig magyar.

Úgy gondolkodom én, azért nem csürtemcsavartam a dolgot, hanem kereken kimondtam, hogy szándékom követté lenni, ha megválasztotok, atyámfiai. Mért óhajtom épen azt, hogy ti válaszszatok meg követnek? — Azért, mert az alföld, az, melyen ti laktok, ez a szép Kis-Kúnság, az én szülőföldem és bármily közel áll az ember szivéhez az egész haza, még közelebb áll az a hely, a hol született.

Megnyerem-e bizalmatokat vagy nem? azt ti tudjátok és az Isten... Nem becsülöm túl magamat, nem akarok dicsekedni, de Isten-szentugyse! tehetségemhez képest tettem annyit a hazáért, különösen aköznépért, hogy bizodalomra érdemes legyek. Olvassátok el azokat a könyveket, a melyeket írtam, jó rakás; abból meg fogjátok látni, mennyire szerettem mindig a népet és pártját fogtam és küzdöttem érte. Könnyű most a nép barátjának lenni, most, mikor a nép az úr a hazá-

ban és a világon; de én már akkor barátja voltam a népnek, mikor azt még parasztnak hitták és megvetették s engemet szinte megvetettek és keserűséggel illettek, mint a nép pártfogóját. E fáradozásomért egy jutalmat kívánok, azt a jutalmat kívánom, hogy olyan helyre állítsatok, ahol értetek tovább is fáradozhassak s ahol tán többet használhatok nektek, mint eddig használtam.

Szükségesnek láttam ezeket elmondani, magamról a végett, hogy némiképen megismerjetek, hogy legalább tudják, hogy ki és mi vagyok, a kik még nem tudták. Azt, hogy az ember úgy nyilvánosan beszélget magáról, talán néminemű orczátlanságnak lehet nevezni. Jól van, nevezzétek orczátlanságnak vagy a minek tetszik, de tudjátok meg: a magam hasznáért soha senki előtt sem szólnék egy szót se, s ha most itt az orczátlanságig vetemedtem, ezt azon szent czél elérésének óhajtásából tevém, hogy a hazának szolgáljak... Ha ez a törekvés bűn, úgy itt a szemem, köpjetek bele, itt a fejem, kövezzétek meg.

Ha valaki csakugyan dicsekedésnek veszi előbbeni szavaimat, ám vegye; megengedem hát, hogy olyan pimasz voltam, hogy hetvenkedtem, de olyan alávaló soha sem voltam, hogy akárkinek is hizelkedjem. A legjobb alkalmam volna rá most megszerettetni magamat veletek azáltal, ha az egekig magasztalnálak benneteket, hogy ti kúnok ti

ilyen meg ilyen dicső, páratlan remek emberek vagytok.

Ha én azt amúgy hosszas kacskaringósan kikanyargatnám, tudom, nem esnék rosszul egyikteknek sem, sőt közületek többen megsimítanák a bajuszokat és a hajokat és azt mondanák: «Ejnye, mégis derék ember ez a Petőfi, tegyük meg követnek!» Hanem azt korán se várjátok, hogy én titeket magasztaljalak, mert akkor szemtelenül hazudnám. Becsületemre mondom, hogy ti nem vagytok remek emberek, vagy eddig legalább nem voltatok. Márczius 15-ig az egész Magyarország nagyon szolgalelkű, kutya-alázatosságú ország volt és ti ebben a virtusban közelebb álltatok az elsőkhöz, mint az utolsókhoz. Gondoljatok csak vissza arra a Szluha kapitányra,* hogy süvegeltétek, hogy csúsztatok-másztatok előtte. Ah, ha eszembe jut, még most is szégyenlem magamat a ti nevetekben. A zsidók hajdan Mózes idejében az Isten helyett egy aranyborjút imádtak, de ti még lejebb sülyedtetek, — ti egy ólomszamarat imádtatok. Azonban ez az idő lejárt és remélem, hogy lejárt mindörökre. Fölemeltétek fejeteket, s fölteszem rólatok, hogy soha többé meg nem hajoltok semmiféle ember előtt a kerek világon. Az Isten az állatnak teremtett négy lábat, az embernek csak kettőt, azért,

* Szluha Imre a jász-kúnok kapitánya volt.

hogy egyenesen járjon és embertársának egyenest a szeme közé nézzen, — mert az ég alatt minden ember egyenlő, egyiknek sem szabad másokra lenézni, egyiknek sem szabad másokra fölnézni. Nem ismerek magamnál se kisebbet, se nagyobbat.

Ennyit akartam mondani atyámfiai, ebből megitélhetitek, hogyan érzek és hogyan gondolkodom. Ha kedvetekre való vagyok, meg fogtok követnek választani s akkor minden erőmet nagy és szent kötelességem teljesítésére fordítom. Ha pedig meg nem választotok követnek, abból látni fogom, hogy különb embertek akadt, mint én, s ez hazafiúi szívem legszebb öröme lesz, mert fő-óhajtásom, hogy én nálam minden ember nagyobb tehetségű és nagyobb buzgóságú legyen a magyar házában, a mely haza, adja a magyarok Istene, hogy mindörökkön örökké éljen!

Petőfi Sándor.

NYILT LEVÉL „A SZABADSZÁLLÁSIAKHOZ".*

Pest, 1848. junius végén.

Polgártársaim! Ti ellenséges kezet emeltetek rám, én baráti kezet nyujtok ti nektek. Követem a szentírást, mely azt mondja: «A ki kővel hajít

* Megjelent a «Koszorú»-ban, 1881. VI. 274—276. lap. (A «Nemere» után.)

utánad, hajítsd vissza kenyérrel». Istenemre mondom, akkor sem haragudtam rátok, mikor engem vadállatok módjára megrohantatok, hogy széttépjetek; annál kevésbé haragszom most. De haragszom azokra, a kik annyira elámítottak benneteket, hogy ellenem fordultatok, mint ellenségtek ellen, a ki legjobb barátotok vagyok széles e világon!... Titeket csak sajnálni tudlak, sajnállak szívemből.

Ha még át nem láttátok, majd át fogjátok látni, hogy vétkeztetek, nagyot vétkeztetek ellenem és magatok ellen és akkor pirulni fogtok, szégyenleni magatokat és sokért nem adnátok, ha nem történt volna az, a mi megtörtént. Az egész magyar nemzet újjal fog rátok mutatni, hogy ti vagytok azok, a kik engem kikergettetek várostokból és nektek az az ujjmutatás jobban fáj majd a pofoncsapásnál.

Polgártársaim! Ha azok az urak, a kik engem becstelenítettek előttetek, igaz útban jártak: miért nem hagytak engem szóhoz jutni?... Én azt akartam, hogy ha majd minden választó együtt lesz, fölállok előttetek és azt mondom: «Most jöjjön ide, a kinek vádja van ellenem, itt szemtől szembe mondja el vádját, majd megfelelek rá!» Ekkor kisült volna, ki a becsületes ember, ki nem?... De épen ezért nem hagytak engem beszélni, mert nagyon jól tudták ők, hogy ha szót emelek, ők

vesztenek... Kimutattam volna, hogy minden vádjuk csak rágalom, hazugság, gyalázatos hazugság. Hiszen ha igazat beszéltek volna, szemembe is merték volna mondani, — de mindig csak hátam mögött piszkoltak a gyávák!

Első felindulásomban azt határoztam, hogy törvény elébe állítom becsületem megsértőit; de most már máskép gondolkozom... Azzal csak magamat szennyezném be, ha egy sorompó elébe állnék olyan piszok fajjal, mint azok. Ez csak annyi volna, mintha a hold bepörölné azokat a kutyákat, melyek őtet megugatják. Nincs Magyarországon egyetlen egy becsületes ember, ki az én becsületemben kétkednék s ennél többet az Isten törvényszéke előtt sem nyerhetnék.

Nagy Károly* uram pedig hiába diadalmaskodik, mert azt a választást meg fogja semmisíteni az országgyűlés, mint törvénytelent és őtet ebrúdon fogják kivetni a követek közül és úgy kell neki, mert a ki mint vet, úgy arat. Útra mehet aztán szépen és zsebre rakhatja a dicsőséget, melyet számotokra és a maga számára aratott. Fogadom, hogy ezután húsz mérföldnyire megy onnan, a hol követet választanak, hogy hírét se hallja.

Ti polgártársaim készüljetek az új követválasztásra, mely egy hónap múlva bizonyosan meglesz;

* Petőfi ellenfele, ki követté lőn megválasztva.

készüljetek el jobban, mint az előbbenire. Ha körülményeim engedik, akkor megint lerándulok hozzátok, — ha nem egyébért, csak azért is, hogy nehány embernek a szeme közé nézzek. Válasszatok követnek akárkit, csak olyat ne, a ki étellel és itallal veszteget benneteket, mert az olyan nem hogy barátotok volna, sőt inkább legnagyobb ellenségtek; az olyan a ti veszedelmetekre törekszik és előbb-utóbb megsiratjátok, de már akkor késő lesz.

A derék szentmiklósiakat, fülöpszállásiakat és laczháziakat köszöntöm, titeket is köszöntelek s arra kérem az Istent, világítson fel benneteket, hogy ezen túl ne tartsátok ellenségteknek azt, a ki legbuzgóbb jóakarótok, legőszintébb barátotok. Nem szükség azt az intést adnom, hogy ezután ne higyjetek azoknak, kik a minap úgy bolonddá tettek titeket, úgy sem fogtok nekik hinni többé az életben. A helyett, hogy titeket ámítanának, azoknak jobb volna bizon, ha számot adnának a város jövedelmeiről, melyek Isten tudja hova gurultak, míg ők tisztviselősködtek. Vonjátok őket számadásra, ha olyan nagyon becsületes emberek; azután gyalázzanak mást, ha a maguk becsülete tisztában lesz. — Isten veletek!

Petőfi Sándor.

LEVÉL SZATHMÁRMEGYE ALISPÁNJÁHOZ.*

Színfalu, 1848. szeptember 30.

Tisztelt alispán úr! Nagybányáról jövök. A Székelyföldre szándékoztam utazni, némileg országos küldetésben, de Nagybányáról vissza kellett fordulnom, miután hiteles tudomás szerint Kővárvidékén az utazás bizonyos veszély minden kaputos magyar emberre nézve. Tízezer oláh van talpon, kik az ellenségeskedést azzal kezdték meg, hogy a kővárvidéki kassát, mintegy 180,000 pengőt, elrabolták. Tegnap egy helyen már gyujtani kezdtek. Teleki Sándort, a kővárvidéki főispánt és Mihályi kormánybiztost elfogták s csak csel által sikerült elillanniok s midőn kocsira ugortak és vágtatni kezdtek, egy vasvillát hajítottak utánok és

* E nyilt levél másolata Szathmár városa levéltárában őriztetik. Először a «Pesti Napló» közölte 1882. évi 328. számában Petőfinek a másolatra írt következő soraival együtt:

«E levél eredetijét én írtam és küldtem Ötvös Mihály úrhoz. A haza nevében fölszólítok mindenkit, ki e levelemet elolvassa és hallja, hogy a benne írottakat megfontolva elszántan és lelkesülve teljesítse azon szent kötelességet, melyet ha elmulaszt, nem hazafi és nem férfi, hanem gyáva bitang, ki nem érdemli meg a magyar nevet. Föl, föl magyarok, a szabadság és az Isten nevében fegyverre! fegyverre! Még van mit védelmeznünk, ha késünk, maholnap nem lesz miért fegyvert fognunk. Föl! föl!

Petőfi Sándor.»

két puskát sütöttek el rájok. Szerencsére egyik sem talált. Mindezt magától Telekitől és a kormánybiztostól tudom, kik Nagybányán vannak több kővárvidéki urakkal, kik szinte megszöktek hazulról, mert életök nem biztos többé.

Tisztelt alispán úr! a veszély nagy, nehány nap alatt roppant lehet; nem én kérem önt, hanem a haza követeli, hogy minden kitelhető lépést megtegyen ön, mi a veszély megszüntetésére szolgál. Véleményem szerint nem lesz elegendő az a nehány száz nemzetőr, kik már útban vannak; hirdessen ön általános népfölkelést e megyében s különösen rendeljen minden meglevő ágyút a hely szinére. Ismerve önnek erélyes jellemét, nem kételkedem, mindez a legrövidebb idő alatt meg fog történni s önt a haza köszönete és a fenyegetett vidékek hálája követendi.

Én legszentebb hazafiui kötelességemnek tartom itt maradni s az önök zászlója alatt harczolni. A sereggel együtt Nagybányán termek. Addig is Isten önnel!

Tisztelő polgártársa

Petőfi Sándor.

KÖLTŐI MŰVEK.

2*

BÚCSÚBESZÉD.*

(1838.)

Immár kész koszorúnk, melyet tíz hónapig izzadt
Arczczal, gyenge eszünknek gyüjtve diszét, fonogattunk
A zöld Pindus alatt, a nyájas Múzsasereg közt!
Ennyit, nagytudományu Atyák, volt gyüjteni képes
S nem többet iparunk! — Noha édes a múzsai körben
Töltni időt, noha Pallas kertjében gyönyörűebb
Illatozásu virágok kelnek, mint a vadonnak
Puszta helyén, fárasztóbb mégis a pindusi ösvény,
Vonzóbb drága szülőnk s kedves rokonink köre, mintsem
Hogy kis időre szivünk azt kész nem volna kerülni.
Számüzetett Naso, ki tanítál a Helikonra
Törni utat s akadályt meggyőzni, karunk panaszid már
Nem veszi a tanodába, se Nepos hősei éltét,
Ki mutatá híven, mennyit vittek vala véghez
Græcia nagy fiai s Karthágó győztesi, mely jót
S mely rosszat tettek, mi csatákba' valának
És hogy hulltanak el. Mai ünnep válni megenged
Tőletek s a tanulástól, míg belekezdeni kell majd.

* Megjelent a «Magyar Salon» 1885. okt. füzetében. Itt egykori tanára, Koren István másolata után közöljük.

Nagyságos Báró,* tanodánk kegyes elnöke s atyja!
S ti tisztelt figyelők, ti nagytudományu Atyáink! **
Volt türedelmetökért szívünk mint nektek adózzon,
Hogy minket hallgatni nem untatok el, rebegőket?
Gonditokért hálás kebelünk forró köszönetjét
És a csekély szálkú koszorúnkat kegybe vegyétek,
Hosszú éltetöket soha gond, bú, baj ne epessze,
Létünk és tanodánk folyton kegyetöknek örüljön!
Drága Tanító úr,*** ki fáradhatlan iparral
A tudományokban jártassá tenni akartál
Bennünk, — vedd végső együttlétünkben ezen pár
Búcsúszót, mert elválunk sok időre tetőled!
S ti kedves helyek, a hol számtalanul mulatoztunk,
Vagy nagy körbe leülve, vagy a lapdát veregetve
És kapkodva vagy ugrándozva, vagy édes örömben
Víg dalokra fakadva, ezentúl csend üli kedvelt
Tájitokat, már-már elhagyni fogunk mi ezennel!
S végre deáktársim, kik nem köz s renyhe erővel
Jártátok velem a tudomány ösvényit, ez óra
Tőletek elválaszt, szétoszlunk mostan; egy erre,
Másik amarra megyen születése helyére, holottan
Hány örömek várják édes szüleinknek ölében?
Majd, a midőn a sors keze minket messzire széleszt
Egymástól, midőn itt nem lelt örömökbe fürödve

* Báró Podmaniczky Lajos, az aszódi ev. egyháznak és pesti esperességnek akkori felügyelője.

** Sárkány Sámuel főesperes, Esztergály Mihály alesperes, Braxatoris Károly dékán, Valentinyi János nógrádmegyei főesperes stb.

*** Koren István, Petőfinek Aszódon volt tanára. Ő őrizte meg Petőf ...át is.

Lészünk szűlőink hajlékában, midőn ekkép
Szólhat már ajakunk: «Ti komor gondok, nem adunk most
Helyt főnkben nektek, kipihenni fogunk sok
Munkánknak utána, pihenni, nem tanodával
Gondolkodni ? Elég volt tíz hó arra ! Oh akkor
Még egyszer gondoljunk itten lelt örömünkre,
Gondoljuk, mennyit fáradtunk s izzadozánk itt,
A tudománynak kimeríthetetlen ösvényén.
S most Társim ! miután végét már érte a munka,
A mely tíz hóig szünetlen foly vala köztünk,
Jó Isten veletek, tanodánkat hagyjuk örömmel
És szaporán édes szüleink kebelére siessünk !

(Aszód.)

PETRICS SOMÁHOZ.*

(1839.)

Bűvölőn hangzik dalod, óh barátom
Petrics, és e szű örömérzeteknek
Tengerében leng s feledem keservem
Hogyha te zengesz.

Zengj ! Ha dús volnék aranyat fizetnék
Bőven én néked dalodért ; de sorsom
Nem kegyel, csak vers, mit az árva ifju
Nyerhete tőle.

* Petőfinek ez ifjúkori költeményét Orlay P. Soma a «Budapesti Szemle» 1879. XIX. köt. 37. számában közölte, «Adatok Petőfi életéhez» czímű közleményében.

Hát legyen vers díjad és jutalmad
S majd, ha a végzet kiszakaszt karodból
Engem, olvasván ezeket lebegjen
Dalma eszedben.

(Ostfi-Asszonyfa, 1839. szept. 4.)

TÖREDÉKEK.*

(1839.)

I.

.... Eszmélet nélkül ott függ tündéri varázsán,
Dalma szivében öröm, bú, kín özönje csatáz ;
Most mosolyogva bibor bimbót tör, sárga hajának
Illeti fürti közé s illőn iramva megint...
... Róza ne fuss ! ne siess ! ah, várj egy pillanatig csak,
Lásson az ifjú még, mennyei álmok ölén ! —
Ő megyen és Dalmát pusztító lángok emésztik,
Hőn lobogó szerelem féktelen árjaiban.
Napjai így mulnak. Jön a lányka gyakran elébe :
Hajh ! de mit ér ? Iszonyú ! nem viszonozza hevét.
Lészen-e Róza ! idő, melyben lágyulva szerelmed
.... csókjai közt Dalma tüzének..........

* E töredékeket az «Életképek» 1876. évf. 49. számában Földvári M. Endre közölte, ki azokat atyjától, Szeberényi Lajos barátjától kapta volt. A közlő birtokába csak mint töredékek kerültek.

II.

. . . . S boldog uton szalad életem át
Míg nem a sír komor éjjele lát.

Oh, de ha szűmnek csalna reménye,
Róza ! ha másra szállna kegyed ;
S karjaidon más istenesülne
Téged imádó Dalma helyett :
Úgy ne tekints ide, óh ne emeld,
Lányka egekbe ez árva kebelt.

Vagy valamint a nap ridegen néz
Éjszak utolsó földjére :
Úgy közeledjék fénye fagyasztón
Rám szemeidnek ! s nézetire
Bennem az érzetek árja kihal
Boldog idők szelid álmaival.

III.

RÓZA.

Hol Rábát sűrűn zöldellő fűzek övedzik
Szökdele a fáknak Róza hüs árnyi alatt :
Jött s látá Auróra díszét s irigyelve pirúlt
S a berek lombi fölé könnyeket önte . . .

IV.

....Mint fű éles sarlók alatta
Hull csatázva ellen és magyar,
S hol zászlóját békeség mutatta
Eddig: ott most mindent....

(Ostfi-Asszonyfa.)

EMLÉKSOROK TÖRÖK GYULÁNAK.*

(1841.)

Hogyha messze leszek tőled vettetődve
E lap által légy rám emlékeztetődve.
Jó barátod
Petrovich Sándor
ospitos katona.

(Pozsony, márczius 25.)

NEUMANN KÁROLY EMLÉKKÖNYVÉBE.**

(1841.)

Szeretlek, mint a hold a csendes éjet,
Miként a léget a szabad madár;
Szeretlek, oh barátom, míg az élet
Köréből a halál a sírba zár.

(Selmecz, april 17.)

* A Petőfi-társaság birtokában. A lapokban is közöltetett.
** A «Vasárnapi Ujság» közölte először, 1880. 36. sz.

A GYÜLDEI IFJAKHOZ.*

A honnak egy igaz zászlója van,
Ezt mi álljuk körül.
S ti elhagyátok a hon zászlaját,
Elhagyátok, oh ifjak, hitetlenül.

Szégyen, gyalázat! Hát az oroszlán
Rókák fészkébe tért?
Silány rongyot hogy cserélhettétek
A haza szentséges, dicső zászlójáért?

Higyjétek el, hogy rókafészek az,
Hova betértetek...
Ha rá más bizonyság nem volna is:
Elég az, hogy papok tanyáznak köztetek.

Pap és gonoszság, pap és árulás,
Pap és minden rossz egy!
Ott van az ármány, ott van a pokol,
A kárhozat, hova e férfiszoknya megy.

Okos volt az, ki öltözetjöket
Barnának rendelé....
Fehér ruhát azért nem hordanak,
Mert azt sötét lelkök befeketítené.

* ...inden kihagyás nélkül először a «Koszorú»-ban
...g, 1881. IV. köt. 1. l.

Mint öltözetjök, lelkök oly sötét!
Ők éjszakának gyermeki,
Ezért látjátok őket mindenütt
A szabadság: e napfény ellen küzdeni.

S hol a szabadság, ott van a haza...
S ti elválhattatok
E két szentségtől? És oly korán!
Mert hisz fiatalok vagytok, fiatalok.

Nem jó idők! A féreg eddig a
Vén fákat rágta csak...
Ti ifjak vagytok, ifju csemeték
S a férgek már is belétek hulltanak.

A férges fát mi várja? Rothadás.
Ti hát rothadjatok...
Minket levágnak s tűzre tesznek tán,
De lelkünk lesz a láng, mely égbe szállni fog.

SIRVERS.*

(1848.)

Nyugodalom, mely elszállottál a mi szivünkből,
Szállj ide e sírnak drága lakója fölé.
Életet és örömet adnánk a férj s az apának,
S e kőnél egyebet nem lehet adni neki.
Állni soká fog e kő, hamarabb elporlik azonban,
Mint lelkünkben ama bánat, a melyet okoz.

* A «Vas. Ujság» 1[illegible] ɩn először.

DRÁMAI TÖREDÉK.*

(1849.)

ELSŐ FELVONÁS.

I. Jelenés.

Nyilvános kert Eperjesen.

(Egyfelől terített asztalok mellett csemegéző urak és hölgyek, másfelől terítetlen asztalok mellett iddogál kézművesek és köznép. Sétáló csoportozatok. Komédiások. Katonák. Könyvárus, pinczér stb.)

LAKATOS.

Arany vasárnap! Gyémánt idő! Annyi felhő sincs a láthatáron, mely árnyékával befödne egy kis pénzt. Az ég olyan szép színű, olyan tiszta kék, mint a te ruhád leányom.

LEÁNY.

No lásd apám, mégis hogy czivódtál: mért nem hoztam magammal esernyőt.

LAKATOS.

Hja leányom, ne vedd rossz néven az atyai szív aggodalmát. Csakúgy lehetett volna eső, amint jó idő

* Teljesen először a «Vasárnapi Ujság» közölte, 1880. 37. számában.

van. S tudod, milyen drága volt a ruhád: tíz poltura híján kétszáz máriás! Hanem hiszen ki is tesz ám magáért. Beillenél vele amoda a másik oldalra, az urak közé s talán az a viganó sem volt különb annál, melyet a szultán küldött Zrinyi Ilonának.

SZABÓ.

Jézus, Mária, Szent József!

LAKATOS.

Mi a kő lelte, szomszéd uram, hogy akkorat kiált? És mint elsáppadt!

SZABÓ.

Kiált! elsáppadt! Talán bizon nincs okom rá? Kereken kimondom, szomszéd uram, azt a nevet ne emlegesse itt, vagy ha kedve van róla beszélni, hát mondja meg s én elhordom magamat. Aztán emlegetheti, nem bánom, de míg egy asztal mellett ülünk, válogassa meg beszédét. Semmi kedvem sincs börtönbe jutni vagy épen akasztófára.

LAKATOS.

Megvallom, hogy vigyázatlanság volt őt említenem. Ah én istenem, milyen rettentő idők! Egy szó tönkre teheti az embert. Az ördög bújjék minden pártütőbe, minek is vannak a világon? Kedves hazám Katzenellenbogen, mért hagytalak el tégedet? Ott jobb világ van, ott nincsenek pártütők, gaz lázadók, és ha az ember a fejedelemnek térdet és fejet hajt, békésen ihatja meg pohár sörét. Hajh, hiába beszélnek, mégis

csak rosszabb ez a magyar föld, mint Németország, kedves hazám, Katzenellenbogen!

MÉSZÁROS *(más asztalnál).*

Hejh pinczér, hallod-e? Egy meszely borocskát!

PINCZÉR.

Csak egy meszelyt? S melyikből?

MÉSZÁROS.

Abból szép öcsém, amelyik legolcsóbb, égjen a pokolban ránczos bugyogód azzal a némettel együtt, ki benne lődörög! Lódulj hamar *(pinczér el)*, mert ha én lódítlak csak a kis ujjam végivel is, tudom, forgószél módjára lódulsz el a hazádba, te vastagorrú, vékonylábú sváb. Csak egy meszelyt? azt kérdi a pimasz. Ha vére volna, itcze számra innám. Csak egy meszelyt? milyen csúf gorombaság s ezt némettől tűrje a magyar! Ott van még pofáján az éhség nyoma, melyet a külföldről hozott magával és a magyarral már is durván bánik. Mit várjunk tőle, ha majd itt zsirunkon gömbölyűre hizlalja hasát? Forduljon meg a koporsójában, a ki először hítta be a németet hozzánk, mert az hazánkba dögvészt hozott, mely akkor szűnik meg dulni, ha martalékul nem talál többé magyart!

VARGA.

Minden szavad szent igazság, barátom, de tán mérsékelnéd mégis magadat, mert....

MÉSZÁROS.

Én mérsékeljem magamat? Nem én, ha addig élek is! Így is, úgy is veszni kell az embernek: ha szólok, karóba húznak s ha hallgatok, megpukkaszt a düh.

PINCZÉR *(hozza a bort).*

Tessék uram!

MÉSZÁROS.

Tessék uram... No már ez megjárja. Megszeppentél úgy-e czimbora? Jól tetted. Tanácslom is, hogy többé ne gorombáskodjál és legkivált én előttem nem. Csak szegény mészáros-mesterember vagyok, de magyar. Ha a kezembe veszlek kis öcsém, úgy fölhörpentelek, mint ezt a bort itt. *(Kiissza a bort és kifizeti.)* No itt az ára, most elmehetsz! *(Pinczér el.)*

(Katonatisztek jőnek, az urakkal szóba ereszkednek s közéjök ülnek).

BARÓTI.

Fölötte csodálkozom, hogy nincs szerencsénk tisztelhetni a tábornagyot. Talán rosszul van? mit Isten ne adjon, különben ő el szokott járni a közhelyekre.

ELSŐ TISZT.

Oh ments Isten! nincs semmi baja, azért maradt honn, mert igen fontos ügyben várakozik. Bécsből egy futár van érkezőben, ki utasítást hoz ő felségétől az új összeesküvésre nézve.

SZIRMAY.

Mit? Új összeesküvés? Az mégis lehetetlen, az bizonynyal alaptalan gyanu.

MÁSODIK TISZT.

Való igaz, új összeesküvés, egyenesen ő felsége szent személye ellen. De hiszen jaj nekik, ha ezren vannak is! Rájok tette már talpát az oroszlán s nincs Isten, a ki megmentse őket.

BARÓTI.

Dicső Karaffa! Nagy férfi! Követte őt árnyék módjára a siker, míg a földre nem hull minden lázadó feje, mint a megrázott fáról a férges gyümölcs. Ő szent felsége élete ellen törni, irgalmas Isten, milyen iszonyú bűn! elrémült szívemben megfagy a meleg vér.

BARÓTINÉ. (*Magában.*)

S ez az ember magyar! magyar és férjem! Megversz-e Isten, a miért őt utálom? Verj meg, ha tetszik, de én utálom őt!

SZIRMAY. (*Magában.*)

Ilyen asszonynak olyan férje van! Szeszélyes, őrült sors, ki drága gyöngyöt és kavicsot egy gyűrűbe foglalsz!... Szegény szívem, ki a hazát és ez asszonyt úgy szereted! Az egyiket nem méltó, a másikat nem szabad szeretned.

(*Két közkatona a lakatos asztala mellé vetődik. Egyik a lakatos poharából iszik, a másik a leány arczát czirógatja meg.*)

ELSŐ KATONA.

Jó ital!

MÁSODIK KATONA.

Csinos leány!

LAKATOS.

Kérem ez az én söröm... Kérem ez az én leányom.

ELSŐ KATONA.

Mindegy, de jó.

MÁSODIK KATONA.

Mindegy, de szép.

LAKATOS.

Bizony nem egészen mindegy az...

ELSŐ KATONA.

Nem? Kend ellentmond? Kend tehát protestáns? Bitóra ezzel a protestáns kutyafajjal, e kalvinista ördög czimborájával, e lutheranus pokolsöprejével!

LAKATOS.

Vitézek, ne rágalmazzanak önök. Inkább czirógassák meg leányomat és igyák ki söröm et, csak azt ne mondják, hogy protestáns vagyok. Katholikus vagyok lelkestül-testestül, az Isten és a pap úgy segéljen. Én és protestáns, én és ariánus! Vesszen Luther, vesszen Kalvin! Éljenek a m[illegible] nagy és kis szentjei.

ELSŐ KATONA.

No már ez más. Így barátok vagyunk s annak jeléül fölhajtom e poharat. *(Kiissza a lakatos italát.)*

MÁSODIK KATONA.

S én megcsókolom e leánykát. *(Megcsókolja, mind a ketten el.)*

LEÁNY.

S te tűröd e gyalázatot, apám! Kiiszszák sörödet és megcsókolják leányodat. Mi szent előtted, ha mi sem vagyunk? Kit védelmezel, ha minket sem?

LAKATOS.

Gyalázat biz az, kedves leányom, de hát mit tegyek? Tudod, milyen világ van, kerékbe törnek, ha moczczanok. Német vagyok, de megvallom, hogy gaz kutyák ezek a német katonák. Csak tőlük telik ilyen szemtelenség. A magyar sohasem bánik így velünk, sőt még a török sem volt ilyen czudar.

SZABÓ.

Hanem hát szomszéd uram, ön pápista? mi? Én eddig úgy tudtam, hogy lutheranus ön.

LAKATOS.

Természetes, hogy az vagyok, de e vad nemzetség előtt csak el kellett tagadnom, különben tán megettek volna rögtön szőröstül-bőröstül. Így segít magán a bölcs ember.

SZABÓ.

Vagy úgy! Igaz, igaz, tiszta szűz igazság!

KÖNYVÁRUS *(föl s alá jár).*

Uraim, ki vesz szép ritka könyveket?... Ez a konstanzi zsinat históriája, melyen az eretnek Husz Jánost máglyán égették meg. Arczképe is benne van. Gyönyörűség látni, mint csap össze feje felett a láng. Itt van egy más becses könyv, melyet írt a híres német tudós Grinzingerius, ebből azt tanulja az ember, hogy nem a király van a népért, hanem a nép a királyért s a ki ez ellen vét, az pokol fenekére jut, mert a királyok az Isten helytartói a földön. Ez is derék könyv, ebből az sül ki, hogy Melanchton és a sátán egy személy volt. Ez ösztönzé Luthert arra, hogy gonosz tanával megejtse a világot. Ez a könyv Budavárának a töröktől való visszavételét tárgyazza híven. E könyvben megmutattatik, hogy tavaly Budánál német vitézség győzött, nem pedig magyar s így Magyarország a németeknek köszöni, hogy végre fölszabadult a török járom alól.

MÉSZÁROS.

Hazudsz ficzkó, hazug a szented is! Gazember írta ezt a könyvet, az is gazember, a ki megveszi. *(Fölugrik, a varga tartóztatja őt.)* Te meg eressz el itt, mert téged váglak nyakon, akármilyen jó barátok vagyunk. *(A könyvárushoz.)* Hazudsz, mondom, te kóczos könyvkupecz. Ott voltam én Buda ostrománál, ott lőtték meg a jobb lábamat, itt ni. Tudom, hogy

ment végbe a csata. Scherfenberg és a lotharingi herczeg vagy a mennykő tudja, hogy híjják őket? ezek távol a hegyek közt tanyáztak csőcselékeikkel. Magyar vér omlott a sánczokon, magyar holttestek tömték meg az árkokat s magyar kezek tűzték a zászlót a várra, vitéz Petneházy és a hajduság! A harcz után aztán bejött a zagyva nép s kevélyen parádézott föl és alá s most azt hazudják, hogy a német vette vissza Budát a töröktől. S ha az vette is, bár ne vette volna! Ha már szolgálnia kell a magyarnak, inkább legyen ura a török, mint a német, mert a törökben több a becsület. Jobb szeretem ellenségemnek a törököt, mint a németet barátomnak, mert amaz nyilt ellenség, ez pedig áruló barát. Hordd el magadat hazug könyveiddel, hogy el ne játszszam rajtad azt az siralmas nótát, mit Buda ostrománál elhegedültem egy török nyakán.

KÖNYVÁRUS (*elmenőben*).

Csunya barbár nép ez a magyar, nem hogy megvenné a könyvet, hanem még megakarja érte verni az embert.

MÉSZÁROS.

Már a ki erre-amarra adta, áldotta, teremtette, a mi sok, csak sok! Ha engem meg nem esz a harag, én eszem meg a világot. Élet ide, élet oda, de a ki újra fölbosszant, kiszakítom a nyelvét, ha lenn a sarkában van is a gyökere. Az utósó pénzemet adtam ki arra a meszely borra, de megint innom kell, hogy ezt az epét lemossam a torkomból, ha ingemet hagyom is itt. Hejh, pinczér, bort ide, hanem egy itczét és

pedig a javából, most azt az egyszer, mert hitelre iszom. Van-e nálad hitelem ?

PINCZÉR.

Van uram, van akármennyi.

MÉSZÁROS.

No azért mondom, mert ha netalán nem volna, hát van nekem még egy kapitálisom, csak hogy ha éppen szükség nincs rá, nem akarok hozzá nyulni. Ha nem hiszed, nézd, itt a kapitális *(öklöt mutat)*, kitelik abból az itcze bor ára kamatostul.

PINCZÉR.

Valóban derék, tréfás úri ember. *(El.)*

MÉSZÁROS.

Tréfás ? Szeretném tudni, mit tart ez a kölyök komolyságnak, ha ez tréfa előtte. Vigyázzon magára, hogy meg ne tréfáljam valahogy !

(Komédiás jön egy póznára tűzött nagy vászon-képpel, mely kivégeztetést ábrázol.)

KOMÉDIÁS *(szaval)*.

Füleljen, füleljen, kinek füle vagyon,
Nézze meg a képet, kinek szeme vagyon,
Borzadjon üstöke, kinek haja vagyon,
Ime egy történet, mely rettenetes nagyon.

Ezerhatszázhetvenegyet írtak vala.
Ezelőtt tizenöt esztendővel vala,

Nagy összeesküvés napfényre jött vala,
Annak feje Zrinyi és Nádasdy vala.

Frangepán is pedig ő közöttük vala,
Kiket gonosz szándék lelkesített vala,
De a gonosz szándék el nem sülhet vala,
Isten és angyalok, őrködtetek vala.

Vala Leopold ő császári felsége
Méltánvalóképpen nagy ingerültségbe',
Hogy a magyarok nem volnának hűségbe',
De sőt szövetkeztek összeesküvésbe.

Szólott ő felsége, haragjában mondván:
Az irgalmasságot szívében kioltván:
Zrinyi, Nádasdy, nem különben Frangegán,
Hóhér által vesszen ez a három zsivány.

S megtörtént vala, mit ő felsége kiván,
Hóhér által vérzett el a három zsivány:
Zrinyi, Nádasdy, nem különben Frangepán,
Kettő Németujhelyt, egy Bécsnek piaczán.

MÉSZÁROS.

Vége van? mi? vége van?

KOMÉDIÁS.

Még nincs; most jön a java, a tanulság.

MÉSZÁROS.

Hát végezd el, de kérlek igen szépen, szaporán.

KOMÉDIÁS *(szaval).*

Halandó emberek, ti példát vegyetek,
Ő felsége iránt, hűségben legyetek,
Mint e gonosz tervek, ti úgy ne tegyetek,
Hogy a földön soká igyatok, egyetek.

MÉSZÁROS.

Elvégezted?

KOMÉDIÁS.

El... most kérek egy kis borravalót.

MÉSZÁROS.

Mindjárt, kedves barátom, mindjárt egyszeriben, csak egyet kérdek tőled. Látod az eget?

KOMÉDIÁS.

Látom.

MÉSZÁROS.

Nem fogod többé látni. Látod a poklot?

KOMÉDIÁS.

Nem látom.

MÉSZÁROS.

Mindjárt meg fogod látni. Hát te ilyen-amolyan, nyársolni való gézengúz... de el sem tudom becsületesen kezdeni... pedig... no hiszen... oh... megállj csak... úgy ég az agyvelőm, mint a meggyújtott kazal... Akasszanak föl olyan magasra, hogy a világ minden hollója meglásson... Te mered a legdicsőbb

magyar hazafiakat: Nádasdyt, Zrinyit, Frangepánt zsiványoknak nevezni, te? . . . .
. . . . Hogy Isten előtt kedves munkát tegyek, tégedet, rágalmazó kutya, ezennel megfojtalak! *(Torkon ragadja a komédiást.)*

KOMÉDIÁS.

Segítség! a művészet haldoklik!

(Zaj, zavar; a birkozókhoz rohannak és szétválasztják őket. A zürzavarban egy tolvaj Baróti zsebébe nyul s kilop egy levelet.)

TISZT.

Ide katonák, fogjátok el e lázadót, e fölségsértőt!

SZIRMAY.

Uram, át fogja ön látni, hogy józan észszel nem beszélhetni ilyent, minőt e szerencsétlen ember beszélt. Kérem önt, az emberi gyarlóságok elnézésének nevében: bocsássa őt szabadon, hiszen holtrészeg.

MÉSZÁROS.

Holtrészeg az édes apád. Ki vagy? Én józan vagyok, mint a hajnali napsugár...

SZIRMAY.

Hallgass, részeg pimasz s menj félre, úgy dől belőled a borszag, mint valami pinczéből.

BARÓTINÉ.

Igen, igen, tiszt úr, én is kérem önt, szánakozzék a szerencsétlenen!

TISZT.

Ám legyen, valóban részeg...

MÉSZÁROS.

Nem vagyok, megmondom, aki...

TISZT.

Csitt! Ereszszétek el! Most takarodjál, de ha még egyszer csak a bor színét látod, jaj neked!

(Visszamennek mindnyájan helyeikre. Szirmay félrevezeti a mészárost s halkan beszélget vele.)

KOMÉDIÁS.

Oh átkozott kéz, vagyis inkább harapófogó! Holtom napjáig torkomon lesz a nyoma. S kinek köszönjem életem megmentését, hadd lám, kinek van telt pohara? Annak az öreg úrnak. *(A lakatoshoz megy.)* Érdemes úr, lelkem barátja, köszönet önnek a festészet, színészet és költészet nevében, miket képviselni van szerencsém.

LAKATOS.

Őszintén megvallom, uram, nem értem önt.

KOMÉDIÁS.

Én festő, színész és költő vagyok egy személyben. Ön az imént megmenté életemet, köszönöm uram önnek hőstettét.

LAKATOS.

Téved ön, én közel sem voltam; az egészen elveim ellen van, hogy veszekedők közé elegyedjem.

KOMÉDIÁS.

Szívem barátja, ön túlságosan szerény. Én igen jól tudom, hogy ön ragadt ki ama vasgyúró karmai közül s én meg nem állhatom, hogy barátságát meg ne köszönjem s egészségére ne igyam. *(Fölveszi a lakatos poharát.)* Sokáig éljen ön! *(Küssza, illedelmesen meghajtja magát s el.)*

LAKATOS.

Már ez mégis több, mint sok. Ma arra vagyok kárhoztatva, hogy minden ember az én poharamból részegeskedjék. Mily fátum!

TOLVAJ.

Most az egyszer csizmadiát fogtam. Azt reméltem, hogy erszényt vagy legalább zsebkendőt húzok ki s ez a hitvány levél akadt kezembe. Fölbontottam, de mi haszna, ha nem tudok olvasni. Pedig ki tudja, milyen szép szerelmes-levél, mennyi sóhaj és csók van benne! Üsse patvar, én nem veszem hasznát. *(Eldobja a levelet.)*

SZIRMAY.

Nos, érti már a dolgot? Átlátja ugy-e, hogy jól cselekedtem? Rágalmaztam önt, az igaz, de e rágalommal talán életét mentettem meg.

MÉSZÁROS.

Valóban életemet mentette meg ön, édes úr, és én köszönöm önnek e szívességet és ha ön a hazát sze-

reti, úgy életem az öné, mert lássa ön, én szegény és tudatlan ember vagyok, de azért szeretem ám hazámat, pedig nagyon!

SZIRMAY.

Azt láttam, barátom és azért igyekeztem önt megmenteni.

MÉSZÁROS.

Köszönöm, köszönöm, de ez mégis siralmas, kétségbeejtő állapot! Ha az ember szabadon beszél, részegnek kell magát elismernie, hogy föl ne akaszszák. Szegény, szegény édes hazám!

SZIRMAY.

Fájdalom, hogy úgy van, de vigasztalódjék, barátom; tudja azt a nótát, hogy «ne szomorkodj, légy víg, nem lesz ez mindig így!»

MÉSZÁROS.

Oh vajha ne lenne! vajha érnénk jobb időket!... Uram, a beszéd után nem indulhat mindig az ember, mert a nyelv kétszínű portéka, az Isten verje meg. Nem a beszédéből önnek, hanem a szeméből úgy itélek, hogy ön becsületes hazafi. Uram, ha kezdeni találnak önök valamit, ne felejtsenek ki engemet, én szeretem a merész játékot, a melyben az ember fejével játszik a hazáért. Úgy sincs egyebem ennél a rossz fejnél, hadd áldozzam legalább ezt a hazának, ha szükséges. Különb fejeket csapott már le a hóhér, mint az enyém, nem lesz érte nagy kár. Én nem veszítek vele, a haza pedig nyerhet valamit. Ha szükség lesz

rám, csak a veszett mészárost tudakolja, mert úgy hívnak közönségesen... Minden ember útba fogja igazítani. Isten megáldja! *(Szirmay melegen szorítja meg kezét s visszamegy helyére; a mészáros hátrafelé ballag, a levelet megpillantja a földön s fölveszi.)* Levél, a bizon, ismerem a formájáról. Ha nyomtatva volna, el is tudnám olvasni, de az ilyen tyúkvakarás úgy tánczol a szemem előtt, hogy nem boldogulok vele. Pedig szeretném tudni, mi van benne? Még sohasem olvastam levelet életemben. Különben nem lehet valami fontos írás, mert gazdája ihol feltörte, kétség kivül el is olvasta, azután elhajította. Mindegy, megtartom. Megboldogult édes apám szokta volt mondani, hogy vedd föl fiam, a mit találsz, ha egy fületlen gomb is, mert nem tudod, mikor veszed hasznát. Hm, hát én részeg vagyok, részegnek kell lennem, hogy torkomra ne forrjon a szabad szó..? *(El.)*

(Karaffa jön. Lassú, gőgös lépésekkel járja körül a színpadot; beléptével minden zaj lecsendesül; a merre megy, a mulatók lekapják fövegeiket, mélyen meghajtják magokat s egyenkint halkan kisompolyognak. Karaffa egyik-másik úrral szóba ereszkedik s négy szem közt titokteljesen beszélget.)

MÁRIA.

Utálatos szörny! Inkább a kígyót vagy békát nézem, mint ez undok embert. Gödréből úgy pislog kifelé szeme, mint barlangjából a prédát leső vadállat. Mennyi vért ivott már s mennyit fog inni még és arcza mégis olyan sápadt!... Olyan mint a halál, mely mindig életet eszik s még sincs élete... én fázom!

SZIRMAY.

Ha ismerném a félelmet, ez az ember az, a kitől félnék. Mily förtelmes alak! Valódi képe ama pokoli hatalomnak, melynek ő teremtménye, a bécsi kormánynak. Egymáshoz méltók igazán. És ezen ördögi ember vagyis emberi alakba öltözött ördög a zabla, mely szájadat vérzi, melylyel féken tartanak, oh hazám, te szabadságra teremtett dicső mén!... Mi tartóztat, hogy kardom hegyére tűzzem szennyes életét!... Átok, átok! ha megölöm, akad helyette más és egy helyett tíz és rossznál rosszabb. Minél büdösebb a szemét, annál több, annál undokabb férgek teremnek benne. Nem a zablát kell eltörni, hanem a kezet elvágni, mely azt tartja. Csakhogy e zablát ezer kéz tartja! Ki győzné ezt mind elvagdalni?... Majd megsegít a jó Isten... Úgy, úgy, csak fohászkodjunk a jó Istenhez, ősi szokás szerint tegyük össze kezeinket és imádkozzunk és tűrjünk. Piha!... Az imádság olyan kulcs, mely kinyitja a menny kapuját, de békóink lakatját nem fogjuk vele soha kinyitni. Arra kard kell, kard! Csakhogy már beletörtek legjobb kardjaink. Természetes, mert egyenkint próbálkoztunk. «Egyszerre és összesen» ez a varázsige, melyben világmozdító erő van. Oh Istenem, csak egyszer lenne hazám egy akaraton! Megmutatnánk, hogy mi vagyunk az a nemzet, melynek ősapja Attila volt.

BARÓTI. (*Szirmayhoz.*)

Miklós öcsém, tedd meg azt a barátságot, vezesd haza leányomat, nekem egy kis dolgom akadt.

Ő kegyelmessége a tábornok méltóztatott magához híni.

SZIRMAY.

Édes örömest, ha Mária megengedi.

MÁRIA.

Jőjjön kérem, jőjjön, menjünk minél előbb. Mért oly sápadt ön?

SZIRMAY.

Mert... mert... és kegyed mért pirul úgy?

MÁRIA.

Én? Mihelhogy... menjünk kérem, menjünk. *(Mária és Szirmay el.)*

BARÓTI. *(Karaffához.)*

Kegyelmes úr, félóra mulva méltóztatik kegyelmességednek parancsolni? *(Karaffa fejével igent int, Baróti az urakkal és tisztekkel mély meghajlásokkal távozik. Karaffa egyedül marad.)*

KARAFFA.

Hahaha! Isten vagyok. Kicsavartam a magyarok Istenének kezéből a pálczát és most én uralkodom helyette. Jaj annak, kinek feje fölött a pálczát megcsóválom. Kezemben a császári leirat, mely mindenhatóvá tesz. Talán rövid lesz mindenhatóságom, de emlegetni fogja az örökkévalóság. Vért, vért, magyar vért! Hadd lám, mennyi vére van még a magyar nemzetnek? Kiöntöm azt a kutyák számára az utolsó

cseppig. S ha egy elsápadt, kiaszott, emberi alakjából kivetkezett váz lesz a magyar nép, kaczagva rúgom be sírgödrébe és meghivom sírhalmára lakomázni a császárt s azt mondom neki: Itt az ország, osztozzunk, czimbora! Hahaha. Ez nagyszerű, szép jelenet lesz. Azt fogják kérdeni: hol van a magyar nemzet? Azt fogják felelni: nincs többé! Azt fogják kérdeni: ki irtotta ki? Azt fogják felelni: Karaffa!... Fejére lépek azon nemzetnek, mely egykor a világ feje tetején járt. Ezt én fogom tenni, a nápolyi lazzaroni, kit az utczán vetélt anyja, mint valami macskát, kinek bölcsődala a patkányok sziszegése volt a penészes romok közt, ki serdülő koromban annyit ettem, amennyit loptam s tízannyit éheztem, mint ettem és kinek ünnepi ruhája is olyan rongytömkeleg volt, melyből a tetűk Ariadne fonalával sem igazodtak volna ki, hahaha. A lazzaroniból Karaffa, Karaffából Isten lett a császár segedelmével. Köszönöm császár-pajtás. Iparkodni fogok, hogy megelégédjél velem, hogy azt mondjad egykor: Karaffa, te méltó vagy hozzám! *(El.)*

(Petendáda Andor jön, nemsokára utána Ujhelyi Erzsébet.)

P. ANDOR.

Mi a tatár, már vége a mulatságnak? Üres a kert. Későn érkeztem, mint az őszi szél, mely nem lel virágot, a mit leszakítson. Milyen lakomát remélt szemem s a menykőbe is, koplalnia kell. Várhatok a jövő vasárnapig. Majd csak átkínlódom valahogy a hetet. Ah, hamuvá éget a kiváncsiság, megismerni Eperjes hölgyeit! Oly rég hallom magasztalni őket. A háborús

világban nem értem rá fölfedezéseket tenni a szépség világában. Istennek és Karaffának hála, hogy helyreállott ismét az áldott béke. Szép napokat fogok itt tölteni, de meg is érdemlem, mert barna várunkban rémítő fekete időket éltem. Valóságos remetekorszak volt. Az egész környéken egyetlen egy élvezhelő fehércseléd van, azt is csunyáúl meguntam. Különben derék leány az az Erzsi. Csakhogy veszettül követető. *(Lassanként jövögetnek vissza a vendégek.)* Ah, gyülekeznek, gyülekeznek. Annál derekabb, minél váratlanabb. Nézzünk körül, nézzünk körül! *(Visszafordul, meglátja Erzsébetet.)* Erzsi szivem, te vagy? Isten hozott, lám, lám, milyen véletlen találkozás.

U. ERZSÉBET.

Önre nézve, Andor úrfi, talán az, de rám nézve nem. Utána jöttem önnek s nyomában voltam mindenütt egész idáig.

P. ANDOR.

Mi a manó és hogy jutok e szerencséhez?

U. ERZSÉBET.

Minek ez a kérdés és e könnyelmű hang? Hogy telhetik önnek kedve abban, hogy megsértse azt, ki önt annyira szereti?

P. ANDOR.

Vesszek meg, ha sérteni akartalak, babám. Hidd el, komolyan kerdeztem, hogy mikép jutok e szerencséhez? Mert találkozásunk valóban szerencse rám nézve.

U. ERZSÉBET.

Csak szerencse? Én azt reméltem, hogy boldogság lesz.

P. ANDOR.

Eh, hagyjuk el azt a szőrszálhasogatást! Tudod, nem értek a szavak megválogatásához, szó, szó.

U. ERZSÉBET.

Jól van, nem teszek szemrehányást... Csak egyet még, Andor... hogy tudott ön engem minden búcsu, minden szó nélkül elhagyni?

P. ANDOR.

Kedves galambom, ezért dicséretet és nem szemrehányást érdemlek. Én azt csupa merő kiméletből tettem, hogy fölmentselek az elválás könyítő fájdalmától.

U. ERZSÉBET.

Mely nagy kedve van önnek tréfálni, Andor.

P. ANDOR.

Az ördögöt van, dehogy van! Hanem te neked van csodálatos szeszélyed szavaimat tréfára magyarázni.

U. ERZSÉBET.

Különös, hogy a kik jól értették, most egyáltalában nem értik egymást.

P. ANDOR.

Igazán megmagyarázhatlan.

U. ERZSÉBET.

Menjünk félre innen, Andor, az emberek mindinkább gyülekeznek. Menjünk néhány pillanatra valami magányosabb helyre.

P. ANDOR.

Nem szeretem a magányt.

U. ERZSÉBET.

Pedig valaha nagyon szerette ön, emlékezzék csak vissza . . .

P. ANDOR.

Meglehet, meglehet, nem tagadom, hanem az ember izlésének az a tulajdona van, hogy változó. Ha valami mondani valód van rózsám, itt is elmondhatod az emberek között, én nem vagyok szégyenlős.

U. ERZSÉBET.

Sok, igen sok mondani valóm volt, de most már kevés van, igen kevés. Nem is szükség kérdenem többé, hogy szeret-e még ön? Ha együgyűbb volnék is, mint vagyok, átláthatnám, hogy nem szeret.

P. ANDOR.

S ha nem szeretlek ?

U. ERZSÉBET.

Akkor sohasem szeretett ön, mert a kit egyszer megszününk szeretni, azt sohasem szerettük.

P. ANDOR.

S ha úgy volna?

U. ERZSÉBET.

Akkor ön megcsalt engemet.

P. ANDOR.

S ha megcsaltalak volna?

U. ERZSÉBET.

Akkor jaj önnek!

P. ANDOR.

Brrr! egészen elrémítesz, kis babám.

U. ERZSÉBET.

Ismétlem: akkor jaj önnek. De van egy mód nem kibékítésemre, hanem legalább bosszúm megállítására. Ön azt igérte, azt esküdte, hogy el fog engemet venni, tehát vegyen el, akár szeret, akár nem. Ha már lehetetlenné tette ön rám nézve a boldog életet, mentsen meg legalább a becstelen élettől.

P. ANDOR.

Elvegyelek, kincsem? megházasodjam? hm, hm. De azt tán csak nem akarod, hogy tüstént papot hivassak s itt azonnal végbe menjen a czeremónia? A házasság nagy lépés, azt éretten meg kell fontolni, azért szabj egy kis határidőt.

U. ERZSÉBET.

Jól van, mikor ad ön választ?

P. ANDOR.

Mikor? Megállj... holnapután kis kedden, borjunyuzó pénteken.

U. ERZSÉBET.

Czudar, kegyetlen ember! Nem elég, hogy kiszakította szívemet, még szét is marczangolja karmaival és hidegen mosolyogva. Nem vesztegetem a szót. Kereken kimondom: önnek el kell engemet vennie, hogy világ csúfja ne legyek holtam napjáig.

P. ANDOR.

No hát, én meg szinte kereken kimondom, nem foglak elvenni, hogy világ bolondja ne legyek holtam napjáig... De arra a szívességre kérlek, ne kiabálj itt olyan veszettül, mert ide csodálnak az emberek.

U. ERZSÉBET.

Hát aztán? Hisz az imént mondta ön, hogy nem szégyenlős. Ha az is, most már mindegy, sőt annál jobb. Azt akarom, hogy ide csodáljanak. Te meggyaláztál engemet, vásott ficzkó, meg foglak én is gyalázni. Emberek!

P. ANDOR.

Nem hallgatsz? eszeveszett!

U. ERZSÉBET.

Nem. Ha a föld közepébe ásol le, onnan is kiüvöltök, onnan is kiröpítem rád átkaimat, mint a tűzokádó hegy az égő köveket. Emberek! *(A vendégek összeszaladnak s karéjt képeznek; csodálkozás, nevetés, rémülés.)* Nézzétek ezt az ifjú urat, ez a legalábbvaló gazember, a legutálatosabb szörny, a legmegvetendőbb teremtmény, a legocsmányabb féreg a világon! Őrizkedjetek tőle, mert lehelete dögvész, érintése kárhozat!... Oh Isten, sülyeszd el a földet, hadd sülyedjen el vele gyalázatom!... És te vadállat...

P. ANDOR.

Hah, silány ringyó! hitvány parasztfaj! merülj vissza a sárba, melyből ruhám szélébe kapaszkodva kimásztál! *(Megragadja haját s a földhöz vágja, megrúgja s elrohan. A körülállók kaczagnak, sajnálkoznak, szörnyűködnek; fölemelik és elviszik Erzsébetet.)*

II. Jelenés.

Karaffa lakása.

(Jön egyenként tizenkét fekete ruhás ember, köztük Szentiványi László. Utánuk harmincz vörös ruhás, kezökben pallossal. A fekete ruhások jobbra, a vörös ruhások balra sorba állanak. Karaffa középről szemlét tartva megy el a hóhérok előtt.)

KARAFFA.

Mi a legkedvesebb italod?

ELSŐ HÓHÉR.

A vér.

KARAFFA.

Mi az istened?

MÁSODIK HÓHÉR.

Az ördög.

KARAFFA.

Mi a legnagyobb vétked?

HARMADIK HÓHÉR.

Egy embert egészen agyon üthettem volna, s csak félig ütöttem agyon.

KARAFFA.

Melyik a legszebb virág?

NEGYEDIK HÓHÉR.

Az akasztófa virága.

KARAFFA.

Mit gyülölsz legjobban?

ÖTÖDIK HÓHÉR.

A bűnbánást.

KARAFFA.

Micsoda szenvedélyed van?

HATODIK HÓHÉR.

Emberkínzás.

KARAFFA.

Melyik nap a legnagyobb ünneped?

HETEDIK HÓHÉR.

A melyiken legtöbbet gyilkolnak.

KARAFFA.

Mikor örültél életedben legjobban?

NYOLCZADIK HÓHÉR.

Mikor egy embernek szemét harapófogóval húztam ki.

KARAFFA.

Melyik a legszebb hang?

KILENCZEDIK HÓHÉR.

A halálhörgés.

KARAFFA.

Mire való az igazság?

TIZEDIK HÓHÉR.

Hogy porba tiporjuk.

KARAFFA.

Kit szeretsz leginkább kínozni.

TIZENEGYEDIK HÓHÉR.

Az ártatlanokat.

KARAFFA.

Mi van szivedben ?

TIZENKETTEDIK HÓHÉR.

A császár és a sátán képe.

KARAFFA.

Mi nincs szívedben ?

TIZENHARMADIK HÓHÉR.

Irgalom.

KARAFFA.

Mire való a fog ?

TIZENNEGYEDIK HÓHÉR.

Hogy csikorogjon.

KARAFFA.

Miért születtél ?

TIZENÖTÖDIK HÓHÉR.

Hogy mások meghaljanak általam.

KARAFFA.

Mi szent előtted ?

TIZENHATODIK HÓHÉR.

Semmi.

KARAFFA.

Hány isten van ?

TIZENHETEDIK HÓHÉR.

Miattam lehet akárhány, én nem törődöm vele.

KARAFFA.

Meddig éljen a császár ?

TIZENNYOLCZADIK HÓHÉR.

Míg a hóhéroknak dolgot ad.

KARAFFA.

Mivel kened a bocskorodat ?

TIZENKILENCZEDIK HÓHÉR.

Emberzsírral.

KARAFFA.

Mikor szoktál gyónni ?

HUSZADIK HÓHÉR.

Ha véletlenül jót cselekszem.

KARAFFA.

Micsoda vallású vagy ? . . . .

APRÓSÁGOK.

KÖSZÖNET A PÁPAI KÉPZOTÁRSULATHOZ.

Mit eddig a pápai képzőtársulat néhány tagjainak irántami jóakaratjáról hallék: most szerencsém van azt tettleg is bebizonyítva láthatnom. A fenntisztelt társulat kiadván «Tavasz» czímű zsebkönyvét, szíves volt egykori iskolai gyakorlataimat saját nevem alatt odaiktatni, most, évek multával. Fogadja tehát alázatos köszönetemet a tisztelt társaság e lovagias, gyöngéd tettért. Irántai hálából a «Tavasz» második füzetébe majd összeszedem katonakoromból megmaradt alexandrinus verseimet, úgy hiszem, szívesen veendi a tisztelt társaság, miután azok még rosszabbak, mint a melyek most jelentek meg.

(Pesti Divatlap, 1845. 5. sz.)

LEGYEN AZ EMBER DRÁMAIRÓ!*

Szombaton, ápril 4-én kellett volna «Tigris és hiéna» czimű drámámnak adatnia; de nem került színpadra, mert előtte nehány nappal visszavettem. Valamennyi színházi jó emberem most azt a hírt terjesztgetik, hogy ők szólítottak fel engem barátságosan darabom visszavételére, minthogy azt a megbukástól féltették. Hazugság, aláváló hazugság! Lehet, hogy megbuknék művem, ha adnák; de azért vissza nem vettem volna, mert fájdalom, oly körülményekben vagyok, hogy egy pár száz forint jövedelemért eltűrném művem bukását. Méltatlanságot azonban nem egy pár száz forintért, de egy pár százezerért sem tűrök senki fiától, tudják meg az urak. Azt pedig mindenki el fogja ismerni, hogy méltatlanság drámámat bérletfolyamban adni (mint azt akarták), miután az eredeti, sőt a fordított színműveket is először rendesen bérletszünésben adják. — Ha várakoznám, később talán bérletszünésben került volna elő darabom? — Hiszen már eleget várakoztam! — Rajtam volt a sor még vásár előtt; de Szigligetinek is volt kész darabja s vásárra ezt

* Petőfi e nyilatkozata a «Pesti Divatlap» 1846. 15. számának borítékján jelent meg. Újabban a «Vasárnapi Ujság» közölte, 1886. 47. sz.

vették elő, noha ezt a választmány az enyém után fogadta el. — Ha mindezek megegyeznek a színházi igazsággal: az enyémmel ugyan nem! S ezentul rajta leszek, hogy minél messzebb kerüljem azon intézetet, hol egy pár kegyenczen kivül kutyába sem veszik azokat, kik egész életöket a hazának áldozandák, s hol csak a vagabundus virtuózok becsültetnek. Magamat ajánlom!

Petőfi.

PETŐFI KÖNYVTÁRA.*

1. The works of Lord Byron. Complete in one volume. Francfort. 1837.
2. The poetical works of Th. Moore. Complete in one volume. London. 1846.
3. The complete works of William Shakespeare. Paris 1838. I. köt.
4. The poetical works of Th. Chatterton. Cambridge. Egy köt.
5. Histoire de la république romaine par M. Michelet. Paris. 1843. Két köt.
6. Siècle de Louis XIV. par Voltaire. Paris 1843. Egy k.
7. Esprit de la Revolution et de la Constitution de France par Saint-Juste. Paris 1791. Egy köt.

* Petőfi könyveinek e jegyzékét a «Magyar Könyvszemlé»-ben Thallóczy Lajos közölte, 1879. V. 210—217. l.

8. Histoire des Montagnards par Alphonse Esquiros. Paris 1847. Két köt.
9. Choix des plus beaux discours du temps de la révolution française par A. Lieber. Stuttgart 1844. Egy k.
10. La France Classique. Édition Tauchnitz. Histoire de Russie sous Pierre le Grand par Voltaire. Leipzig 1845. Egy köt.
11. Collection of British Authors. Tauchnitz Edition. The Sketch Book By W. Irving. Leipzig 1843. Egy k.
12. Collection of British Authors. Tauchnitz Edition. The Cricket on The Hearth etc. By Boz. Leipzig 1846. Egy kötet.
13. Collection of British Authors. Tauchnitz Edition. The works of Lord Byron. Leipzig 1842. Egy köt.
14. Collection of British Authors. Tauchnitz Edition. The life and adventures of Martin Chuzzlewit. By Boz. Leipzig 1844. Két k.
15. Discours sur l'histoire universelle par Bossuet. Paris 1842. Egy köt.
16. Mauprat par George Sand. Bruxelles 1837. Két köt.
17. Biographie portative universelle. Paris 1844. Egy k.
18. Les trois journées de février par X. de Montépin. Paris 1848. Egy köt.
19. Le gouvernement provisoire. Histoire anecdotique et politique par X. de Montépin. Paris 1848. Egy köt.
20. Nouvelle bibliothèque des classiques français. Lesage: Le bachalier de Salamanque. Paris 1835. Két k.
21. Télemaque par Fénelon. Herausgegeben v. Aug. Schultze. Wien und Mailand. Egy köt.
22. La dernière fantome par M. Méry. Bruxelles et Leipzig 1845. Egy köt.

23. Scénes de la vie parisienne par M. de Balzac. Bruxelles II. rész. Egy köt.
24. Grandeur et décadence des Romains. Lettres persanes etc. par Montesquieu. Paris 1843. Egy kötet.
25. La France dramatique. C. Tretse Editeur. Paris 1843. Egy füzet.
26. Grammaire espagnole par F. M. Noriéga. Paris 1842. Egy köt.
27. Englisch-deutsches Wörterbuch von Kaltschmidt. Leipzig 1837. I—II. Theil. Egy köt.
28. Théatre français publié par C. Schütz. Bielefeld 1846., 1848., 1849. Három kis köt.
29. Chefs d'oeuvres poétiques par H. M. Melford. Bielefeld 1841. Két töredék.
30. Théatre français publié par C. Schütz. Bielefeld 1840., 1842., 1844. Három köt.
31. Histoire de Charles XII. par Voltaire. Paris 1847. Egy kötet.
32. The vicar of Wakefield. By Dr. Goldsmith. Leipzig 1836. Egy kötet.
33. Taschenwörterbuch der englisch-deutschen Sprache. Leipzig. Egy kötet.
34. Taschenwörterbuch der französisch-deutschen Sprache. Leipzig. Egy kötet.
35. Theodor Arnold's englische Grammatik von Fahrenkrüger. Jena 1829. Egy kötet.
36. Der gewandte Engländer von John Douglas. Wien u. Mailand. 1846. Egy kötet.
37. Chronicon Budense de origine Hungarorum usque Mathiam regem inclusive. A. J. Podhraczky. Budæ 1838. Egy kötet.

38. Marci Antonini Philosophi Commentarii. Lipsiæ. Egy kötet.
39. Institutio ad Eloquentiam. Vindobonæ 1807. Egy kötet.
40. Compendium Aestheticæ a M. Greguss. Cassoviæ 1826. Egy kötet.
41. Nova Dacia a R. P. Francisco Fasching prof. e S. Jesu. Claudiopoli 1743. Egy kötet.
42. M. A. Lucani Pharsalia. Mannheimi 1759. Egy kötet.
43. Titi Livii Patavini Historiarum Libri et Fragmenta. Lipsiæ 1829. V. és VI. kötet.
44. Q. Horatii Flaccii opera. Leipzig 1841. Egy kötet.
45. Q. Curtii Rufi de rebus gestis Alexandri Magni. Lipsiæ 1840. Egy kötet.
46. C. Crispi Salustii opera. Edidit Weise. Lipsiæ 1840. Egy kötet.
47. C. Crispi Salustii catilinaria et jugurthina bella. Parisiis 1817. Egy kötet.
48. C. Valerii Catulli, Tibulli et Propertii casta carmina. Venetiis. Egy kötet.
49. Magyar Sunád avagy I. Béla nevetlen író-deákja. Debreczen 1799. Egy kötet.
50. Attila első magyar vezér. Pest 1811. Egy kötet.
51. Tacitus Agricolája. Szenczi Imrétől. Budapest 1847. Egy kötet.
52. Magyar magánjog-tan. Komjáthy ügyvédtől. Pesten 1846. Egy kötet.
53. Magyarhoni magános törvénytudomány. Fogarasitól. Pesten [illegible] kötet.

54. Pótlék a magyarhoni magános törvénytudományhoz. Fogarasitól. Pesten 1840. Egy kötet.
55. Magyar törvénykönyv. Dinnyésy Mihálytól. Budapest 1848. Egy kötet.
56. A magyar váltójog. Császár Ferencztől. Budán. Egy k.
57. Boldogság tudománya. Sasku Károlytól. Budán 1842. Egy kötet.
58. Erdbeschreibung für Kinder des Kaiserthums Oesterreich besonders Ungarns. Pressburg 1841. Egy k.
59. Die Staatsklugheit von Achenwall. Göttingen 1774. Egy kötet.
60. Kézikönyv a honvéd-tüzérség számára. Kiadta a nemzetőrseregi tanács. Pest 1848. Egy kötet.
61. Népszerü Természettan. Tarczy Lajostól. Pápán 1843. Három kötet.
62. Első évi oktató az irás, olvasás és rajzolás kezdetében. Kiss Bálinttól. 1847. Egy kötet.
63. Nőtan vagy az asszonyi munkák tudománya. Kiss Bálinttól. Pest 1846. Egy kötet.
64. Falusi földmívelőket oktató. Kiss Bálinttól. Pest 1846. Egy kötet.
65. Nevelési emléklapok. Dr. Teichengrüber Lajostól. Pest. Három kötet.
66. Nemzeti Szakácskönyv. Zelena Ferencztől. Pest 1846. Egy kötet.
67. Segédkönyv a deákul tanuló magyarnak. Pest 1833. Egy kötet.
68. Utmutatás a deák nyelv tanulására. Péterfitől. Vásárhely, 1830. Egy kötet.
69. Agykérgi szélütésről. Sass Istvántól. Pest 1847. Három példány.

5*

70. Mózes első könyve. Egy kötet.
71. Imádságok protestánsok számára. Székácstúl. Pesten. Egy kötet.
72. Nemzeti Encyclopædia Vállas Antaltul. Pest 1848. Hét füzet.
73. Magyarországi Croy nemzetségnek története, nemzedékrende, oklevéltára. Budapest 1848. Egy kötet.
74. Nemzeti könyvtár. Kiadta a Kisfaludy Társaság pártfogásával Schedel Ferencz. Pest 1843. Két köt.
75. Országgyülési Emlék. Kiadta Vachot Imre. Budapest 1848. Egy kötet.
76. Márczius Tizenötödike. 1848. évi 1—22. sz. és 23—120. sz. Két kötet.
77. Byron's sämmtliche Werke. Übersetzt von Böttger. Leipzig 1847. I—V. IX—XII. köt.
78. Meghasonlott kedély. Regény Kelmenfytől. Pest 1846. Két kötet.
79. Shakespeare's Werke von Schlegel. Berlin 1843. II—XII. rész. Nyolcz kötet.
80. Shakespeare's sämmtliche Werke in Taschenformat. Leipzig 1839. Tizenkét kötet.
81. Magyar századok Virágtul. Budán 1816. Két kötet.
82. Emlény 1843. évre. Pest. Egy kötet.
83. Petőfi Sándor összes költeményei 1842—1846. Pest 1848. Két kötet.
84. Hétköznapok. Regény Jókai Mórtól. Pest 1846. Egy kötet.
85. Barna Ignácz versei. Budán 1846. Egy kötet.
86. Ányos Pál munkáji. Bétsben 1798. Egy kötet.
87. Eredeti magyar játékszin. Kisfaludy Sándortól. Pest 1836. E–

88. Jeles történetek Dugonits Andrástul. Pesten 1795. Második könyv. Egy kötet.
89. Német-Franczia és Angolországi Úti jegyzetek Irinyitől. Hálában 1846. Egy kötet.
90. Szigligeti összes színművei. II. füzet. 1846. Egy kötet.
91. Vierteljahrschrift aus und für Ungarn. Leipzig 1843. Két kötet.
92. A Tiszavölgy könyve. Pest 1847. Egy kötet.
93. Népregék, népmondák. Tompa Mihálytól. Pest 1846. Egy kötet.
94. Gedichte von Blumauer. Wien 1787. II. rész. Egy kötet.
95. Herzensklänge. Dichtungen von G. Treumund. Leipzig 1845. Egy kötet.
96. Briefe aus Paris von L. Börne. 1830—31. Hamburg 1832. Egy kötet.
97. Verfassungen in Nordamerika, Norwegen. Von Rauch. Erlangen 1848. Egy kötet.
98. Róma Augustus korában. Magos Ernőtől. Pest 1847. I. kötet.
99. Magyar Útiképek. Pongrácz Lajostól. Pest 1845. Egy kötet.
100. Villanykák. Greguss Auguszttól. Lipcsén 1847. Egy kötet.
101. Monatsrosen von Karl Beck. Januar. Berlin 1848. Egy kötet.
102. A Bubekek. Szomorujáték Fogarasitól. Vásárhely 1840. Egy kötet.
103. Frangepán Kristófné. Garay Jánostól. Pest 1846. Egy kötet.

104. Egy magyar király. Irta Hugo Károly. Pest 1847. Egy kötet.
105. Bánk-bán. Szinműtár, kiadta Nagy Ignácz. Buda. Egy kötet.
106. Kedélyrajzok. Degré Alajostól. Pest 1847. Egy köt.
107. Ujabb költemények Kerényi Frigyestől. Pest 1846. Egy kötet.
108. Az 1848-ik évi franczia forradalom. Dobsa Lajostól. Pest 1848. Egy kötet.
109. Leona. Tragédia 4 felvonásban. Czakó Zsigmondtól. Pest. Egy kötet.
110. Felelet Gr. Széchenyi Istvánnak Kossuth Lajostól. Pest 1841. Egy kötet.
111. Pongrácz Lajos versei. Pest 1846. Egy kötet.
112. Ungarische Volkslieder von Anton Vilney. Leipzig 1848. Egy kötet.
113. Urania, ein Gedicht in sechs Gesängen von Tiedge. Egy kötet.
114. Azoknak, a kik az illyenekben gyönyörködnek. Versek. Egy kötet.
115. Ifj. Békési Ferencz kalandjai Alt Mórtól. Budapest 1848. Egy kötet.
116. Kedélyes olvasmány Nieritz Gusztávtól. Németből fordította Szilvágyi. Pozsony 1846. I. és IV. köt.
117. Der Sprachkampf und seine Bedeutung in Siebenbürgen. Leipzig 1847. Egy kötet.
118. Költeményei egy elevennek. Szabadon Herwegh után Magos Ernő. Pest 1848. Egy kötet.
119. Römische Geschichte von der Erbauung der Stadt bis zum Untergang des abendländischen Kaiserthums. Egy kötet.

120. Anthologia Berzsenyi Dániel munkáiból. Kassa, 1836. Egy kötet.
121. Murány ostroma. Arany Jánostól. Pest 1848. Egy kötet.
122. Őszinte szózat a néphez. Udvarnokytól. Veszprém 1848. Egy kötet.
123. Egy szó a szegény emberhez. Buda, 1848. Egy füzet.
124. A magyar szónyomozás. Bloch Mórtól. Pest 1846. Egy füzet.
125. Dandár. Simontul. Szarvas 1847—48. Két füzet.
126. 1846—47. tanévi hirdetmény. II. évf. Pest. Egy füzet.
127. Neuer Schulatlas. Erster Curs, bestehend aus 25 Tafeln. Weimar. 1828. Egy füzet.
128. Pesti Hirlap. 1845. évf. 495—598. sz.
129. Magyar czímertár. Günther és Grimmtől. Négy lap, 100 különféle czímerrel.
130. Magyar föld és népei eredeti képekben. Vahot Imrétől. Négy füzet.
131. Payne's Universum. Töredékek 90 aczélmetszettel. 27 füzet.
132. Márczius Tizenötödike. 1848—49. Nem teljes.
133. Életképek 1848. Nem teljes.

PETŐFI KÖNYVTÁRÁNAK MARADVÁNYAI.

Petőfi könyvtárának néhány megmaradt könyvét Török Károly, ki azokat barátjától, Petőfi Zoltántól kapta volt, halála után a múzeumnak hagyta. E könyvek a következők:

1. Petőfi Sándor összes költeményei, egy kötetben. Pest, Emich Gusztáv sajátja. 1847.
2. Oeuvres complétes de Béranger. Nouvelle Edition illustrée par J. J. Grandville. Tome I—III. Paris, H. Fournier ainé, editeur, rue de Seine 16. 1839. Nagy VIII. rét. Sötét-viola vászonba kötve.
3. A bajnokok Vég-Gyula várában. Irattatott a Hód vize partyán nemes Vörös Mihály által. Szegeden. Nyomatott Grünn Orbán betüivel. 1807. Kötetlen, elrongyosodott példány. Meg van két példányban, mindegyik csonka.
4. Marci Annæi Lucani Pharsalia sive de bello civili libri decem. Mannheimi, cura et sumptibus societatis litterariæ 1779. Bőrbe kötve, rajta e szám: 42.
5. Vitéz Kádár Istvánnak Históriája, melly Az ő fegyver-viselésének végső részét foglalja bé és mostan e kis formában, az új dolgoknak olvasásában gyönyörködőknek, az ő kedvekért ismét kinyomtatatott. Szegeden, Grünn János betüivel, 1842. Kis VIII-rét, kötetlen.
6. A Híres nevezetes Toldi Miklósnak jeles cselekedetiről és bajnokságáról való História. Nyomatott 1844. esztendőben. Kis VIII-rét, kötetlen.
7. The Poetical Works of Robert Burns. Wirth the

life and portrait of the author. Leipzig, B. Tauchnitz. 1845. Kötetlen, VIII-rét.

8. The sketch book by W. Irving. In one volume. Leipzig, B.Tauchnitz. Kötetlen VIII-rét. Rajta e szám: 12.
9. The works of Lord Byron, in five Volumes. IV. kötet. With the Portrait of Olympia. Leipzig, B. Tauchnitz. 1842. Rajta e szám: 14. — Tartalma: Hebrew Melodies. Domestic Pieces. Occasional pieces. Manfred. Cain. The deformed transformed. Hearen and Earth. Manfred és Cain fölvágva, a többi fölvágatlan. Kötetlen.
10. Petit Dictionnaire complet français-allemand et allemand-français. Par J. H. Kaltschmidt. Seconde Edition. Leipzig, F. A. Brockhaus, 1844. Félvászonba kötve, kis XVI-rét. Az első lapon a költő sajátkezű aláírása.
11. Czímlap nélkül.* Az első lapon: «Azoknak, egyedül tsak azoknak, kik az illyenekben gyönyörködnek, bizodalommal ajánlja a szerző.» Ez alatt írva: «Petőfi Sándornak, mint az illyenekben gyönyörködőnek Arany János.» Kemény papirkötés. Rajta e szám: 114.
12. The Poems of Ossian. Translated by J. Macpherson, Esqu. London 1844. Vörös vászonba kötve, aczélmetszetekkel. Kis VIII-rét.
13. The poetical works of Thomas Moore. Complete in one volume. London, Longman, Brown, Green

* «*Tuba.* Az égő és oktató szerelem. Két részben. Sebestyén Gábor által. Budán, a kir. magy. universitás betűivel. 1819.»

and Longmans. Paternoster-Row. 1846. Nagy díszkiadás, zöld vászonkötés. Rajta e szám: 2. Az első lapon Petőfi aláírása.

14. The works of Lord Byron. Complete in one Volume. Francfort o. M. H. L. Broenner. 1837. Díszkiadás. Rajta e czám: 1. Bent, jobbról az első lap alsó szélére Petőfi odaírta: «Petőfi Sándoré».

15. Esprit de la revolution et de la constitution de France par Louis Leon de Saint-Just, Paris, chez Beuvin, Libraire, rue de Rohan, no. 18. 1791. — Füzött, elrongyosodott példány. Rajta e szám: 7. A czímlapon belül Petőfi ezt írta rá: «Petőfi Sándor kincse. 1848.»

KÜLÖNFÉLE FRANCZIA ÉS ANGOL KÖNYVEK JEGYZÉKE.*

1. *Azais*, Constitution de l'univers, ses consequences philosophiques. 1838. Une volume.
2. *Benner*, *Jean*, Commentaire philosophique et politique sur l'histoire de la revolution de France de 1789—1830. 1834. III. volumes.
3. *Descartes*, Meditations métaphysiques.
4. *Erasme*, Eloge de la folie.
5. *Herder*, Idées sur la philosophie de l'histoire.
6. *Spinoza*, Oeuvres.

* Petőfi hátrahagyott kézirataiból. Petőfi e könyvek czímét megrendelés czéljából írta föl magának.

7. *Montesquieu*, Oeuvres complets.
8. *Alfieri*, Memoirès.
9. *Barbier*, Chants civiles et religieux. Jambes et satires. Rimes héroïques.
10. *Barthélemy et Méry*, Oeuvres.
11. *Cervantes*, Les aventures de Don Quixotte.
12. *Chapsal*, Modèles de la litterature française ou Choix des morceaux en prose et en vers tirès des meilleurs ecrivains depuis le XVI. siècle jusqu' à nos jours.
13. *Chateaubriand*, Les etudes historiques.
14. *Filbert*, Oeuvres.
15. *Houssaye Arséne*, Les sentiers perdus ; poesies.
16. *Malfiatre*, Oeuvres.
17. *Marmier*, Poésies et chants du Nord.
18. *Mickiewicz*, Oeuvres complets, traduits.
19. *Mirabeau*, Memoires.
20. *Montaigne*, Essais.
21. *Gibbon*, History of the decline and fall of the Roman empire.
22. *Mackintosh*, History of the Revolution in 1688.
23. *Moore's* The History of Irland.
24. *Wordsworth's* poetical works.
25. *Montémont*, Lettres sur l'astronomie.
26. *Musset, Alfred, de*, Poésies.
27. *Nodier*, Souvenirs et portraits de la revolution française.
28. *Barére*, Memoires.
29. *Brissot*, Memoires sur ses contemporaines et la revolution.
30. *Buchez et Roux*, Histoire parlamentaire de la revolution française.

31. *Carnot* (le général), Memoires.
32. *Carrel, Armand,* Histoire de la contre-revolution en Angleterre sous Charles II. et Jaques II.
33. *Condorcet,* Memoires sur la revolution française.
34. *Daru,* Histoire de la republique Venise.
35. Débats de la convention national.
36. *Desmoulins, Camille,* Memoires, contenant de vieux cordelier, les causes scerets de 9. Thermidor.
37. *Desmoulins, Camille,* Correspondence.
38. *Lelevel,* Histoire de Pologne.
39. *Mieroslavski,* Histoire de la revolution de Pologne.
40. *Robespierre,* Les memoires.
41. *Mme Roland,* Mémoires.

LEVELEK.

1838—1849.

CSÖRFÖLY LAJOSHOZ.*

Barátom Lajos! Minthogy én selmeczi poéta vagyok, tehát ez alkalommal Selmeczről irok neked levelet, nem pedig Aszódról, mert ha most Aszódon volnék, tehát Aszódon volnék. Nos tehát, én Selmeczen vagyok, koszton (vagyis ebéden) az Alumneumban, szálláson pedig és félkoszton nemes Proszperinyi Mihály érdemes kamara-hajdu uraságnál s Krupecz Imre is velem van. Te ezen széles tudományu, derék magyar költőt nem ismered, hanem a Jakubovicsiak majd megmondják: ki ez? ez mi? Az Alumneum édes pajtásom engem igen igen viggá tett. Sohasem szomorkodom, mindig jó kedvem van, de a mellett — — — —! Az idevaló magyar literaturai társaságnak, melynek elnöke Szeberényi Lajos,

* Petőfi ez ifjukori levele a «Békésmegyei Közlöny»-ben jelent meg először, 1885. 18. sz. — Csörföly Lajos Petőfinek Aszódon tanulótársa volt; Krupecz Imre és a Jakubovics (később Kemény) testvérek szintén.

rendes tagja vagyok és épen a mult szerdán szavallottam, a jövőre pedig munkát olvasni fogok. Nálunk okt. 13. esett először hó, hanem akkor nem voltam Selmeczen, de Penczen, Penczen!!! Én, Osztroluczky s Kosztolányi mentünk oda szüretre s ott mulatánk 2 hétig. Ama szomoru hír volt, hogy a derék Bolemanunk * hozzátok fog költözni, de hála az égnek: meg nem történt. A másik szomoruságunk, hogy ezen a héten jövend el Lichárdus.** Most nálunk Német vagyis német szinészek vagynak, s én ugyan szorgalmatosan látogatom a szinházat. Hétfőn egy ovatio justá-t kell hoznunk Bolemannak. Ezzel kedves barátom befejezem levelemet. Köszöntsd Jakubovicsiákat nevemben, téged barátilag csókollak, vagyok szerető barátod

Petrovics S.

Irtam Nov. 1. 1838. Selmeczen.

P. S. írj vissza, mihelyt alkalom adatik s tudósíts a pozsonyi környülményekről.

Barátom! közöld ezen dicső költeményeket Jakubovicsiákkal.

* ** Boleman és Lichard, mindketten Petőfi tanárai voltak Selmeczen. Lichard volt az, a ki őt a hazai történelemből (s nem a poëzisből, mint *Deákpályám* czimű költeményében mondja) megbuktatta.

I.

Ej hajdan volt jó idő,
Származott a penna, levegő,
Deák nincsen koszorúban,
Elvesztette pennáját
Nem veheti hasznáját.

II.

Felkapjam poharát
És dühös erkölcsével
Kitölt a barátság
S legjobb elméjével,
Nem az a barátság
— Fölemelett pohár
S megölte ő volna
A jó barátságával.
Durzással kiölté,
Földre szórva cseppjét
Volt hamvai közé
Visszatette tettjét
S megkináltam pohárral
Jó barát mohárral.

Proszperinyi Mihály.

Az elsőt diktálta, amidőn egykor pennát kerestem a ládában, a másodiknak foglalatja: kinálta Szalait borral, Szalai felvette a poharat s véletlenül kiöntötte a bort. Szalai szinte poeta s velem együtt van kvártélyon. Vále!

FRANKENBURG ADOLFHOZ.*

Tekintetes szerkesztő úr! Kéretik e versek szerzői által, méltóztassék azokat áttekinteni, ha megfelelnek-e az 1844. *Emlény* kivánatainak? s ha igen vagy nem, azt t. c. Heckenast úrnál kijelenteni, hogy tudják magokat mihez tartani.

A Tekintetes szerkesztő úr tisztelői

Petőfi és Jókay.

Pest, april 10-én, 1843.

DÖMÖK ELEKHEZ.**

Pest, (október?) 1844.

Lexikém, oh én Lexikém! Siralmas pofával vettem el a minap egy levelet a levélhordótól, mert hat vagy hét pengő krajczárt kelle érte fizetnem. Azonban látám, hogy a levelet te írtad és akkor azt gondolám, hogy ugyanannyi forintot sem sajnáltam volna érte. (Nota bene, ha lett volna annyi forintom.)

Komisz dolgokat írsz, pajtás, a levélben — azt mondhatom én te neked, — mint például: «Szere-

* Először a «Koszorú»-ban. 1880. IV. köt. 190. l.

** Dömök Elek Petőfinek Aszódon tanulótársa volt. Petőfi e levelét a «Bihar» után az «Ellenőr» közölte, 1878. 17. sz. A levél kelte hiányzik; valószinűleg 1844 október közepén íratott.

tett barátom (remélem, még annak nevezhetlek)». Ezt irtad pajtikám és én tudtodra adom, hogy ezért kutyául bosszankodtam. Hát talán az hozott afféle gondolatokra, hogy levelet nem küldtem hozzád kocsiszámra? Oh, ha a levélirás nálad a barátság mértéke, akkor én nem vagyok barátod, akkor én nem vagyok senki barátja, mert én nem tudok, nem akarok senkinek, nem vagyok képes írni! A levélírás több mint halál, több mint a kínpadok, hogy Vörösmartyként fejezzem ki magamat. És így barátom, ezután se hizlald reményidet e dologban s mindamellett barátod vagyok és maradok oly mértékben, mint senkinek e világon és ha Pestre jösz (quod Deus facit), «agyon szorítlak egy öleléssel», mint Petőfi mondja Tompának.* Van-e tájatokon előfizetési ív a verseimre, melyek a pesti novemberi vásárra kirohannak a nyomtatás alól a két magyar házába? Már egy más munkám is ki van nyomva s a jövő héten kapható lesz. Czíme: «A helység kalapácsa, hősköltemény».

Tehát csak vadászsz, olvass, járj gyűlésekre s el ne feledd szeretni *Petőfit.*

Tegnap írtam egy verset, a tulsó lapon olvashatod, ha akarod.**

* «*Levél Tompa Mihálynak*» cz. költeményében.
** A levél tulsó lapján a «*Legenda*» cz. költemény volt írva.

DEGRÉ ALAJOSHOZ.*

? (*Pest*, 1845. v. 1846. ?)

Te nagyfejű vad disznó! Hát nem érted a tréfát? vagy a saját árnyékodtól is megijedsz? Ha igaz, a mit Károlynak mondtál, hogy visszaveszed darabodat, mert kifiguráztalak pajtási körben, akkor megérdemled, hogy a *Honderü* örökös munkatársa légy, Nádaskayval, meg Zerffivel egy són és kenyéren élj Petricsevics Horváth Lázár vendégszerető asztalánál. Jó étvágyat kiván hozzá

Sándor.

KECSKEMÉTHY AURÉLHOZ.**

Pest, január nem t'om hányadikán, 1846.

Kedves Aurélom! A mint megkaptam leveledet, mindjárt válaszoltam, de levelemet zsebembe dugtam s addig hordoztam, míg elveszett. Ebadta, ez kutya-vexa, de ki tehet róla, most már úgy pótolom ki, a mint lehet. Ha hazudni akarnék, azt mondanám, hogy az fél árkusos levél volt; de

* Degré A. «Visszaemlékezései»-ben közölte Petőfinek e hozzá írt levelét. Ez is kelt nélküli, mint az előbbi.

** Petőfinek e levelét Frankenburg Adolf ajándékozta a Petőfi társaságnak. A lapok is közölték annak idején, így a «P. Napló», 1883. 70. sz.; a «Koszorú», 1882. VIII. 572—573. l. stb.

nem mondom, mert úgy sem hinnéd. Leveledre bosszankodtam egy kicsit, mert igaztalan vagy benne irántam. A mit én Jókairól irtam,* azért egyik barátom sem apprehendálhat... Mit én Jókai iránt érzek, az igazság szerint nem is barátság, nem is testvéri szeretet, vagy tán e kettőnek keveréke, vagy talán mind a kettőnél több, valami le nem írható s tagadhatatlan, hogy a világon senki iránt sem érzem azt, egyedül ő iránta; de abból nem következik, hogy másokat ne szerethessek bármily mértékben is s minthogy tudod, miszerint a szentimentális ömlengéseket nem imádom, tehát csak simpliciter köpöm ki, hogy te is azok egyike vagy és lészsz, kiket szeretek, lelkemből szeretek, ha ez sem elég, akkor — tudja kend? Én meg azért apprehendálok, hogy a második bécsi levelet már nem hozzám czimezted.** Ismersz, e szerint tudni fogod: büszkébb vagyok, semhogy a többit elfogadjam, ha már egyszer degradáltál. Egyébiránt az egész nem valami világdöntő baj. Holnapután (azaz pénteken) megyek ismét falura, hol marcziusig maradok, míg tudniillik «Tigris és hiéna» czimű drámámat adják. Be nevetnék, ha

* A *Jókai Mórhoz* cz. költeményben, mely a «Pesti Divatlap»-ban jelent meg, 1845. 37. sz. Télelő 11.

** Kecskeméthy Aurél «Bécsi levelek»-et írt a «Pesti Divatlap»-ba, melyek elsejét Petőfi Sándorhoz intézte volt. (1845. 39. sz. decz. 25.)

akkorra téged is Pesten kapnálak. Tedd meg azt a tréfát öcsém, nagy örömet szerzesz vele nekem, a te hűséges barátodnak, a ki ölelve ölel s szerencsét, jó egészséget kiván.

Petőfi Sándor.

KOVÁCS PÁLHOZ.*

I.**

? (*Pest*, deczember végén, 1846.)

Drága tisztelt Barátom! Örömmel szolgálok mind jelenleg, mind jövőben verssel. Legközelebbi alkalommal majd többet küldök, mert készen van elég, de most egyátaljában nem érek rá többet leírni. Szeretném, ha a föntebbi vers *** az első számban jelennék meg. Lisznyaival beszéltem. Forró idvezletemet családjának! Önt ölelve vagyok

tisztelő barátja

Petőfi.

* Kovács Pál, régibb íróink egyike, az első tekintélyesebb vidéki magyar szépirodalmi lapnak, a győri *Hazánk*-nak szerkesztője volt. E lap, melynek Petőfi volt legkiválóbb munkatársa, 1847 elején indult meg.

** Kelte hiányzik. Valószinűleg 1846 végén iratott.

*** A *Csalogányok és pacsirták* czimű költemény, mely csakugyan a «Hazánk» 1847. 1. számában jelent meg.

II.

Pest, febr. 18. 1847.

Édes Palim!

Nagy meglepetéssel pillantottam meg épen most a *Kutyakaparó*-t a *Hazánk*-ban,* miután én a küldött verseket megszámoztam, s kértem Önt, hogy a szerint adja őket. Megvallom, ilyesekhez nem vagyok hozzászokva. Ez egy kis szerkesztői önkényt azonban elnézem; de jövőre határozottan nyilatkoztatom, hogy ha Önök előleges tudósítás nélkül ilyesmit tesznek verseimmel, kénytelen leszek magamat a *Hazánk* irótársainak sorából kitöröltetni, először azért, mert én nem ok nélkül számozom verseimet, mulatságból vagy gyermekességből; másodszor és kiváltképen pedig azért, mert én halálos, irtóztató ellensége vagyok mindennek, a mi az önkény, despotismus árnyékának árnyékát viseli is. — Pálffyt s Jókayt egyre sarkalom, hogy írjanak a *Hazánk*-nak, s fognak is írni; Tompának is irtam már ez ügyben s üzentem Kerényinek. Mindnyájától várhat Ön. Isten Önnel.

Őszinte barátja

Petőfi Sándor.

* Megjelent a «Hazánk» 1847. 20. (febr. 16.) számában.

Czím: Tekintetes Kovács Pál úrnak, a Hazánk szerkesztőjének, barátilag

Győrött.

A postabélyeg kelte: Pesth $^{18}/_{2}$.

III.

Pest, febr. 18. 1847.*

Édes Barátom!

Meglehetősen goromba levelet irtam Önnek tennapelőtt; bár csak elveszett volna a postán, — de eszembe sem jutott hirtelenében, hogy azok az akasztófára való censorok is léteznek a dicső *szabad* magyar hazában, s hogy Ön e miatt szegte meg kivánságomat, miszerint úgy adja verseimet, amint számozva vannak. A *Nagy-Károlyban* s az *Egy gondolat bánt engemet* czimű két dal kijön összes verseim között, azért akartam, hogy előbb e kettő jelenjék meg. E helyett, a mit a censor kitörölt, irok a tulsó lapra mást; ** valamint jövendőben is mindazok helyett, melyeket a censor tiltó aláirásával visszaküld Ön hozzám. Ez igen

* Petőfi úgy látszik tévedésből írt febr. 18-át — február 20-ka helyett. A postabélyeg kelte is február 20-dika.

** A levél tulsó lapjára *A XIX. század költői* czimű költeményt írta volt.

természetes és igazságos dolog. Hazugság, hogy Pápa táján jártam; nem biz én, még gondolatban sem. Győrbe azért nem mehettem, mert minden istenáldotta nap kétszer kell a nyomdába zarándokolnom. Annyi bajom van, mint az istennyila, avval a mennykő nagy kötettel.* A propos! Ön ugyan befütyölt nekem; azt írja a minapi *Hazánk*:** Petőfi kiadja összes költeményeit arczképével együtt. Ebből azt gondolhatják, hogy én magam adom ki az arczképemet, a mi csakugyan csunyaság volna tőlem s legfölebb Császártól telnék ilyesmi. Különben Isten Önnel. Igaz barátja

P. S.

IV.

Pest, apr. 1. 1847.

Kedves Palim!

Szivesen vettem mind a pénzt, mind pedig a *te*-t. Köszönöm. Egyre kérlek, ird meg azon költeményeim czimét, melyek nálad vannak, nehogy tévedésből közülök valamelyiket Frankenburgnak adjam; mert már elfeledtem, mit küldtem. Aztán még egyet: most első aprilistől légy szives a

* *Összes költeményei*-vel, melyeket akkortájt rendezett sajtó alá.

** 1847. 20. (febr. 16.) számában.

Hazánk nekem járó példányát öcsémnek küldeni, s czimezd így: Petőfi Istvánnak Palotán, utósó posta Veszprém. Mészároslegény az öcsém, de végtelenül szeret olvasni. Az Életképeim is neki járnak. Én máshol is megolvashatom a *Hazánk*-at, aztán meg e hónapban különben is elhagyom Pestet. Igaz! majd elfeledtem a fődolgot. A menynyire telik, őrizkedjél olyan égbekiáltó silány portékákat közleni, mint a minap Bulyovszky és Halka vagy ki fene versei voltak. A mint elolvastam, hát — — — — — — — aszkórságba estem és három izben ütött meg a guta. Ha kedves előtted életem, válogasd meg jobban a verseket. Inkább semmit, mint rosz verset. Isten veled; csókol

igaz barátod

Petőfi Sándor.

V.

Pest, junius 19. 1847.

Kedves Palim!

Itt a hat vers a jövő évnegyedre; kérlek, küldd el rögtön a járandóságot, mert nagy szükségem van rá. Ha postán küldöd: Hatvani utcza, Jankovics-ház, a körrel átellenben, 2-dik emelet. A novellát is nem sokára megkapod. Minthogy pedig septemberben házasodom, kénytelen vagyok a

jövő évre kerekszámot kérni, t. i. a negyvenöt helyett ötven pengőt évnegyedenként, s így száznyolczvan helyett kétszázat évenként. Aztán ennél maradunk. Minthogy a különbség nem nagy, s Jókayval is így egyeztem, remélem veled sem kapok hajba. Arany Jánossal beszéltem, ő is ir neked, ha kell; Jókayval már megalkudott annyi összegben, mint vélem, csak hogy kevesebb verset ad, mint én, csak hónaponként egyet. Azt tanácslom, szerezd meg, mert *nagy* költő, annyit mondhatok. Hát Tompával egyezkedtél-e? — Kérlek, édes Palim, irj és küldd el a küldendőt rögtön, a mint levelemet kapod. Ölellek.

Igaz barátod

Petőfi.

VI.

Szathmár, júl. 22. 1847.

Édes Palim!

E leveleket * következő feltételek alatt adom oda: 1., ha minden levélért egy aranyat adhatsz; 2., ha szóról szóra kiadod. (Nem értem itt, a mit netalán a censor törölne, de olyasmi belátásom szerint nem igen van bennök.) Ha így kell, jó;

* A Kerényi Frigyeshez írt «Uti levelek», melyek a «Hazánk» 1847. évfolyamának második felében jelentek meg.

úgy még küldök ismét nyolczat, melyek újabb utamat tárgyalják Nógrád, Gömör, Borsod, Zemplén, Ung és Bereg megyékben. Ha nincs rájok szükséged, tartsd magadnál, míg Pestre nem megyek s akkor elhozatom tőled. Akar kiadod, akar nem, a kéziratot visszakivánom pontosan, mert nincs többször leirva. Azért, kérlek, vigyázz rá. Ird meg első alkalommal: kell-e vagy se? hadd tudjam mihez tartani magamat. Leveledet utasítsd Szatmárra; átadandó nekem Pap Endrénél. September nyolczadikán házasodom. Légy oly boldog, a milyen én vagyok. Isten veled! Csókol

igaz barátod

Petőfi Sándor.

VII.

Szathmár, aug. 10. 1847.

Édes Palim!

Kaptam leveledet, s többek közt azt a tanulságot merítettem belőle, hogy kisebb-nagyobb mértékben minden szerkesztő gyáva. Ebadta, mikor én egy becsületes embert sem bántok, csak a haszontalan pimasz csőcseléket, s te félsz ezek neveit kitenni lapodban! — Ezt előre bocsátva kezdjünk még kellemetlenebb dologba, t. i. az alkudozásba. Rám nézve legalább ez a legkellemetlenebb, mert én nem vagyok batyus zsidó, ki

egy nadrágkelmét 6 pengőre tart, hogy aztán 25 garasért eladhassa. Én tudom, mit ér munkám, s lelkiismeretes dolognak tartom többet nem kérni, mint a mennyit ér. Ha sokalod, azaz ha nem telik lapodtól annyit adni, mondd, hogy nem kell; ne félj, nem veszem rosz neven, olyan komisz fráter nem vagyok. Tehát:

A már elküldött 8, a most szállított 6 és még küldendő két vagy három levelet összesen od'adom 60 pengő forintért oly föltétellel, ha a még járandó harmincz pengőt és a jövő évnegyedi verseimért a negyvenöt pengőt (összesen 75 f. p. p.) azonnal utnak bocsátod. Ezen esetben megengedem, hogy kihagyd leveleimből azok neveit, kiket megsérteni rettegsz, iszonyodol. A versek pedig készen vannak, ha kell, majd a nyugtatványnyal együtt azonnal elküldöm. A nevek kiadását * semmi esetre sem engedném meg, ha házasodó félben nem volnék s ennélfogva nem volna szükségem minél több pénzre, még pedig hamarjában. Azonban e nyilatkozatom ne birjon arra, édes barátom, hogy föltételeimet csak azért fogadd el; azt a világért sem akarom, annyival kevésbbé, mert hála istennek még más módjaim is vannak segítni magamon, s az megbántana, ha érettem áldozatot tennél. Ha kell, kell; ha nem kell, nem kell. Csak

* Talán inkább: kihagyását?

ird meg rögtön, hogy miben leszünk. Kaptad levelemet a verssel a napokban? Válaszodat csak úgy czimezd, mint a minapit, simpliciter nekem Szatmárra. Isten megáldjon nagy közönséggel és jó dolgozótársakkal. Csókol

igaz barátod

Petőfi Sándor.

Figyelmeztetlek, hogy kézirataimat megőrizd. Ha kiadod leveleimet, irasd le valaki által az én költségemen, s abból a példányból töröld ki, a mit nem akarsz kiadni, de csak azt, a mit mondtál. Tisztán szeretném vissza kapni a magamét.

VIII.

Koltó, oct. 11. 1847.

Édes Palim!

Élvén házasságomnak ötödik hetében, irok te néked, mondván: a hónap tizenötödikéig küldd a *Hazánkat*, s azontúl ne, mert 20-ka felé indulok Pestre, s ott leszek e hónap végén, a hol is lakozni fogok a dohány-utczában, Schiller-házban, a hová is küldd le a pénzemet circiter november 2- vagy 3-kára. Szörnyen vigan vagyok, csak ez a mennykő hosszú út aggaszt, lévén feleségem, a ki filigránabb a colibri-tojásnál. Hanem hiszen valahogy

csak följutunk. A tőled való búcsuvétel helyett pedig adom tudtodra, hogy a *Naplótöredék** feleségem által irva és leirva a *Hazánk* számára küldetik. Úgy hiszem, ez elég szivreható búcsu, melynek utána is, feleségemmel együtt tisztelve családodat, ölellek, csókollak stb. s maradok

igaz barátod

Petőfi Sándor.

NB. November elejéig tartsd magadnál a *Hazánk* számait s akkor feleségem számára küldd együtt s aztán folyvást szállásunkra. A naplót, kérlek, egy számban add, ne szakítsd meg.

TELEKI SÁNDOR GRÓFHOZ.**

I.

Pest, deczember 29. 1846.

Kedves druszám!

Nagy szomorusság éri a te fejedet, azért tanácslom neked, légy rá elkészülve. De a mily elkerülhetetlen a halál, oly elkerülhetetlen, hogy te nekem 600 pengő forintot adj vagy adjál, amint neked

* Megjelent a «Hazánk» 1847. II. félévi folyamában.
** Mindkét levél a «Koszorú»-ban jelent meg először, 1880. III. kötet.

tetszik, még pedig úgy, hogy két száz pengő forintot rögtön utnak indíts, akár addig végig se olvasd e levelet, négy száz pengőt pedig márcziusi pesti vásárra küldj föl. A mi a visszafizetést illeti, minden év végén adok neked két száz pengő forintot s így három év alatt kvittek leszünk. Komolyan beszélek, kedves barátom, most mutathatod ki, hogy van benned emberség. Életemben legeslegelőször fordultam mágnáshoz, kimélj meg a szégyenpirulástól, mely a ragyánál jobban el fogja rágni képemet, ha visszautasítasz. Különben mint barátomhoz s nem mint mágnáshoz fordultam. Azt mondhatod, hogy nincs pénzed. Akarod és lesz; s a ki czigánynak vet ezer pengőt ingyen, az nekem mindig adhat hat száz pengőt kölcsön, mert ingyen el sem fogadnám, már annál csak büszkébb vagyok hál' istennek. Nem kétlem, hogy szívesen teljesíted kivánatomat, még pedig kétszáz pengőt e pillanatban, mert ha óriási szükségem nem volna rá, nem is vetemedtem volna e lépésre. Küldd leveledet a pénzzel együtt a gyorskocsin. Lakásom: Hatvani-utcza, Jankovich-ház, 585. sz. II. emelet. Viktort * köszöntöm.

Vagyok őszinte barátod

Petőfi.

* Haray Viktor, Teleki gróf titkára volt.

II.

Pest, február 5-én, 1847.

Szeretetre méltó barátom!

Nem hiszem, hogy meg nem kaptad volna levelemet, melyet uj esztendő után írtam. Nagyon nehezemre esik, hogy a füledet sem mozgatod: — — — — e vagy kalapos-inas? Ha már kérésemet nem akarod teljesíteni, legalább megírhatnád, hogy ne támadjam rád s akkor másfelé fordítanám a rudat, mert nagy szükségben lévén, úgy bizonytalanban nem maradhatok sokáig. Remélem második levelemet nem hagyod válasz nélkül, még pedig rögtöni, azonnali, tüsténti válasz nélkül. Lakásom: Hatvani-utcza, Jankovich-ház. Isten megáldjon!

Őszinte barátod *Petőfi Sándor.*

SASS KÁROLYHOZ.*

I.

(Egy levélboríték belsejére van írva.)

A boriték postabélyege: *Pesth*, 12/3. (1847.)

Károly barátom! Mindenek előtt arra kérlek, hogy e sorokat csak magad olvasd s mihelyt el-

* Először a «Halasi Ujság»-ban jelentek meg. 1883. 7. sz.

olvastad, égesd hamuvá e papirost. Második kérésem pedig az, hogy e levélkét, mely a boríték alatt volt, add át Juliának, de a legirtózatosabb titokban, tudod-e? Mind a kettőt elvárom barátságodtól. Annak a Jezerniczkynek meg (vagy hogy hijják) mondd meg, hogy ha azt meri állítani, hogy én bizonyos naplóról beszéltem neki, úgy ő *a legalávalóbb hazug gazember*. Mondd meg ezt Juliának is. Barátod

Petőfi Sándor.

II.*

(Szintén levélboríték belsejére irva.)

? (*Pest*, 1847. april közepén.)

Édes Károlyom! Kérlek add e levelet az illető kezébe, hisz tudod kiébe! S mondd meg neki, hogy a példányt összes költeményeimből már ezelőtt másfél vagy két héttel átadtam a Károlyiházhoz, honnan N.-Károlyba viszik s ő Térey Mari ** kisasszonytól fogja megkapni. Ha választ ír levelemre, neked fogja átadni s te azt küldd bátyád levelében hozzám, mert most Szt. György

* Kelt nélküli. Minden valószinűség szerint 1847 april közepén íratott.

** Szendrey Julia barátnője. Lsd Petőfi levelét Térey Mari kisasszonyhoz.

napra szállást változtatok s még nem tudom, hova megyek. Pista * majd át fogja nekem adni. Te is írj, különösen ő róla mindent, mindent amit tudsz, mert róla e világon minden érdekel. Isten veled! Igaz barátod

Petőfi Sándor.

III.

(Rendes levél.)

Szalonta, Jun. 8. 1847.

Édes Károlyom! Képzeld nyugtalanságomat vagy is képzelheted vagy tulajdonképen nem is képzelheted, mióta elveszítém szemeim elől rőt szakálladat. Annak okáért markolj tollat szeretett öcsém s illetőleg hazámfia, markolj tollat, ha mondom, de ebben a szempillantásban, a melyben szemed négy lovas kocsija végig nyargalt e sorokon s irj meg nekem mindent, a mi azóta a várban történt, de mindent. Úgy iparkodjál, hogy leveled circa 18. junius Pesten legyen a Pillvax kávéházban, mert legfölebb 20-án indulok a külföldre. Juliának már két levelet írtam; kérdezd meg, hogy megkapta-é? Mondd, siessen nekem írni, hogy

* Sass István, Károly bátyja, Petőfinek egykori iskolatársa (Szt-Lőrinczen) és barátja. Jelenleg tolnamegyei főorvos.

levele ott találjon még Pesten. Ma egy hete értem ide Szalontára Arany Jánoshoz, s holnapután, azaz 10. juniusban indulok Pestre. Kérlek még egyszer Károlykám, irj rögtön és irjon Julia is, ha kétségbe nem akar ejteni. Isten veled! Ölel őszinte barátod

Petőfi Sándor.

TÉREY MARI KISASSZONYHOZ.*

Pest, april 6-án, 1847.

Tisztelt kisasszony! Bocsánatot kérek, hogy alkalmatlankodom, de rövidebb és biztosabb utat nem láttam e könyvet ** Sz. Julia *** kisasszony kezeihez szolgáltatni. Kérem kegyedet, méltóztassék átadni ő neki s egyszersmind nevemben igen igen boldog házas életet kivánni, mert hallom, hogy férjhez megy. Kezét csókolva s szives emlékezetébe ajánlva magamat vagyok

a tisztelt kisasszonynak

alázatos szolgája
Petőfi Sándor.

* E levelet, valamint a Kubinyi Rudolfhoz írottakat is, a Petőfi-társaság szívességéből közlöm.

** Petőfi *Összes költeményei*, melyek díszes kiadásban 1847 tavaszán jelentek meg.

*** Szendrey Julia.

KUBINYI RUDOLFHOZ.*

I.

Pest, april 10. 1847.

Kedves Rudim! Miről írjak neked? Megírjam-e, hol és hogy utaztam három hétig Fejérmegyében,** megírjam-e, hogy tegnap jöttem haza? Leírjam-e hogartho-rafaeli ecsettel utazásom tragikomikus kalandjait? Vagy az európai eseményekről írjak, melyeket én csak fülhegygyel hallok s melyeket te egész nagyságos füleiddel szísz be? Irjak-e neked sasokról és fülemilékről *** vagy írjak birkákról és Császár Ferenczekről? Avagy talán írjak Szent-György napjáról?... Igen barátom, végre eltaláltam: Szent-György napjáról írok neked és semmi egyébről, mint Szent György-napjáról és a te igéretedről és arról, hogy kutya módon számítok igéreted beváltására, mert különben — — — — — — — — — — — Azért Szent-György-napja for ever. Circiter május 10-én leszek Gömörben s rohanok a te ölelő karjaidbann.

Addig Isten veled. Ölel igaz barátod

P. S.

* Mindkét levél Kubinyi ajándékából a Petőfi-társaság birtokában.

** Egressy Gáborral, kit vendégszereplésre kisért el.

*** Tompának a «Hazánk»-ban (1847. 25. sz. febr. 27.) megjelent «A csalogány és sas» czimű költeményére czéloz.

NB. Hát, amint mondtam, csak Emich Gusztávhoz küldd az utasításodat vagy mi a mennykőt, ott legegyenesebben megkapom.

II.

Koltó, september 17. 1847.

Kedves Rudim! Megbocsátasz, hogy eddig nem írtam... Házasodni készültem, most pedig azért fogok oly kutyafuttában írni, mert megházasodtam. September 8. óta vonom a szent házasság arany-igáját. Nem kétlem, hogy a pénzt, melyet ezennel ünnepélyesen és szívemből köszönök, megkaptad. Száz pengőt Győry Daninál hagytam, a másik százról pedig könyvárusomnál rendelkeztem, hogy augusztus végére hozzád küldje. Tudósíts és illetőleg nyugtass meg kérlek, hogy csakugyan rendben van dolgunk, mint remélem. Leveledet nevemmel czimezd Koltóra, utolsó posta Nagybánya. De ne késsél sokáig, mert október közepe felé elutazunk innen.

Isten veled! Csókol

igaz barátod

Petőfi Sándor.

ARANY JÁNOSHOZ.*

London ... azaz hogy *Beje*, julius 5. 1847.

Imádott Jankóm!

Amint látod ott fönn nem Londonból írok (mint igértem), hanem Bejéből. Hanem hisz az mindegy. Kettejök közt csak az a különbség, hogy London nagy város, Beje pedig kis falu; London Angliában fekszik, Beje pedig Anticyrában vagy Krähwinkelben vagy pláne Magyarországban. Denique megmondtam én még ott Szalontán, hogy aligha lengek én a tengeren tünejd, ha tovább is úgy tartanak a sohajtozások. És tovább is így tartottak mind e napig. Veszedelmes is lett volna nekem most a tengeren járnom, mert ezek a sohajtozások orkánnak is beillenek... Lisznyay stilusában szólva. Harmadnapja, hogy master Tompánál dégálok. Czivakodunk, mint az isten nyila. Ismered az én szende, békeszerető, angyali természetemet, hanem ez a kapczáskodó komisz páter Tompa, mindig dühbe hoz. Holnapután megyünk Sárospatakra... érjünk csak a Tiszához vagy Bodroghoz, majd belököm ő kelmét. Patakról pe-

* Először a «Vas. Ujság»-ban, 1878. 22. sz. Petőfi e levele nincs meg «Arany hátrahagyott iratai és levelezései» között, melyeket Arany László rendezett sajtó alá.

dig én Szathmárra és illetőleg Erdődre vágtatok. Nagyon várnak ott hé, hát sietek. Sietek pedig nemcsak Erdődre, hanem ezen levelet bevégezni is, mit azonnal meg is teszek, mihelyt tégedet családostul, különösen komámasszonyt, Julcsát, Laczit s magadat összevissza csókollak... persze csak úgy szárazon. Ha megházasodom tudósítlak, hogy a hányadik égbe röpültem. Addig Isten veled! Hű, igaz etc. barátod

Petőfi Sándor.

ADORJÁN BOLDIZSÁRHOZ.*

Pest, január 6. 1848.

Kedves ecsém Trifunácz!

Tanulj ezen versből,** igen épületes dolgok vagynak benne s megjavulásodat azzal kezdd, hogy firkants valami hozzád méltót ezen emléklapra, a mi énhozzám szóljon, mert az enyém a lap, nem feleségemé. Aztán küldd el rögtön szinte postán és így, összegyűretlenül, jó vastag borítékban, hogy meg ne törődjék. Sed cito. Ha nem tudod a verset elolvasni, nem tehetek róla, késő éjjel írtam, álmosan és gyorsan. Szeretetre

* A «Vas. Ujság» 1880. 29. számában először.
** A levélhez Petőfinek «Adorján Boldizsárhoz» cz. költeménye volt csatolva.

méltó Rudinkat * pedig kitelhetőképen csókold nyakon a nevemben. Isten és minden szentei veletek! Őszinte barátod

Petőfi Sándor.

EGY FÜLÖPSZÁLLÁSI BARÁTJÁHOZ.**

Pest, junius 30. 1848.

Kedves barátom!

Mind a két leveledet megkaptam, az aranyat is benne, melyért ezennel küldöm az illető példányt.*** Ára úgy bekötve körülbelül egy arany, nehány krajczárral több vagy kevesebb. A kár vagy nyereség tehát nem sok. Ezt azért találtam elmondani, mert pénz dolgában nagyon scrupulosus vagyok. Hogy eddig nem válaszoltam leveledre, ne vedd rossz néven barátom; én mindig rossz levelező voltam, ilyen zavaros időkben pedig különösen az vagyok, hol az ember azt sem tudja, mihez kapjon. Végetlenül sajnálom, hogy nem tudtam, miszerint te jelenleg Fülöpszálláson lakol. Hiszen ha én ezt tudom, bizonyosan meglátogattalak volna. Át akartam én oda rándulni Szentmiklósról, de, mondok, kihez menjek, mikor egy

* Kubinyi Rudolf.

** Először a «Hon»-ban közöltetett, 1879. 291. sz.

*** Összes költeményeiből.

ismerősöm sincs ott?... Akkor minden esetre sok máskép történt volna, de már megvan. Aztán majd megváltoznak még a dolgok. A verificationalis választmány okvetlenül visszakergeti, s akkor meg vagyok győződve, hogy a másodszori választásnál én leszek a követ.

Financziális körülményeim nehezen fogják megengedni, hogy ismét leutazzam, de bízom bennetek, kik barátaim vagytok nehányan, hogy meg fogjátok irányomban tenni, amit az igazság és a magatok joga is kiván. Ha feljösz Pestre, mindenkor szívesen látlak. Lakásom: Dohány-utcza, 373. szám. Isten veled! Őszinte barátod

Petőfi Sándor.

KOSSUTH LAJOSHOZ.*

Debreczen, január 13. 1849.

Tisztelt Polgártárs!

Bocsásson meg Ön, hogy másodszor is alkalmatlankodom, másodszor és utójára. Mindenek előtt arra kérem Önt, legyen szives levelemet egészen végig átolvasni, mert az igen fontos nem csak rám, hanem talán a hazára nézve is. Iparkodom, hogy minél rövidebb legyek. Kérelmem in-

* Először a «Magyar Salon» 1887. márcziusi füzetéhez mellékletkép jelent meg e levél, még pedig mint facsimile.

kább Vetter tábornok elé tartozik tán, mint Ön elé, de azzal az emberrel egyszer beszéltem és többször nem fogok beszélni, nehogy hamisnak tapasztaljam azon hitemet, hogy a bakonyi kanászok a legcivilisálatlanabb emberek a világon. A história bizonysága szerint némely emberek arra vannak kárhoztatva, hogy minél többet tesznek a hazáért, annál több lealáztatást és méltatlanságot szenvedjenek, s én ezek közé tartozom. Úgy hiszem, van jogom némi öntudattal tekinteni vissza pályámra, mert (nem prætensiót, hanem tényt mondok) a magyar köznép között az én dalaim voltak a szabadság első leczkéje, megjelenésem előtt hirét sem hallotta ennek az eszmének, a melyért most harczol; és ezért nem volt egyéb jutalmam, mint a folytonos megalázások, de soha még csúfabbul senki nem bánt velem, mint Vetter. Windischgraez különben viselte volna magát irányomban. Azért Önhöz fordulok: ha meghallgat Ön, jó, ha meg nem hallgat, úgy az isten sem kivánhatja tőlem, hogy még tovább is járjak házról-házra a végett könyörögni, hogy legyen szabad karom és fejem erejével a hazának szolgálni. Nem előléptetést kérek többé, nem is fogadom el mindaddig, mig hadi tetteim azt követelni nem fogják; csak arra kérem Önt, tetessen át a 28-dik zászlóaljtól Bem táborához; ha dicsőséggel nem harczolhatok, gyalázatot sem akarok nevemre hozni,

s mostanában, véleményem szerint, gyalázat nélkül csak Bem oldala mellett lehet az ember. Ha ez sem teljesíthető, ha például ott nincs üres kapitányi hely vagy más efféle, akkor még egyet: a demokraták a legszegényebb emberek Magyarországban, s én valamennyi között a legszegényebb vagyok, mert a legrendületlenebb demokraták egyike voltam első föllépésem óta; még arra sincs pénzem, hogy a hazának tegyek ebbeli áldozatot; azért adjon nekem a nemzet nevében a kormány egy kicsiny összeget, csak annyit, a mennyit *legalább* megérnek költeményeim, melyek: szerénytelenség nélkül mondhatom, nem legutósó kincse a hazának. E kis összeget is nem díjul vagy ajándékba, hanem csak kölcsön kérem, hogy vele Bemhez menjek, s mellette mint magányember tanulhassam a katonáskodást, s ha megtanultam, le fogom róni tetteimmel e kölcsönt, mert nekem meggyőződésem, hogy egyike leszek a haza megmentőinek. Meglehet, hogy e hit őrültség bennem, de ha az, úgy olyan szent őrültség, melyért legalább is kiméletet érdemlek minden igaz hazafitól. Legjobban szeretném, ha szóval végezne Ön velem s rendelne órát megjelenésemre; különben a mint Ön akarja. Isten Önnel!

Tisztelő polgártársa *Petőfi Sándor.*

Külczím: Kossuth Lajos polgártársnak
tisztelettel Helyben.

BEM TÁBORNOKHOZ.*

? (*Szalonta*, 1849. május végén.)

Buda bevétele után ide jöttem Szalontára, hogy egyesüljek családommal, melylyel a napokban Pestre utazom végkép. Ismét beadtam lemondásomat. Pesten akarok lakni a nyilvános élettől távol, sebzett lelkem magányában, míg behegednek némileg sebei, miket honfitársaimtól kaptam s az Istentől, ki nem rég megfosztott tisztelt atyám s forrón szeretett anyámtól, kik mindketten leghőbb imádásom tárgyai valának.

Még valamit Tábornok úr. Lovamat, — könynyes szemekkel teszem e vallomást, — mely anynyira kedves volt előttem, mert Ön adta azt nekem, eladni vagyok kénytelen, hogy kenyeret vehessek magamnak, mit teljesen nélkülözök, mióta elestem katonai fizetésemtől. Bevallom ezt Önnek, nem hogy elpanaszoljam, mily nyomorban vagyok, de hogy tudtára adjam, miszerint elég okom volt túladni az ön drága ajándékán ...*

* E levélnek franczia nyelven írt fogalmazványa így hangzik:

Après la prise de Buda, je venais à Szalonta pour rejoindre ma famille, avec la quelle je partirai ces jours à Pest pour toujours. J'ai réitéré mon abdication. Je veux demeurer à Pest loin de la vie publique, dans la solitude de mon âme blessée, jusqu'à ce qu'elle serait

KLAPKA TÁBORNOKHOZ.*

I.

Tisztelt hadügyminiszter úr!

Őrnagyi rangomról megromlott egészségem következtében hivatalosan lemondok.

Debreczen, május 6. 1849.

Petőfi Sándor.

II.

Szolnok, május 8. (?) 1849.

. . . . . Itt vége nem lehet a dolognak, ha a közvélemény előtt magamat tönkretenni nem akarom,

un peu guérie de ces plaies, que j'ai reçu de mes compatriotes et de Dieu, qui m'a privé depuis peu de mon père veneré et de ma mère bien-aimée, qui tous deux etaient l'objet de ma plus ardente adoration.

Encore une chose, Mr le Général. Mon cheval, (jé fais cette confession avec de larmes dans mes yeux), qui m' etait si cher, parceque l'est Vous, qui me l'avez donné, je le dois vendre pour pouvoir m'acheter du pain, qui me manquerait absolument en perdant ma gage militaire. Je Vous avoue cela, non pour Vous plaindre ma misère, mais pour Vous faire savoir, quel suffitant motif j'ai eu à la vente de votre don précieux . . .

* Először a «Magyar Salon»-ban 1885. okt. füzetében. Ennek nyomán a «Pesti Napló» 1885. 262. esti sz. A második levél kezdete hiányzik. Mindkét levelet a tábornok maga tette közzé.

s ez nem szándékom, mert nekem szebb nevem van, hogy sem azt csakúgy könnyedén sárba hagyjam dobni. Ha én most hallgatok a lemondásomról, csak a kósza ferde hírek által értesített közönség reám — az igazat nem tudva — kigyót-békát fog hányni; hogy tehát ez ne történhessék, nekem meg kell írni a magam igazolása végett egész találkozásomat s beszélgetésemet Önnel s ha megírom, igen élesen fogom megírni, mert az én tollam oly éles, mint akármelyik kard a hadseregben; és ha ezt teszem, én istenemre mondom, nem tudom, mi következése lesz, de ha legkisebb lesz is, lesz annyi, hogy Ön elveszti a magyar nemzet előtt minden igényét a humánus és illedelmes ember czímére. Én ezt nem felhevülve, hanem nyugodt megfontolás után írom, s ha Ön magába száll, át fogja látni, hogy úgy lesz.

Én nekem írnom, nyilatkoznom kell okvetlenül a közönség előtt. Egy esztendeje mult, mióta mindennapi kenyeremet, boldogságomat, családomat és mindenemet feláldoztam a hazának s egy esztendő óta áldozataim jutalma folytonosan csak a legégbekiáltóbb méltatlanság, egy esztendeje, hogy lábbal tiporják az én büszke és méltán büszke fejemet.

Tűrtem eddig a haza javáért, de tovább tűrni minden emberi erőm összeszedése mellett sem vagyok képes; szólnom kell, szólni fogok megbán-

tott lelkem minden keserűségével s lángjával s ha kortársaim nem hallgatnak meg, felállok a história tribünjére s onnan kiáltom le vádaimat az igazságos utókor fülébe!

Akarja Ön ezt? Ha igen, úgy jól van; ha nem akarja, van egy mód rá, hogy e szomorú dolgok nyilvánosságra ne kerüljenek: iktassa Ön a «Közlöny»-be őrnagygyá kineveztetésemet, küldje meg a kineveztetési diplomát s a szabadságra menetelem engedélyét, mert fölbomlott egészségem miatt egy ideig semmi esetre nem tehetek szolgálatot, ha végkép elpusztulni nem akarok. Minden ember, még azok is, kikkel oly összeütközésbe jöttem, mint Önnel, lesznek oly méltányosak irántam, hogy az őrnagyságróli lemondásom visszaadását nem azért kivánom, hogy ismét őrnagy legyek, mert amily kevéssé vágytam arra, oly könnyen nélkülözöm; ezen kivánságom oka egyedül az, hogy ha Ön ezt teljesíti, nekem erkölcsi elégtételt fog adni: mert ez annyi lesz, hogy irántami — kiméletesen szólva is — igen igen kemény szavait visszavonja Ön. Ez esetben a hozzám szóló iratokat kezembe juttatni Irányi Dániel pesti kormánybiztos által kérem, ellenkező esetben a másik útra fogom magam kényszerítve látni.

Hadügyminiszter úrnak

alázatos szolgája

Petőfi Sándor.

TELEGDI LAJOSHOZ.*

Pest, junius hó 18-án, 1849.

Tisztelt barátom! Itt küldök Önnek 5000, azaz öt ezer példányt *A honvéd* czimü versemből. Nyerészkedjék rajta s gazdagodjék meg... Ára enormis! három váltó-krajczár, amint rá is van nyomva. Adom Önnek 25 perczent nyereségre; ha mind elfogy, küldje meg a pénzt s akkor új példányokkal szolgálok. Ha julius 1-ig megküldi Ön az árát, úgy 50 perczentet kap, azaz fele árban veszi. A kormány 25,000 példányt vett meg belőle a hadsereg számára. Ha valami írni valója lesz, levelét poste restante küldje nevem alatt; mindennap küldök a postára. Isten Önnel.

Barátja

Petőfi Sándor.

* Telegdi Lajos könyvárus volt Debreczenben. Petőfinek e hozzá írt levelét a «Vasárnapi Ujság» közölte először 1882. 21. sz.

FÜGGELÉK:

PETŐFI EGY KÖLTEMÉNYÉNEK ÉS RAJZAINAK FACSIMILÉI.

SZ(ENDREY) J(ULIA) KISASSZONY EMLÉKKÖNYVÉBE.

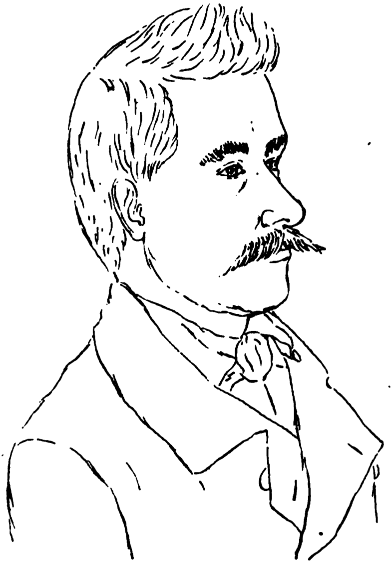
(Az eredeti albumlap a nemzeti muzeum könyvtárában.)

Senki sem szól így a fellegekhez:
„Napkeletre vándoroljatok, mert
Napkelet a szép hajnal hazája,
Ki rózsákat mosolyog reátok,
Lángrózsákat sötét arczotokra."
Senki sem szól így a fellegekhez,
És ők még is napkeletre mennek,
Napkeletre vonja őket egy mély
Titkos sejtés lágy szellemkezekkel.
Mennek, mennek, és ha oda értek,
Megfürödnek a piros tengerben,
A hajnalnak sugár-tengerében.
És ha egyszer megfürödhetének
Nem törődnek aztán életökkel.

Nem bánják, ha mingyárt elenyésznek,
Vagy ha hosszu pálya vár reájok,
S hosszu pályán vihar és sötétség
Akkor is, ha szétszaggatja őket
A vihar s ők este haldokolnak
Fölgyulád még egyszer arczulatjok,
S e pirulás végső órájokban
Ifjuságuk visszaálmodása,
A dicső, az édes ifjuságé,
Midőn rájok a hajnal mosolygott.
Mint a felhők, titkos sejtelemből,
Napkeletre vándoroltam én is ....

Petőfi Sándor

(október 8 1846)

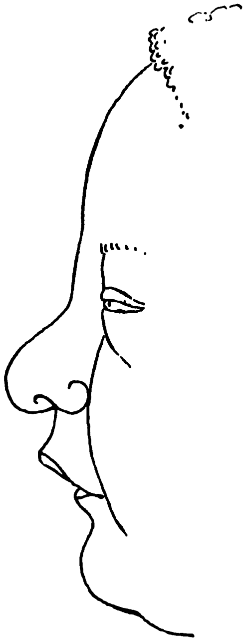
Érezem vonásit ez ábrázolatban
Kemed hiszem hogy híven fölleli
De úgy ha a mit a festő hibázott
A költő azt utána képzeli

Arany János

Petőfi rajzai. I. ARANY JÁNOS. (Arany verses megjegyzésével.)

Petőfi rajzai. II. Bem tábornok arczképe. (Bem aláírásával.)

Petőfi rajzai. III. Petőfi Zoltán arczképe egy napos korában.

Petőfi rajzai. IV. A szalontai csonkatorony.

A PETŐFI-IRODALOM.

1843—1887.

ÖNÁLLÓ MŰVEK PETŐFIRŐL.*

Bubenik Franz: Alexander Petőfi. Eine Skizze seines Lebens und Dichtens. Wien, 1882.

Bubenik Ferencz: Petőfi Sándor élete s költői működésének vázlata. Fordította Márai L. Budapest, 1884. (Birálta Baróti Lajos: Főv. Lap. 1883. 295. sz.)

Meltzl, Hugo von Lomnitz: Wolken (Felhők). Lyrischer Cyklus von Alexander Petőfi. Zum erstenmale ins Deutsche übersetzt *nebst einer Biographie des Dichters* aus bisher unbenutzten Quellen. Lübeck, Schmidt et Erdtmann. (Deutsche Hausbibliothek, Nr. 1.)

Péterfy, Eugen. Alexander Petőfi. (Das moderne Ungarn. Essays u. Skizzen. Herausgegeben v. Dr. Ambros Neményi. Berlin 1883. Hofmann et Comp. 29—51. l.)

Vutkovich Sándor. Petőfi Sándor. (Magyar Helikon. Jeles magyar írók életrajz-gyűjteménye. Szerk. dr. Zólyomi Lajos. 5—8. füz.) Pozsony, 1882. Stampfel K.

* Petőfire vonatkozó számos adatot találhatni Degré, Frankenburg, Jókai, Lauka, Madarász József, Mészáros Lázár és Vahot Imre emlékirataiban.

A hirlapokban és folyóiratokban 1843—1887. megjelent, Petőfi életére s költészetére vonatkozó adatok.

Abauj-Kassai Közlöny.

1878. 46. sz. Petőfi Sándor személyleirása.

Alföld.

1887. 33. sz. Petőfi mint fordító. Naményi T. Lajostól.

Alföldi Képes Ujság.

1887. 4. sz. Hogy itéltek 42 év előtt Petőfiről. Dr. Jancsó Benedektől.

Arad és Vidéke.

1881. 106. sz. Petőfi radikalismusa. Jancsó Benedektől.
1887. 6. sz. Petőfi skepticismusa. Menczer Páltól.

Athenaeum.

1843. 575. l. «Én.» Petőfitől. (Birálat.)

Balatonfüredi Napló.

1861. 16. sz. Emlékbeszéd Petőfi Sándor fölött. (Olvastatott 1861. jul. 31. a marosvásárhelyi ref. gymnasium önképző-egyletében.) Szél Ákostól.

Békésmegyei Hiradó.

1879. 27—29. sz. Mindenfélék. (Levelek naplómból.) Miskey J. Bélától.

Békésmegyei Közlöny.

1885. 18. sz. Petőfi egy eredeti levele Csörföly Lajoshoz.

Budapesti Hirlap.

1881. 136. sz. Egy Petőfi-kaland. Andronicustól.
1882. 125—126. sz. A Petőfi-társaság Debreczenben.
1882. 187. sz. A jó öreg kocsmáros. (Ismeretlen adatok Petőfi atyjáról.) Kacziány Gézától.
1882. 284. sz. Petőfi a világirodalomban.
1882. 284. sz. Egy 1848. gymnasista emlékeiből. Csicseri Borstól.
1882. 286. sz. Petőfi Félegyházán. (Adatok a költő gyermekkorából.) Molnár Lászlótól.
1882. 320—321. sz. Arany és Petőfi levelezése. (Polemia a levelek kiadása ügyében.)
1883. 176. sz. Tompa, Petőfi, Blaháné, Arany. Székely Józseftől.
1884. 82. sz. Petőfi mint obsitos. Dr. Sass Istvántól.
1885. 142. sz. Petőfi sírhelye.
1885. 159. sz. Petőfi haláláról.
1885. 248. sz. Petőfi sírját meglelték.
1885. 335. sz. Petőfi legujabban föltalált arczképe.
1885. 349. sz. Petőfi-ereklye. (Horatius gyémánt-kiadású példánya.)
1887. 6. sz. Petőfi-ereklyék a Petőfi-társaság birtokában. (A P.-társaság nagygyűlése.)
1887. 12. sz. Petőfi és a hadügyminiszterium (a «Zalai Közlöny» után).
1887. 56. sz. Petőfi levele Kossuthhoz. (A «Magyar Salon» után.)

1887. 57. sz. Utolsó találkozásom Petőfi Sándorral. Teleki Sándortól.

Budapesti Közlöny.

1874. 213. sz. Petőfi arczképeinek élethűsége.
1875. 117. sz. Petőfi-ereklyék, melyeket Török Károly a nemzeti muzeumnak hagyott.

Budapesti Napilap.

1877. 275. sz. Gyulai Pál előadásai Petőfiről.
1878. 27. sz. Petőfi és szülei. Clique-től.

Budapesti Szemle.

1857. I. 301—306. l. «Dichtungen von Alexander Petőfi. Aus dem Ungarischen, in eigenen u. fremden Uebersetzungen von K. M. Kertbeny. Mit einem Vorwort von Friedrich Bodenstedt. Leipzig, 1858.» Ismertetés.
1860. IX. 219—227. l. Petőfi bemutatása a francziáknál. Salamon Ferencztől.
1866. V. köt. 465. l. «Zilahy Károly: Petőfi Sándor életrajza.» Birálat Gyulai Páltól.
1874. márcz.—ápr. füz. Petőfi két ismeretlen költeménye. Közli: Gyulai Pál.
1879. XIX. köt. 37—38. sz. Adatok Petőfi életéhez. I—II. Orlay Somától.
1879. XIX. 238. l. «Gedichte von Alex. Petőfi. Aus dem Ungarischen von Lad. Neugebauer. Leipzig.» Ismerteti: St—m.
1879. XIX. 240. l. «Petőfi összes költeményei. Képes népkiadás. Budapest. 1879.» Ismertetés.

Corvina.

1886. 3. sz. Petőfi költeményei miért nem fogytak el?

Család és iskola.

1883. 4. sz. Petőfi elbeszélő költeményeiről. Dr. Ferenczy Zoltántól.

Délmagyarországi Lapok.

1885. 153—165. sz. A segesvári csatamező mint Petőfi sírja. Szmida Lajostól.

Divatcsarnok.

1854. 37—38. sz. Petőfi Sándor. Pályák és pálmák. Erdélyi Jánostól.

1855. 66—67. sz. Petőfi Selmeczen. Naplómból. Szeberényi Lajostól.

1856. 8—9. sz. Petőfi költészete.

Egyetemes Philologiai Közlöny.

1878. 121—123. l. «Petőfis Gedichte, aus dem Ungarischen von Lad. Neugebauer.» «Held János, in deutscher Nachdichtung von J. Schnitzer.» Ismerteti Wigand János.

1879. 51—52., 114—118. l. «Petőfi összes költeményei. Budapest, 1879.» Ismerteti: Hahn Adolf.

Egyetértés.

1880. 112. sz. Petőfi és az esztergomi bazilika.

1880. 290. sz. Petőfi egy kiadatlan költeménye: «Vedd fontolóra...» Közli: Pap Kálmán.

1882. 276. sz. Petőfi «Honfidalá»-nak eredete.
1882. 277. sz. Petőfi lakóháza Selmeczen.
1882. 279. sz. Petőfi-ereklyék: «Emlékvers» és «A külföld magyarjaihoz», Kolmár József birtokában.
1882. 280. sz. Petőfiről. Várady Antal levele a szerkesztőhez.
1882. 281. sz. Gyulai Pál nyilatkozata Petőfiről.
1882. 284—287. sz. Petőfi a felföldön. Berecz Károlytól.
1882. 285. sz. Petőfi Sándor.
1882. 330. és köv. sz. Arany János levelei Petőfi Sándorhoz. Közli: Majláth Béla.
1883. 3. és köv. sz. Arany János levelei Petőfi Sándorhoz. Közli: Majláth Béla.
1883. 306. sz. A «Tigris és hiéna».
1883. 357. sz. Petőfi dalairól. (Gyulai Pál felolvasása.)
1884. 173. sz. Petőfi Szabadszálláson. (A «Kunszentmiklós és Vidéke» után.)
1884. 335. sz. Petőfi haláláról gr. Eszterházy Pál a «Herald»-ban. (Lásd «Pesti Napló», 1884. 335. sz.)
1886. 230. sz. Petőfi megismerkedése atyámmal. (Emlékeimből.) Egressy Ákostól. (Lsd. még u. o. 232. és 239. sz.)

Ellenőr.

1877. 141. sz. e. k. Petőfi él-e még?
1877. 206. sz. Mirniczky A. nyilatkozata Petőfiről.
1877. 220. sz. e. k. Petőfi gyűrűjéről. (A «Magyar Polgár» után. Lsd «Pesti Napló», 158. sz.)
1877. 545. sz. Petőfi új német fordítása. (Neugebauer L.-é.) Ism. F. J. B.

1877. 545. sz. «Held János. In deutscher Nachdichtung von J. Schnitzer.» Ism. F. J. B.

1878. 17. sz. Petőfi egy ismeretlen levele (Dömök Elek barátjához) és költeménye. (A «Bihar» után.)

1878. 35. és 48. sz. A nő Petőfi költészetében. Névy Lászlótól.

1878. 558. sz. Látogatás Petőfi svéd fordítójánál. Palóczy L.-tól.

1879. 16. sz. Petőfinek egy franczia tisztelője.

1879. 282. sz. Petőfi és Prielle Cornélia. (A «Nagy-Kőrös» után.) Péchy Imrétől.

1880. 45. sz. Petőfi szerepkönyve.

1880. 449. sz. A hol Petőfi és Julia szerelme született. Sáfrány Pétertől.

1880. 503—504. sz. A Petőfi-ház átvétele Kis-Kőrösön.

1881. 98. sz. Petőfi hogyan vett búcsút a legénységtől. Dr. Meltzl Hugótól.

Ellenzék.

1883. 252. sz. Petőfi «Tigris és hiénája». Ismerteti: Ferenczy Zoltán.

1887. 13. sz. Petőfi síremlékéről. Horváth Lászlótól.

Erdélyi Gazda.

1880. 8. sz. Petőfi Gödöllőn.

Életképek.

1876. 24. sz. Petőfi-adoma. (Balaton-füredi levél.) Jókai Mórtól.

1876. 49. sz. Petőfi halála napján. Jókai Mórtól.

1877. 2. sz. Petőfi iskolai bizonyítványa 1841—42-ből.

Figyelő.

1871. 4. sz. Kiadatlan költemény Petőfitől («Sorshuzás előtt»). Közli: Péchy Imre.

1875. 15. sz. Petőfi életrajzához. T. Papp Zsigmondtól. (A «Hon» után.)

1876. I. 52—53. l. Petőfi «A nemzetgyűlési követekhez». Közli: Abafi Lajos.

1879. VII. 32—33. l. Toldy Ferencz Petőfiről és Vörösmartyról Kazinczy Gáborhoz írt levelében. («Toldy F. és Kazinczy Gábor.») Jakab Elektől.

1879. VII. 150—155. l. A kis-tomaji puszta vendégoi 1849-ben (Vörösmarty és Bajza). Besze Jánostól.

1879. VII. 200—210. l. Tompa M. leveleiben Petőfiről. (Lásd «Tompa M. életéhez». Dr. Ferenczy Józseftől.)

1879. VII. 202—206. l. Tompa Petőfiről Szemere Miklóshoz írt leveleiben. (Tompa életéhez. Dr. Ferenczy Józseftől.)

1880. IX. 321. l. Petőfi «Őrültjé»-ről. Porzsolt Kálmántól.

1881. X. 189., 191., 193. l. Tompa Petőfiről Böszörményi Károlyhoz intézett leveleiben. Közli: Vozári Gyula.

1881. X. 207. l. Gaál József és Petőfi. («Gaál J. életrajza.») Badics Ferencztől.

1882. XII. 46—48. l. Petőfi plagiator. Szemere Miklós levele Szabó Dávidhoz.

1882. XII. 94—95. l. Sárosy Gyula és Petőfi. Abafi Lajostól.

1885. decz. füz. Tompa Petőfiről Szemere Miklóshoz írt leveleiben. Közli: Dr. Ferenczy József.

1886. XX. k. 203., 213., 265. l. Etelkéről nénje: Vachott Sándorné. («Rajzok a multból».)

1886. XXI. 8—16. l. Arany és Petőfi. («Arany J. élete Szalontán.») Koltai Virgiltől.

1886. XXI. k. 4. nov. füz. 300—303. l. Feleletek Petőfi Sándor «A királyokhoz» czimű költeményére. Közli: Szalay Gyula.

Fővárosi Lapok.

1864. 1—21. sz. Petőfi Sándor életrajza. Zilahy Károlytól.

1864. 239—240. sz. Egy német itész Petőfiről. (Az «Allgemeine Zeitung» után.)

1867. 238. sz. Petőfi-ünnepély Félegyházán.

1867. 247. sz. Utó hangok. Rodiczky Jenőtől.

1868. 207. sz. Petőfiné Szendrey Julia. (Nekrolog.)

1869. 69. sz. Petőfi «Varróleánya». (Egy kis rajz.) Kalniczky Gyulától.

1870. 266. l. Pótlék Eötvös L. közleményéhez. Szilády Károlytól.

1870. 274. sz. Petőfi egy eddig nem ismert költeménye. («Levél Várady Antalhoz.»)

1870. 246. sz. Petőfi Zoltán. (Nekrolog.)

1872. 175. sz. Petőfi születéshelyén. Rónay Istvántól.

1874. 2. sz. 9. l. Petőfi összes költeményeiből kihagyott nehány verse.

1874. 12. sz. Petőfi egy pár elfeledt verse. Török Károlytól.

1874. 123. sz. 539. l. Petőfiről egy kortársa.

1874. 160. sz. 701. l. «Petőfi pamphletistái és panegyristái. Dr. Meltzl Hugótól.» Birálat.
1874. 173. sz. Julius 31-ke. Vadnay Károlytól.
1874. 182. sz. 797. l. A «Kelet» Petőfi haláláról.
1874. 195. sz. 851. l. Petőfi Dömsödön. Székely Károlytól.
1874. 211. sz. 921. l. Orlay Petőfi jelleme- és arczképeiről.
1874. 221. sz. Petőfi legbuzgóbb fordítója (Kertbeny Károly).
1875. 120. sz. A Petőfi-emléktábla leleplezése Aszódon.
1877. 105—109. sz. Régi emlékek (Petőfiről). Vadnay Károlytól.
1877. 145. sz. Petőfi haláláról (az «Uj Presse» után).
1877. 173. sz. Petőfi sírjáról.
1877. 188. sz. Petőfi haláláról a «Neue Temesvárer Zeitung».
1877. 281. sz. Petőfi és Dr. Kovács Pál. («Dr. Kovács Pál. Félszázados irói jubileuma napján.») K.
1877. 286. sz. Petőfi új német fordítása (Neugebauer L.-tól). Ism. F.
1879. 34. sz. Petőfiről egy gyermekkori pajtása (Sárkány Sámuel).
1879. 86. sz. Petőfi és Beck Károly.
1879. 99. sz. 483. l. Petőfi egy kinyomatott ismeretlen költeményéről («Rossz házasság») a «Hon».
1880. 61. sz. Egy kedves emlékem. Régi papirjaimból. Jámbor Páltól.
1880. 74. sz. A szép időkből. (Emlékek Petőfiről.) Jámbor Pál (Hiador)-tól.
1880. 101. sz. Petőfi kedves tallérja.

1880. 150. sz. Petőfi Sándor. (Egy osztrák kritikus adatai nyomán.) Bayer Józseftől.

1880. 240. sz. A Petőfi-ház átvétele Kis-Kőrösön.

1880. 241. sz. 1103. l. Petőfi születése körülményeiről.

1880. 297. sz. Pulszky Ferencz és a m. t. akadémia. (Kossuthról és Petőfiről.) Gyulai Páltól.

1880. 298. sz. Kossuth és Petőfi. (Pulszky levele a szerkesztőhöz.)

1881. 295. sz. Gyulai Pál Petőfiről (vonatkozással Medgyes Lajosnak a «Hon»-ban megjelent közleményére).

1882. 30. sz. Petőfi gallérköpönyege.

1882. 67—68. sz. Petőfi költészetének politikai előzményei. Jancsó Benedektől.

1882. okt. 10. sz. Petőfi egy köszönő válasza.

1882. 236—237. sz. Petőfi hazafias költészete. Jancsó Benedektől.

1882. 243. sz. Petőfi és Klapka. Várady Antaltól.

1882. 246. sz. 1531. l. Arany János Petőfiről és Tompáról.

1883. 4. sz. Arany mint nótacsináló (Petőfire vonatkozó adatokkal). Jászfalusitól.

1883. 52. sz. Emlékezések Petőfi Sándorra. Frankenburg Adolftól.

1883. 218. sz. 1393. l. Petőfi levele Térey Mari kisasszonyhoz a Petőfi-társaság birtokában.

1883. 271. sz. Egy új Petőfi-fordító. (Dr. Goldschmidt J. a Reclam-féle «Universal-Bibliothek»-ban.) Ismerteti: S—y S.

1883. 269. sz. 1719. l. Petőfi Debreczenben.

1883. 276. sz. Kiadatlan költemények Petőfitől. 1. Lehel

(1845). 2. Álmos vagyok... (1845. v. 1846). 3. Távozol hát ifjuságom (1845). 4. Ez a világ egy nagy korcsma... (nem hiteles). Lásd «Nemzet», 1883. 325. sz.

1883. 295. sz. «Bubenik Ferencz: Petőfi Sándor élete és költői működésének vázlata. Forditotta Márai Lajos. Budapest, 1884.» Ismerteti: Baróti Lajos. (Lásd a «Budapesti Hirlap», 1883. 334. sz.

1884. 263. sz. 1699. l. Gróf Lázár Albert Petőfi haláláról.

1885. 25. sz. Petőfi arczáról T. Papp Zsigmond. (A Huszár Adolfról írt közleményében.)

1885. 28—29. sz. A profetismus Petőfi műveiben. Csernátoni Gyulától.

1885. 309. sz. Petőfi és a magyar dal. Id. Ábrányi Kornéltól.

1886. 71—72. sz. A «Tízek» társulata. Dr. Váczy Jánostól.

1886. 94. sz. Petőfi szüleiről. Balló Rudolftól.

Független Hirlap.

1880. 125. sz. Az utolsó Petőfi.

1880. 288. sz. A hol Petőfit ringatták.

1880. 289. sz. Bem és Petőfi.

Függetlenség.

1879. Mutatványszám. Petőfi egy ismeretlen költeménye: «Zsuzsikához». Közli: Csáktornyay Lajos.

1880. 288. sz. Bem és Petőfi.

1881. 274. sz. Petőfi szinészéletéről (a «Szamos» után). Abday Sándor.

1882. 285. sz. Visszaemlékezés Petőfire. Balázs Sándortól.
1882. 285. sz. Petőfi és «Zsuzsikához» czimű költeménye.
1882. 285. sz. Petőfi mint életmentő.
1882. 285. sz. Petőfi és a tudós társaság.
1882. 285. sz. Petőfi és Mészáros.
1882. 289. sz. Petőfi és a bor. Székely Józseftől.
1882. 290. sz. A bordalok költőjéről. Vadnay Károlytól.
1882. 290. sz. Petőfi és Mészáros. Kászonyi Dánieltől.
1882. 298. sz. Morzsák Petőfiről. Teleki Sándortól.
1883. 132. sz. Nagy emberek önérzete.
1884. 46. sz. Petőfi ágya.
1884. 62. sz. Petőfi humora.
1885. 189. sz. Hol halt meg Petőfi? Kása Sándortól.
1885. 203. sz. Találkozásom Petőfi Sándorral a segesvári csata után. Farkas Balázstól.
1887. 122. sz. Petőfi Károly. (P. S. unokaöcscse.) Necrolog.

Győri Közlöny.

1868. 65., 70—73. sz. Berzsenyi, Vörösmarty és Petőfi költészete, tekintettel a lantos költészetre. Udvardy Ignácztól.
1880. 91. sz. Petőfi első százasairól.
1882. 82. sz. Petőfi gallérköpönyege.

Halasi Ujság.

1883. 7. sz. Három levél Petőfitől.
1883. 32—36. sz. Adatok Petőfi házassága történetéhez. Sass Károlytól.

Hazánk.

(Történelmi közlöny. Szerk. Abafi Lajos.)

1887. ápr.—máj. füz. Segesvár és Petőfi. Id. Gyalokay Lajostól.

Hazánk s a Külföld.

1867. 8. sz. Petőfi és Pákh Albert (Pákh életrajza).

1868. 41. sz. Petőfi «Kutyakaparó»-ja s még valami (képpel).

1868. 42. sz. Adat Petőfi tanulókorából. Közli: Sebestyén Gyula.

1869. 3. sz. Az Eperjes melletti «erdei lak»-hoz (Tompa jegyzete). Közli: Szász Károly.

1871. 45. sz. Petőfi gyermekkori kézírata. (L. «Budapesti Közlöny», 1871. 253. sz.)

1872. 23. sz. Petőfiről a «Revue des deux Mondes».

1872. 38. sz. Petőfi születéshelyére vonatkozó viták.

Hírnök (pozsonyi).

1844. 92. sz. «A helység kalapácsa. Irta Petőfi Sándor. 1844.» Birálat Poór Jenőtől.

Hon.

1867. 58. sz. A szabad sajtó. Jókai Mórtól.

1867. 122. sz. Petőfi ? ? ? Jókai Mórtól.

1867. 141. Petőfi sorsáról.

1867. 170. sz. Még egyszer Petőfiről. Bartha Jánostól.

1872. 191. sz. A magyar népköltészet a forradalom alatt. V. J.

1876. 305. sz. e. k. Petőfi Sándor egy ismeretlen levele.

(Luby Zsigmondhoz. A «Szathmármegyei Közlöny» után.)

1877. 259. sz. Petőfiről Gyulai Pál.

1878. 99. sz. Petőfi Sándor rajza.

1879. 13. sz. e. k. Petőfi sajátkezű rajza (Petőfi Zoltán arczképe).

1879. 34. sz. Petőfi Sándorról egy régi pajtása. (Sárkány Sámuel levele Ompolyihoz.)

1879. 104. sz. Figyelmeztetés Petőfi ismeretlen nyomtatott költeményére: «A rossz házasság».

1879. 111. sz. Prielle K. és Gyulai Pál. Szana Tamástól.

1879. 184. sz. Petőfi. 1849. jul. 31.

1879. 193. sz. A Petőfi megjelenések rejtélyének megoldása. Jókai Mórtól.

1879. 195. sz. Per a Petőfi-kép miatt.

1879. 195. sz. e. k. Petőfi arczképeiről.

1879. 196. sz. Petőfi arczképeiről.

1879. 211. sz. Petőfi arczképéről Petőfi István.

1879. 211. sz. Petőfi arczképének kérdéséhez Jókai Mór.

1879. 211. sz. e. k. Petőfi arczképének kérdéséhez. Dr. Sass Istvántól.

1879. 214. sz. Petőfi héber nyelven.

1879. 218. sz. Tagja volt-e Petőfi a soproni lyceumi társaságnak? Orlay Somától.

1879. 220. sz. e. k. Petőfi arczképének kérdéséhez Várady Antal.

1879. 223. sz. e. k. Petőfi halála kérdéséhez.

1879. 235. sz. Hogy született Petőfi «Erdélyben» czimű költeménye?

1879. 291. sz. Petőfi egy ismeretlen levele. (Egy fülöpszállási barátjához.)

1879. 301. sz. Petőfi és Tompa névaláírása a murányi várban.
1880. 109. sz. Petőfi István. (Nekrolog.) Jókai Mórtól.
1880. 162. sz. Az első arany. Jókai Mórtól.
1880. 163. sz. Petőfiről angol mű.
1880. 165. sz. Az irói jog tulajdonának elévülése. Apróságok ugyanerről a kérdésről és Petőfiről. Jókai Mórtól.
1880. 169. sz. Az első arany és Várady Antal. Lauka Gusztávtól.
1880. 273. Petőfi szülővárosában.
1880. 273. sz. e. k. A Petőfi-ház átvétele Kis-Kőrösön.
1880. 304. sz. Petőfi svédül.
1881. 213. sz. Felszólítás Petőfi tisztelőihez.
1881. 354. sz. Petőfiről. Medgyes Lajostól.
1881. 357. sz. Medgyes Lajos Petőfiről (Gyulai Pál és Böhm S. helyreigazító adatai).
1882. 2. sz. Petőfi és Gyulai. Medgyes Lajostól.
1882. 131. sz. e. k. Petőfi egy ismeretlen levele. (Telegdi Lajoshoz.)

Hölgyek Lapja.

1882. 47. sz. Petőfi a felvidéken. Ördög Róberttől. (Lásd P. jelleméhez. Üstökös, 1880.)
1885. 2. és 6. sz. Az 50-es évek irodalmi élete a fővárosban. A Petőfi-kultusz. Csongortól.
1886. 31. sz. Petőfi és Arany egymás közt való viszonya. Palágyi Lajostól.

Hölgyfutár.

1857. 294. sz. Petőfi Debreczenben. Székely Józseftől.
1858. 1. sz. Petőfi születése («Sylvester-éjszakák»). Jókai Mórtól.
1858. 237. sz. Petőfi újabb költeményei. Szász Károlytól.
1860. 3. sz. 22. l. Petőfi egy emlékverse: «Kolmár József emlékkönyvébe». (A «Bajai Közlöny» után.)
1860. 50. és 70. sz. Saint-René-Taillandier Petőfiről.
1860. 145. sz. Még egy adat Petőfi haláláról. Remellay Gusztávtól.
1860. 152. sz. Egressy Gábor önéletrajzában Petőfiről.
1861. 27. sz. Petőfi halálának körülményei.
1861. 128. sz. Petőfi mint vőfély. Haán Rezsőtől.
1863. 77. sz. Petőfi Sándor. Zilahy Károlytól. (Lásd «Magyar Sajtó», 1863. 140—141. sz.)

Igazmondó.

1871. 2. sz. Petőfi legszebb verse.
1872. 39. sz. Hol született Petőfi?

Jász-Kunság.

1869. 43. sz. A költő és a mészároslegény.

Jász-Nagykun-Szolnok.

1882. 53. sz. 60 év előtt. (Petőfi atyjáról.) G. M.
1883. 26. sz. Petőfi mint hazánk leírója. Dr. Somogyi Ignácztól.

Kecskeméti Lapok.

1880. 11. és köv. sz. A népdalok és Petőfi Sándor. Hornyik Józseftől.

Kelet.

1879. 1. és köv. sz. A sziciliai Petőfi-iskola. Dr. Meltzl Hugótól.

1880. 223—224. sz. Újabb adat Petőfi eltünéséről. Székely Elektől.

Kelet Népe.

1877. 285. sz. Petőfi költészete. Gyulai Pál előadásai nyomán. Karlovszky Endrétől.

Kisfaludy-társaság Évlapjai.

1870. V. köt. Petőfi és Kuthy. (Emlékbeszéd egy elitélt fölött.) Degré Alajostól.

Kolozsvári Közlöny.

1883. 4. sz. Petőfi a szerelemről.

1883. 252. sz. Petőfi «Tigris és hiénája». Ismerteti Sándor József.

Korunk.

1865. 36. sz. Petőfi a «Debatte» után. V. Á.

Kossuth Hirlapja.

1848. 60. sz. Válasz Vörösmartynak. Petőfi Sándor.

Kossuth világ.

1881. Mutatványszám. Petőfi, Bem, Teleki.

Koszorú.

1863. 8. sz. «Petőfi vegyes művei 1838—1849. Kiadta Gyulai Pál. Pest, 1863.» Ismertetés.

1879. I. 1. l. Maguk ketten. (Adalék a Petőfi korszakhoz.) Jókai Mórtól.

1879. I. 10. l. Petőfi arczképeiről. Kertbeny Károlytól.

1879. I. 56. l. Petőfi kéziratai (hasonmással). Szana Tamástól.

1879. I. 97—116. l. Petőfi nősülése. Lauka Gusztávtól.

1879. I. 364—370. l. Petőfi a cseheknél. Wagner Lajostól.

1879. I. 385—409. l. Ismeretségem Petőfivel. Prielle Korméliától.

1879. I. 457—470. l. Visszaemlékezés Petőfi Sándorra. Beck Károlytól.

1879. II. 69—77. l. A varróleány. (Petőfi életéből.) Ágai Adolftól.

1879. II. 180—185. l. Francia vélemény Petőfiről.

1879. II. 187—188. l. «Petőfi költészetének nemzeti idomairól. Erődi Dánieltől. Budapest, 1879.» Ismertetés.

1879. II. 218—219. l. Petőfi katonáskodása. Bayer Ferencztől.

1879. II. 370—376. l. Petőfi Dunavecsén. Péchy Imrétől.

1879. II. 456—458. l. Egy kis statisztika Petőfi műveiről.

1879. II. 479—480. l. «Petőfi's Tod vor 30 Jahren. Von K. Kertbeny.» Ismertetés.

1879. II. 556—562. l. Petőfi és a censor. Feleky Miklóstól.

1880. III. 26—50. l. Petőfi Sándor Koltón. Gr. Teleki Sándortól.

1880. III. 265—268. l. Petőfi olasz tanulmánya. Névy Lászlótól.

1880. III. 456—462. l. Petőfi mint koma Koltón. Gr. Teleki Sándortól.

1880. III. 524—538. l. Petőfi és a csók. Dengi Jánostól.

1880. IV. 62—75. l. Irói munkadíjak a 30-as, 40-es években. Lauka Gusztávtól.

1880. IV. 193—202. l. Petőfi és az Életképek. Visszaemlékezések Frankenburg Adolftól.

1180. IV. 284—287. l. Újabb adatok Petőfi eltünéséről.

1880. IV. 289—295. l. Petőfi szülei (két arczképpel). Szana Tamástól.

1880. IV. 377—381. l. Drámai töredék Petőfitől.

1880. IV. 431—447. l. A «murányi Venus» Petőfinél és Tompánál. Kárpáti Károlytól.

1880. IV. 453—460. l. Petőfi szülőháza. (Képpel.)

1881. V. 143—151. l. Adalékok Petőfi Sándor életrajzához. Kemény Jánostól.

1881. V. 184—187. l. Német birálatok Aigner Petőfi-fordításáról.

1881. V. 268—274. l. Egy új olasz Petőfi-fordító. (Bolla trieszti tanár.) Radó Antaltól.

1881. V. 488—510. l. Petőfi forradalmi költeményei. Jancsó Benedektől.

1881. VI. 1—2. l. «A gyüldei ifjakhoz.» Minden kihagyás nélkül közli: Kórody Sándor.

1881. VI. 91—95. l. Petőfi Selmeczen. Versényi Györgytől.
1881. VI. 267—276. l. Adalékok Petőfi életrajzához. 1. Vers Petőfi ellen. Mező Dánieltől. 2. Petőfi programmbeszéde (1848). 3. Petőfi a szabadszállásiakhoz (1848).
1882. VI. 556—567. l. Cassone Petőfi-fordításai. Radó Antaltól.
1882. VII. rendk. sz. 3. l. Petőfi szülőházában (képpel). Abafi Lajostól.
1882. VII. rendk. sz. 5—6. l. Petőfi szülei. Szana Tamástól.
1882. VII. rendk. sz. 13—15. l. Debreczen költője. Ifj. Ábrányi Kornéltól.
1882. VII. 281—283. l. Petőfi gallérköpönyegéről.
1882. VII. 351—355. l. Adalékok Petőfi életrajzához. I. Petőfi Selmeczbányán. Szeberényi Andortól. II. Petőfi atyja mint szabadságharczos. Egervári P. Ödöntől.
1882. VII. 360. l. Petőfi Selmeczbányán. Szeberényi Andor levele a selmeczi lyceum igazgatójához.
1882. VIII. 310—324. l. A szerelem Petőfi lyrájában. Endrődy Sándortól.
1882. VIII. 325—343. l. A Petőfi-szobor története. Reményi Károlytól.
1882. VII. 381—382. l. Petőfi és az antiszemiták.
1882. VIII. 388—407. l. Petőfi emlékszobránál. Jókai Mór ünnepi beszéde.
1882. VIII. 460—466. l. A Petőfi-szobor leleplezése.
1882. VIII. 472—478. l. Petőfi a világirodalomban.
1882. VIII. 549. l. Petőfi debreczeni lakása.

1882. VIII. 572—573. l. Petőfi levele Kecskeméthy Aurélhoz, 1846. jan.

1883. IX. 5. sz. Petőfi atyjának gyászlapja.

1883. IX. 7. sz. Petőfi szüleiről. Győry Vilmostól.

1883. IX. 9. sz. Petőfi családi viszonyairól. Pásztor Ferencztől.

1883. IX. 16. sz. Petőfi-fordítás. (Aigner L.: «Buch des Lebens, Budapest, 1883.») Ismertetés.

1883. 22—23. sz. A magyar politikai költészetről. P. Szathmáry Károlytól.

1883. 33. sz. Petőfi viszonyáról Szendrey Juliához. Dr. Sass Istvántól.

1883. 34. sz. Jókai Petőfiről és magáról. (A «Nemzet» után: Negyven év viszhangja.)

1883. IX. 45. sz. Petőfi «Tigris és hiéná»-ja. Ismertetés V. H.

1883. IX. 50—51. sz. Petőfi gyermekkorából. Dr. Sass Istvántól.

1884. I. 4. sz. 61—63. l. Petőfi életéből. I. Az utolsó napok. Lázár Ádámtól. II. Petőfi legrégibb bizonyítványai. (A «Nemzet» után.) Baróti Lajostól.

1884. I. 5. sz. 77—79. l. Petőfi követjelöltségéről.

1884. I. 10. sz. 153—156. l. Petőfi életéből. Ifj. Nagy Györgytől.

1884. I. 12. sz. Petőfi mint pápai tanuló. Egervári P. Ödöntől.

1884. I. 22—25. sz. A madarak Petőfi költészetében. Versényi Györgytől.

1884. II. 37—39., 40., 50—51. sz. Petőfiről és az 1848 előtti irodalmi tényezőkről. Telegdi Lászlótól.

1885. 16. sz. Arányi Miksa: «Alex. Petőfi et la revolution hongroise». Ismertetés.

Közlöny.

1848. 189. sz. Petőfi levele és csatadala a nemzetgyűlés előtt.
1849. 193. sz. Petőfi levele és csatadala.
1849. 23. sz. «Vizakna, február 3.» Petőfi levele a szerkesztőhez. (L. Halasi A. Petőfi-reliquiák 72—73. l.)
1849. 31. sz. «Debreczen, február 15. 1849.» Petőfi levele a szerkesztőhez. (Lásd Halasi A. Petőfi-reliquiák 73—75. l.)
1849. 32. sz. Petőfi lemondása. Levél a hadügyminiszterhez. (L. Halasi A. Petőfi-reliquiák 81—82. l.)
1849. 74. sz. Testvéri szózat Magyarország hölgyeihez. Petőfinétől.
1849. 76. sz. Bem tiszteletére rendezett lakoma és Petőfi költeményei.
1849. 89. sz. «Szászsebes, ápril 11. 1849.» Petőfi levele a szerkesztőhez. (Lásd Halasi A. Petőfi-reliquiák. 75—76. l.)
1849. 93. sz. «Karansebes, ápril 17. 1849.» Petőfi levele a szerkesztőhez. (Lásd Halasi A. Petőfi-reliquiák. 77—78. l.)
1849. 134. sz. Nyilatkozat. Pest, junius 11. 1849. (Lásd Halasi A. Petőfi-reliquiák. 38. l.)
1849. 148. sz. Petőfi fölmentetik a hadi szolgálattól.

Közvélemény.

1870. 63. sz. Petőfi Zoltán. (Nekrolog.)
1877. 226. sz. Petőfi halála a segesvári csatában.

1879. 101. sz. Petőfi és Beck Károly.
1879. 205. sz. Petőfi héber nyelven. Szmittely J.

Magyar Állam.

1885. jun. 8. sz. Petőfi haláláról. (Lásd czáfolatát a «Budapesti Hirlap» 1885. 159. sz.)

Magyar Hirlap.

1851. 420. sz. Petőfi a külföldi irodalomban.

Magyar Könyvszemle.

1880. V. 193—210. l. Petőfi hátrahagyott kéziratai. Közli: Majláth Béla.
1880. V. 210—217. l. Petőfi Sándor könyvtára. Közli: Thallóczy Lajos.

Magyar Néplap.

1857. 14—15. sz. Episód a költő életéből. Szokoly Viktortól.

Magyarország.

1879. 46. sz. Adatok Petőfi ifjúságához. Réthy Lászlótól.
1879. 60. sz. Petőfiné Szendrey Julia. Lauka Gusztáv emlékirataiból.
1880. 179. sz. Kitől kapta Petőfi az első aranyat? Várady Antaltól.
1880. 186. sz. Petőfi és Bellaágh. Lauka Gusztávtól.

Magyarország és a Nagyvilág.

1866. 36. sz. Petőfi búcsúzása a szülei háztól (képpel).
1867. 51. sz. Hogyan született Petőfi egy költeménye?
1874. 33. sz. Petőfi. Visszaemlékezések. Berecz Károlytól.

1875. 23. sz. Petőfi emléke Aszódon (képpel).
1878. 51. sz. Neugebauer László Petőfi-fordítása. Ism.
1879. 3. sz. Petőfi «Nemzeti dala» (hasonmással).
1880. 26. sz. Egressy Gábor levelei Petőfi Sándorhoz.
1880. 27. sz. Petőfi párbeszéde Bem tábornokkal (hasonmással).
1880. 42. sz. Petőfi szülőháza Kis-Kőrösön (képpel).
1880. 42. sz. A Petőfi-ház átvétele Kis-Kőrösön.
1880. 51. sz. Petőfi első iskolája Kecskeméten (képpel).
1882. 6. sz. Petőfi Sándor. Költemény, Szemere Bertalan hátrahagyott irataiból.
1882. 42. sz. Petőfi Sándor. Gyöngyösi Lászlótól.

Magyar Polgár.

1875. 7. sz. Etelke. h+h. (Meltzl H.)-tól.
1876. 81. sz. Egy episód a forradalomból. K. Papp Miklóstól.
1878. 10—13. sz. Petőfi polyákja. K. Papp Miklóstól. (Lásd Petőfi-társaság Lapja 1—3. sz.)
1878. 123. sz. Legújabb kettős merénylet Petőfi jelleme ellen. Dr. Meltzl Hugótól.
1878. 151. sz. Petőfi Austriában és Ausztráliában. Dr. Meltzl Hugótól.
1879. 187. sz. Petőfi eltünésének kérdésében. Lengyel József nyilatkozata.
1879. 201. sz. Még egy nyilatkozat. Lengyel Józseftől.
1879. 205. sz. Petőfi, Arany, Vörösmarty és Egressy Gábor.
1879. 206. és 208. sz. Mégis Petőfi. Lengyel Józseftől.
1880. 70—72. sz. Burns és Petőfi. Gätschenberger J. után Kun Róbert.

1880. 185—186. sz. Petőfi eltünéséről. (Apáthy Péter alispán nyomozása.)

1880. 191. sz. Lengyel József végszava Petőfi Sándor eltünéséhez. Székely-Keresztúr, 1880. aug. 14.

1880. 195. sz. Zárszó Petőfi Sándor eltünéséhez. Lázár Ádámtól.

1882. 109—110. sz. Petőfi jelszava. Dr. Meltzl Hugótól.

1882. 237. sz. Petőfi.

1883. 255. sz. Petőfi «Tigris és hiéna« czimű drámája. Ismertetés.

1884. 42. s köv. sz. Petőfi jelszava. Dr. Meltzl Hugótól.

Magyar Politika.

1872. 210. sz. Hol született Petőfi. Várady Antaltól.

1874. 203. sz. Nehány sor Petőfi életéből. (Petőfi Eperjesen 1845.) Orczy Gyulától.

1874. 206. sz. Szerkesztői nyilt posta. (Petőfi és a bor. Petőfi hajáról.)

Magyar Sajtó.

1857. 14. sz. Petőfi születéshelyéről. Pesty Frigyestől.

Magyar Salon.

1885. okt. füz. 1—6. l. Petőfi összekoczczanása a hadügyminiszterrel. Klapka tábornoktól.

1885. okt. füz. 7—15. l. Vonások Petőfi aszódi tanulókorából (arczképpel és hasonmással). Dr. P. Thewrewk Auréltól.

1885. IV. 16. l. Milyen volt Petőfi Sándor? (arczképpel és ha[illegible]al).

1885. okt. füz. 21—23. l. Hol nyugszik Petőfi? Dr. Váli Bélától.
1885. IV. 97., 124. és 205. l. Petőfi fája Koltón és lakása Debreczenben (két rajzzal).
1885. IV. 142. l. Petőfi kiadatlan költeménye.
1886. IV. okt. füz. Petőfi mint vándorszinész. (Egykorú naplójegyzetek.) Közli: Dr. Váli Béla.
1887. márcziusi füz. Petőfi levele Kossuthhoz (hasonmással). (Lásd «Budapesti Hirlap», 1887. 56. sz.)

Magyar Ujság.

1867. 163. sz. A félegyházi ünnepély.
1871. 1. sz. Adalék Petőfi Sándor élettörténetéhez: «Legszebb verse». Somogyi Józseftől.
1882. 187. sz. Petőfi Selmeczen.

Márczius Tizenötödike.

1848. 82. sz. Kún-Szentmiklós, junius 15. 1848. (Lásd Petőfi vegyes művei, III. k. 183. s köv. l.)
1848. 88. sz. «Minek nevezzelek.» Birálat.
1848. 89. sz. «Pest, junius 27. 1848.» (Lásd Halasi A. Petőfi-reliquiák, 26. l.)
1848. 106. sz. Levél Petőfi Sándorhoz. Vágó Károlytól.
1848. 128. sz. Pest, augusztus 10. 1848. (Lásd Halasi A. Petőfi-reliquiák, 26. l.)
1848. 160. sz. Pest, szeptember 17. 1848. (Lásd Halasi A. Petőfi-reliquiák, 30. l.)
1848. 192. sz. «A királyok ellen.» Petőfi jegyzetével.
1849. 56. sz. Figyelmeztetés. (Lásd Halasi A. Petőfi-reliquiák, 39. l.)

Mármarosi Tárogató.

1878. 4. sz. Vörösmarty és Petőfi géniusa.

Nagybánya és Vidéke.

1879. 14—16. sz. Petőfi emlékezete. Müller Józseftől.

Nagy-Kőrös.

1879. 28. sz. Az irodalmi lelkiismeretesség érdeke. Még egyszer a Prielle K. contra Petőfi-ügy.) Péchy Imrétől.

Nemere.

1877. 39. sz. Emlékezzünk Petőfire.

Nemzet.

1882. 37. sz. Petőfi háza Selmeczen.
1882. 44. sz. Petőfi egyik legrégibb barátja.
1882. 44. sz. Petőfi összes költeményeinek kiadása. (A «Corvina» után.)
1882. 45. sz. Petőfi a földgömb nyelvein.
1882. 45. sz. Petőfi a világirodalomban. Szana Tamástól.
1882. 46. sz. Petőfi emlékszobránál. (Jókai Mór emlékbeszéde.)
1882. 49. sz. Találkozásom Petőfivel 1849-ben. Klapka Györgytől.
1882. 52. sz. Petőfi és Klapka. Gyulai Páltól.
1882. 53. sz. Arany János kortársairól (Vörösmarty Petőfi és Tompáról).
1882. 53. sz. e. k. Petőfiről Irányi Dániel. (A «Békés» után.)

1882. 58. sz. Petőfi Budavár ostroma idején. Kőrösy Sándortól.

1882. 90. sz. Petőfi a svédeknél.

1882. 91. sz. Petőfi az írek közt.

1883. 3. sz. Petőfi síremléke Segesvárott. r. l.

1883. márcz. 25. sz. A multból. (Petőfi Pápán.) Kozma Sándortól.

1884. 19. sz. Petőfi legrégibb bizonyítványai. Baróti Lajostól.

1884. 26. sz. Két epizód Petőfi Sándor életéből. (A «Miskolcz és Vidéke» után.)

1885. 100. sz. Hogy akarta Arany János Petőfit és Tompát kibékíteni? Dr. Váczy Jánostól.

1886. 118. sz. Petőfi mint német poéta.

1886. 131. sz. L'apostolo. Első olasz fordítása Cassone Józseftől. Ismerteti Szana Tamás.

Nemzeti Hirlap.

1879. 124. sz. Petőfi és Prielle Kornélia. Gyulai Pál-tól. (Lásd «Pesti Napló», 110. sz. e. k.)

Nemzeti Ujság.

1884. 44. sz. A meghízott Petőfi és a rendőrség. Máriustól.

Néptanítók Lapja.

1882. 42. sz. Petőfi emlékezete. K. P.

Ország Tükre.

1863. 24. sz. Pákh Albert és Petőfi. (Pákh A. életrajza.) Ágai Adolftól.

1863. 28—29. sz. Képek Petőfi «János vitéz»-éhez Lotz Károlytól (több képpel).

Ország-Világ.

1880. I. 23. l. Petőfi egy ismeretlen költeménye: «Így ni, látod ennyi az egész...» Közli: Csáktornyai Lajos.
1880. 218. l. Petőfi «A királyokhoz» írt verse és V. Ferdinand. Jakab Elektől.
1881. II. 38—39. l. Petőfi Sándor «A honvéd» czímű költeménye történetéhez. Majláth Bélától.
1882. okt. 22. sz. Petőfi és Bakody.
1884. 6. sz. Adatok a jó öreg kocsmárosról (Petőfi Sándor atyjáról). Közli: Galambos Károly.
1885. 15. sz. Petőfi és Arany. Pintér Sándortól.
1886. 1. sz. Petőfi legujabban föltalált arczképe (Jakobey festménye után. Melléklet.)

Összehasonlító Irodalomtörténeti Lapok.

1879. 3. sz. Petőfi Szicziliában.
1881. 29. l. Petőfi kiadatlan költeménye: «Fölösleges aggodalom...»

Pesti Hetilap.

1867. 81. sz. Emlékek 1848—49-ből. A Parapluie-forradalom.

Pesti Hirlap.

1847. 880. sz. Irodalmi értesítő. Petőfi Sándor összes költeményei. Birálat b. Eötvös Józseftől.
1848. 104. sz. A szabadszállási képviselőválasztás ügye a nemzetgyűlés előtt.

1848. 183. sz. Petőfi levele: «Erdőd, október 1. 1848.» (Lásd Halasi A. Petőfi-reliquiák, 32—33. l.)

1879. 246. sz. Petőfi katona-életéről. Dr. Sass Istvántól.
1880. 131. sz. «Lehel vezér» (hasonmással).
1880. 182. sz. Petőfi Sándor. (Egy osztrák kritikus adatai nyomán.)
1880. 206. sz. Petőfi Vörösmartynál.
1880. 288—289. sz. A Petőfi-ház átvétele Kis-Kőrösön.
1881. 121. sz. Petőfi-reliquiák Kubinyi Rudolf földbirtokosnál.
1881. 164. sz. Petőfi olasz fordítói. Radó Antaltól.
1881. 167. sz. Petőfi olasz fordítói.
1882. 4. sz. Petőfiről a «Frankfurter Journal».
1882. 104. sz. A Petőfi-legenda Selmeczen. S—n.
1882. 284. sz. Petőfi Sándor. Mikszáth Kálmántól.
1882. 284.sz. Petőfi érdem-keresztje. Thewrewk Istv.-tól.
1882. 284. sz. Petőfi egy régi barátja (Szücs István).
1883. 224. sz. Petőfi és Szendrey Julia. (A «Halasi Ujság» nyomán.)
1884. aug. 11. sz. A szent-lőrinczi Petőfi-ünnep.
1884. szept. 3. sz. Jó helyre tették-e Sár-Szent-Lőrinczen a Petőfi-táblát? Latkóczy Mihálytól.
1884. szept. 9. sz. A szent-lőrinczi Petőfi-tábla ügyében. Latkóczy Mihálytól.
1885. 89. sz. «Petőfi et la revolution hongroise.» Arányi Miksától.
1885. 100—102. sz. Német Petőfi-fordítások. Radó A.-tól.
1885. 256. sz. Petőfi sírja.
1886. 118. sz. Petőfi mint német poéta. (Lásd «Nemzet» 118. sz.)

1887. 45. sz. Ismét a Petőfi-Skariatin emlékéről. Jakab Elektől.

Pesti Napló.

1860. 108. és 110. sz. Petőfiről Saint-René-Taillandier.
1870. 268. sz. Petőfi Zoltán. (Nekrolog.)
1872. 205. sz. Hol született Petőfi? Simonides Jánostól.
1872. 211. sz. Hol született Petőfi? (Petőfi keresztatyjának vallomása.)
1872. 301. sz. Petőfiről. (Születése félszázados évfordulóján.) Szeberényi Lajostól.
1874. 137. sz. A Petőfi-kiadásról. Greguss Ágosttól.
1874. 236. sz. Petőfi költeményei s az irói tulajdonjog. Gyulai Páltól.
1879. 110. sz. e. k. Petőfi és Prielle Kornélia. Gyulai Páltól. (A «Nemzeti Hirlap» után.)
1879. 189. sz. e. k. Petőfi arczképeiről.
1879. 200. sz. e. k. Petőfi sétabotja.
1880. 215. sz. Petőfi halála. Lengyel Józseftől.
1880. 256. sz. Ujabb adat Petőfi eltünéséről. Székely Elektől. (A «Kelet» után.)
1880. 273. sz. A Petőfi-ház átvétele Kis-Kőrösön.
1880. 274. sz. A kis-kőrösi kirándulás. Acsády Ignácztól.
1880. 343. sz. Petőfi adóslevele.
1881. 93. sz. e. k. Petőfi gyermekkorából. Ujlaky Istvántól. (A «Tolnamegyei Közlöny» után.)
1882. 2. sz. Petőfi búcsúdala. Szentmiklósitól.
1882. szept. 6—7. sz. Visszaemlékezések Petőfire. Némethy Györgytől.
1882. 284. sz. Petőfi Sándor. Ifj. Ábrányi Kornéltól.
1882. 290. sz. A «goromba tábornok.» X-től.

1882. 328. sz. Petőfi levélmásolata Szatmármegye alispánjához. 1848. szept. 30.
1883. 51. sz. Petőfi három levele Sass Károlyhoz. (A «Halasi Ujság» után.)
1883. 70. sz. Petőfi levele Kecskeméthy Aurélhoz. Pest, 1846. január.
1883. 201. sz. Petőfi nehány ismeretlen verse.
1883. 306. sz. Petőfi «Tigris és hiéná»-ja. Ismerteti: Beöthy Zsolt.
1884. 323. sz. Emlékezések. (Petőfiről.) Vajda Jánostól.
1885. 208. sz. Petőfi életének története.
1885. 251. sz. Tompa barátsága Petőfivel. Dr. Váczy Jánostól.
1886. 128. sz. Petőfi követjelöltsége. Hentaller Lajostól.

Petőfi-évkönyv.

1878. A Petőfi-cultus 1878-ban. Halasi Aladártól.

Petőfi-társaság Lapja.

1877. 1. sz. Jókai Petőfiről. (Elnöki megnyitó beszéd.)
1877. 16. sz. 256. l. Petőfi egykori szinigazgatója.
1877. II. 1. sz. Petőfi gyűrűje.
1877. II. 6. sz. Petőfi haláláról. (A «Vas. Ujság» után.)
1877. II. 15. sz. Petőfi új német fordításban. Ism.: Sz.
1877. II. 16. sz. Petőfi és Kossuth.
1877. II. 21. sz. Petőfi tolla.
1877. II. 23. sz. Petőfi kiadatlan költeménye: «Oh mi szép...» (1845.)
1877. II. 23. sz. Petőfi kéziratai (hasonmással). Szana Tamástól. (Lásd Hon, 1877. 138. sz. és «Bud. Napilap», 154. sz.)

1877. II. 25. sz. Petőfi új német fordítása. (Gedichte von Alex. Petőfi. Aus dem Ungarischen von Lad. Neugebauer.) Ismerteti: Dr. Várady Antal.
1878. 1—2. sz. Petőfi polyákja (Bemről). K. Papp Miklóstól.

Pozsonyvidéki Lapok.

1882. 114. sz. Töredékek Petőfi szinészkorából. Dr. Vutkovich Sándortól.

Prot. Egyh. és Isk. Lapok.

1887. 15. sz. Ujlaki István, Petőfi tanítója. Eötvös K. Lajostól.

Reform.

1874. 23. sz. Petőfi első verse.
1874. 219. sz. Petőfit elesni látta gr. Lázár Albert.
1875. 22. sz. Petőfi emlékezete Aszódon. (Korén tanár levele után. Lásd «Pesti Napló», 1875. 119. sz.)

Remény.

1887. 1—3. sz. Vörösmarty, Petőfi, Arany mint hazafias költők. Dr. Koltai Virgiltől.

Rozsnyói Hiradó.

1882. 45—46. sz. Petőfi Sándor politikai és hazafiui költészete. Kerékgyártó Elektől.

Sárrét.

1879. 19. sz. Petőfi mint forradalmi költő. Katona Árpádtól.

Sürgöny.

1866. 68. sz. Petőfi a külföld előtt.

Szabadság.

1878. 245–246. sz. Petőfi a népszerűségről. Detriktől.

Szamos.

1882. 87. sz. Petőfi Szatmármegyében.
1882. 92. sz. Adatok Petőfi életéhez. (A «Szatmármegyei Közlöny» után.)
1882. 93. sz. Petőfi Szatmárban (1848.).

Szatmár.

1882. 44. sz. Petőfi Szatmáron.
1882. 48. sz. Adatok Petőfi életéből. Dalnoki Gaál Gyulától.

Századunk.

1845. 30—32. sz. Leleplezések. Szeberényi Lajostól.
1845. 30. sz. Irói hitel. 8888-tól.

Szépirodalmi Figyelő.

1861—1862. II. 1—3. sz. «Nehány év Petőfi Sándor életéből. Irta Szeberényi Lajos.» Birálat Gyulai Páltól.
1862. II. 11. sz. 165—167. l. «Petőfi életéből. Regényes rajzok. Irta Szokoly Viktor. Második kiadás. 1862.» Birálat Gyulai Páltól.

Színészeti Közlöny.

1880. 23. és köv. sz. Jellemvonások Petőfi Sándor életéből. (Kiszakított lapok egy veterán szinész naplójából.) Szuper Károlytól.

Színházi Látcső.

1863. 32. sz. Petőfi egy franczia bokrétában.
1864. 2—3. sz. Petőfi Sándor életéből. A varróleány. Gy.
1864. 39. sz. Uj adat Petőfiről. (A «Kalauz» után.)

Temesi Lapok.

1878. 174. sz. Petőfi emlékezete. Lőwy Zsigmondtól.
1879. 175. sz. Petőfi halála napján. Sztupa Szilárdtól.

Tolnamegyei Közlöny.

1880. 51—52. sz. Petőfi Tolnamegyében. Dr. Sass Istvántól.

Történeti Lapok.

1874. 20. sz. Adomák Petőfi Sándor életéből.

Ung.

1882. 43. sz. Petőfi emlékezete.

Üstökös.

1879. 1094. sz. Petőfi és ellenségei. Jókai Mórtól.
1880. 1158. sz. Petőfi jellemzéséhez. Jókai Mórtól.

Vasárnapi Lapok.

1880. 2—3. sz. Visszaemlékezések Petőfi Sándorra. T. Mészáros Istvántól.

A. Petőfi. Übersetzt von K. M. Kertbeny.» Ismertetés.

1879. 31. sz. Petőfi és Zsuzsikája. Péchy Imrétől.

1879. 36. sz. Petőfi katonáskodásáról.

1879. 36. sz. Petőfi arczképeiről.

1880. 3. sz. Petőfi egy ismeretlen eredeti arczképe (arczképpel).

1880. 5. sz. 77. l. Petőfinek Mezei József által festett arczképére vonatkozólag.

1880. 5. sz. 77. l. Petőfi szerepkönyve.

1880. 13. sz. Visszaemlékezések a szabadságharczra. Mezei J. jegyzeteiből összeállította: Bodon József.

1880. 22. sz. 361. l. Petőfi haláláról. Pap Lajos. (A «Kelet» után.)

1880. 26. sz. Petőfi Sándor kiadatlan arczképe (arczképpel).

1880. 26. sz. Petőfi-reliquiák. (Több hasonmással: 1. Arany J. arczképe. 2. Bem arczképe. 3. Petőfi Zoltán arczképe. 4. A nagyszalontai csonkatorony. 5. Bem írása. 6. Dalaim. 7. Persons-Beschreibung des Alexander Petőfi, — Petőfi jegyzetével.)

1880. 26. sz. Petőfi és Emich szerződése.

1880. 31. sz. Petőfi egy kiadatlan költeménye: «Egész világ a harczmezőn ...» Közli: Majláth Béla.

1880. 471. l. Petőfi levele Adorján Boldizsárhoz. Pest, 1848. január 6. Közli: Ágoston József.

1880. 34. sz. Petőfi egy kiadatlan verse: «V. Ferdinandhoz». Közli: Neumann Károly.

1880. 36. sz. Petőfi ifjukori kiadatlan költeményeiből: «Kuruttyó». Közli: Neumann Károly.

1880. 37. sz. Petőfi hagyományaiból: «Erdőd, május 17. 1847.» «Nevezetes a tennapi napom».
1880. 521. l. Vörösmarty Petőfiről.
1880. 43. sz. Petőfi-ház Kis-Kőrösön (képpel).
1880. 43. és 45. sz. Petőfi ifjukori kiadatlan költeményeiből (1839—1841): «Búcsú.» «Galgapartihoz.» «Örök bú.» «Zivatar.» «Ujság.» «Változás.» «Csal.» «Vendég.» «Elegia.» «Epigrammok I—VII.» «Az őrágyhoz.» «Bosszú.» «Elválás.» «Álom.» Közli: Neumann Károly.
1880. 49. sz. Szerb író (Ignyatovics Jakab) Petőfiről.
1880. 807. l. Petőfi az olasz irodalomban.
1881. 9. sz. Petőfi Mezőberényben (1849). Bonyhai Benjamintól.
1881. 39. sz. Petőfi mint szinész. Szuper Károly naplójából közli: Egervári P. Ödön.
1881. 41. sz. A segesvári csatáról. Eötvös Károlytól.
1882. 11. sz. Petőfi atyja mint szabadságharczos. Egervári P. Ödöntől.
1882. 14. sz. Petőfi atyja mint zászlótartó.
1882. 16. sz. Petőfi a temesvári táborban. Egervári P. Ödöntől.
1882. 19. sz. Petőfi 1845-ben. Egervári P. Ödöntől.
1882. 19. sz. Petőfi sírverse.
1882. 42. sz. A Petőfi-szobor leleplezése (képpel). —á—r.
1882. 42. sz. Emlékezetes helyek Petőfi életéből. (Hét képpel: 1. Szülőház Kis-Kőrösön. 2. Lakás Félegyházán. 3. Pápai főiskola (ó kollegium). 4. Gödöllői lakás. 5. Erdőd. 6. 7. A segesvári völgy.)
1882. 42. sz. A hol Petőfi elesett (képpel). Eötvös Károlytól.

1882. 42. sz. Petőfi «Nemzeti dala.» (Kézirati hasonm.)
1882. 42. sz. Petőfi összes költeményeinek kiadása. Tettey Nándortól. (A «Corvina» után.)
1882. 53. sz. Petőfi első szónoklata. Cs. J.
1883. 2. sz. Petőfi és Jókai Kecskeméten. Böszörményi Mihálytól.
1883. 50—51. sz. Petőfi gyermekkorából. Dr. Sass Istvántól.
1883. 52 sz. Petőfi be áll katonának. Dr. Sass Istvántól.
1884. 3. sz. Miért lett Petőfi katonává? U. Cserna Istvántól.
1884. 5. sz. Miért állt be Petőfi katonának? Baróti Lajostól.
1884. 5. sz. Dr. Sass István válasza.
1884. 6—7. sz. Petőfi katonáskodása Sopronban. Dr. Sass Istvántól.
1884. 12. sz. Petőfi mint obsitos. Dr. Sass Istvántól.
1884. 22—23. sz. A «Nemzeti kör». Baróti Lajostól.
1884. 33. sz. A sár-szent-lőrinczi Petőfi-ünnep (több képpel). S. K.
1884. 33. sz. Sár-Szentlőrincz és Borjád. Sántha Károlytól.
1884. 37. sz. A szent-lőrinczi Petőfi-emléktábla ügyében. Baróti Lajostól.
1884. 46. sz. Petőfi haláláról gr. Lázár Albert.
1884. 52. sz. Látogatás öreg Petőfiéknél Váczon. Dr. Sass Istvántól.
1885. 51. sz. A költő barátja. Várady Antal. 1819—1885. Baróti Lajostól.
1885. 52. sz. Petőfi kiadatlan leveleiből. Sass Károlyhoz I—III. Közli: Dr. Sass István.

1886. 47. sz. Adalékok a Petőfi-reliquiákhoz. Dr. Váczy Jánostól.

1886. 52. sz. Petőfi diadalútja a világirodalomban. Ligeti Jenőtől.

1887. 22. sz. Petőfiék Aszódon. Gyöngyössy Lászlótól.

Veszprém.

1885. 10. sz. Töredékek Petőfi szinészkorából. Vutkovich Sándortól.

Világ-Krónika.

1879. 31. sz. Petőfi életéből.

1879. 31. sz. Petőfi halálának 30. évfordulóján (arczképpel).

Zalai Közlöny.

1879. 25—38. sz. Petőfi Sándor Beck Károly tollában. Fordította: Witt Fülöp.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

(A római számok az előszó lapszámait jelölik.)

TARTALOM.

Vegyes dolgozatok.

Költői művek.

Apróságok.

Levelek 1838—1849.

Függelék.

Petőfi-irodalom 1843—1887.